

## De natura & gratia

## Liber.I. Cap. X VI.

51

**Matth. 19.** neget semetipsum. Et, Qui potest capere capiat: qui non potest, abscedat. Et quæca proximo insuper adiiciam. Vnde August. 2. epistola ad Valentimum, quæ est. 47. exponens illud, Rectos cursus fac pedibus tuis: ipse enim rectos faciet cursus tuos. optimè meditat' est, rectos nos facere cursus pedibus nostris, propter propriæ libertatem voluntatis: Deus tandem rectos facit eosdem gratia sua. Quocirca

**Psalm. 79.** qui postulamus, Deus virtutum conuerte nos vicissim audimus, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Sanè quòd opera, quæ cum

**Ioh. 2.** Opera iusti gratia dei in iustificatione concurrunt, & sua

**Oper. iusti & gratiæ dei.** sint, & nostra. Porrò sua, mouentis nostra ve-

rò, qui liberè mouemur. Hinc illa est August.

**Quicreavit te sine te.** illustris sententia in enarratione Psalm. 144.

**Cc.** Qui creavit te sine te, nō iustificabit te sine te.

**A Ioan. 1.** A creandis enim hominib⁹, inquit, nihil exegit deus: quid enim exigeret ab his, qui nondum erant? A reformatis autem & iustificatis hominibus passim in scripturis exigit, vt credant, resipiscant, pœnitentiā agant, ad cor redeant, orent, vt remissionem peccatorum, & gratiam accipient. In summa, euangelium est apertissimum: vbi ait Ioan. Dedit eis potestatem filios dei fieri: id est, nemini necessitatem intulit, sed cunctis opem attulit, vt quotquot vellent eum liberè recipere, credentes in nomine eius, filij dei fierent. Qua fortè de causa subiungitur, Qui non ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt.

Nimirum exprimeretur, natuitatem ex deo non esse, vti eam quæ est ex homine: puta per naturam, sed per voluntatem. Neq; verò ista potestas & libertas enuntiatur in euangelio de Adam, iustitia perornato, neque certè de his, qui iusti iam erant: sed de illis, qui erant in peccato. Quandoquidem ait, Dedit eis potestatem filios dei fieri. Id enim inquit philosophus, possumus, quod per amicos possum⁹. Et maximè per amicum, qui tam nobis lubēs ac promptus suppetias venit. August. deniq; videtur hoc egregiè vno verbo explicare, lib. 1. retract. cap 22. vbi ait, in potestate quippe hominis est, mutare in melius voluntatem. Ecce libertatem, appellat potestatem. At quia per se non sufficit, subdit: Sed ea potestas nulla est, nisi ab eo detur, de quo dictum est: De-

In operibus dit eis potestatem filios dei fieri. Et Hypog. sacerdos prior lib. 3. In omni opere sancto prior est voluntas dei, posterior liberi arbitrii, id est, operatur deus, cooperatur homo. Et post demum con arbitrii. cludit, ita esse certò confitendum liberum arbitrium, vt qui negauerit, catholicus non sit. Et quòd intelligat in operib⁹ gratiæ, est ma-

nifestum. Nam hæc est nona condemnatio Pelagi, vt refert August. ad Paulinum, non est condemnatio liberum arbitrium, si dei indiget auxilio. Pelag. Vbi sermo erat de auxilio gratiæ ad iustificationem. Ob idque dilucidum est sanctam illuc fuisse libertatem nostram, dum iustificamur adulti. Enarrauimus ergo causam decreti nostræ S. Synodi sess. 6. quo habetur, nō recipere nos beneficium reconciliatiōis veluti in aīæ organū, sed liberè assentiētes & cooperantes, ita vt possimus inspirationē abijcere: vt habetur cap. 5. Et inter canones can. 4. Atque in cano. 5. condemnatur verbum Lutheri: scilicet, quòd liberum arbitrium sit res de solo titulo.

Syno. Trin.

*Quo argumentis in contrarium apparetibus respondetur.*

### CAPIT. XVI.

**N**on autem satis est veritatem hæc liberi arbitrij suis propriis fundamentis constabilissimam, nisi qui contra facere videntur, complures loci scripturæ sacræ, & apparentes quoq; rationes endentur. Et primum omnium illud, qđ Lutheranus à se pugnare arbitrantur Lutherani. Sine rū arg. pri-  
me nihil potestis facere. & id quod ait Augu- liberum arbitrium ad malum per se posse, ad bonum verò parum, nisi diuinitus adiutum, nullius sunt prorsus momenti. Eadem enim fallaci argumentatione conficerent, neque solem illuminare, neque ignem calefacere, quia neque folium arboris cadit, sine nutu & volūtate dei. Vt ergo non consequitur, Sine dei generali concursu sol non illuminat: ergo nō ipsem naturaliter illuminat: ita nec sequitur Absq; deo peculiariter præueniente, volūtas hominis non mouetur ad opus veræ virtutis: ergo voluntas ipsa non mouetur liberè. Est enim deus causis secundis in vniuersum cau-  
sa, vt secundum suas ipsarum naturas singulæ peragant opera sua: nempe naturales, natura- Auxiliū spe- liter, & quæ liberæ sunt, liberè. Tametsi in o- ciale nō tol- peribus gratiæ necessarium sit specialius auxi- lit liberum motū uolun- tatis.  
Deus efficit secundas causas sua effe- ijdem, velut Achille, passim vntuntur. Si quando deus vel ad bonum vel ad malum nos mouet, in nostra esset potestate, non moueri: mo- Solu. alteri⁹ tio dei non esset efficax, atque adeò neque es- argumenti. set omnipotens: contra illud, Omnia quæ cun- que voluit deus, fecit, in cœlo & in terra. Psalm. 134  
Quo argumento persuadent sibi, quoties nos deus mouet, necessitatem nobis inferre. Illa-  
tio sua tamen nullius est vigoris. Quod enim d 2 nos

**Voluntas libera.** nos deus liberè moueat, nihil contra eius cū-  
potentiam, & efficaciam pugnat. Quinimò  
bere mouet. inde amplissime patet infinita eius virtus & sa-  
pientia, quod alias causas instituit naturaliter  
mouere, & alias, liberè: & cum singulis modo

**Volumus be.** proprio concurrere. Qyocirca quicquid deus  
neglecti di vult voluntate absoluta, & quæ dicitur bene-  
voluta ad im- placiti, fit: iuxta illud, Voluntati eius quis resi-  
pletur.

Rom. 9.

Exod. 10.

2. Tim. 3.

Aet. 7.

Explatio

libertatis.

Diffinitio

causa libe-

re.

Sunt q affir-

mē: cōcurs-

redeo nō

poſſe nos a-

gere & non

agere.

Refellit pre-

dicta sua.

Dissolutio

dubij.

Agere deo

pōt̄ bōagere

et nō agere,

diuīsim.

nos deus liberè moueat, nihil contra eius cū-  
potentiam, & efficaciam pugnat. Quinimò  
bere mouet. inde amplissime patet infinita eius virtus & sa-  
pientia, quod alias causas instituit naturaliter  
mouere, & alias, liberè: & cum singulis modo

proprio concurrere. Qyocirca quicquid deus  
neglecti di vult voluntate absoluta, & quæ dicitur bene-  
voluta ad im- placiti, fit: iuxta illud, Voluntati eius quis resi-  
pletur.

Et, Quando autem cum libero homine con-

currit, non vult illud fieri, nisi salua humana

natura & libera voluntate: quæ idcirco resistit?

re deo potest, vt de Pharaone legitur, & de Iā

nē & Mambre. Ita & hi resistunt veritati. Et,

Vos semper spiritui sancto resistitis, sicut Pa-

tres vestri. At restat, non nihil præterea expli-

candum. Aut enim sumus liberi in huiusmo-

di actionibus ante momentum tēporis, quo

nos Deus mouet, aut præsente motione Dei:

non ante, quia absq; eo mouente, moueri ne-

quimus, neq; cum nos ipse actu mouet, qā nō

stat ipsum nos mouere, quin vñā moueamur.

Sunt enim mouere, & moueri, ceu actio & pas-

sio, correlativa. Ad dissoluendum argumen-

tum hoc supponenda est diffinitio libertatis.

Illa enim causa, libera est, quæ positis omni-

bus requisitis ad agendum, potest & agere &

non agere. Cui contraria ratio est causa natu-

ralis. Sunt ergo inter scholasticos, qui doceāt,

posito concursu dei, non esse vtrunque in po-

testate voluntatis, scilicet agere & non agere.

Ob idque secundo aiunt, eiusmodi concursū

non connumerari inter requisita ad agendū.

Imò dicunt (vt sua vtamur voce) concomita-

ri actionem ipsam. Horum autem duorum,

vel vtrunque nunquam intellexi, vel neutru-

vnquam credam. Etenim non est dubiū, quin

concurrentia Dei, licet concomitetur (vt aiunt)

actionem, sit nihilominus cuicunque cause se

cunde requisitus ad agendum: imò verò &

natura prærequisitus. Quoniam non solū

Deus est causa effectus secundæ causæ, verum

ipse etiam mouet eam ad agendum. At quan-

uis ille concurrentia sit prærequisitus, nihilose-

cius, illo posito, tunc etiam est in facultate vo-

luntatis agere & cessare. Alias nullus dabitur

requisitorum numerus, quibus positis, volun-

tas possit agere & non agere, atque adeo ne-

que erit libera. Nam ante diuinum concursū

non potest agere: & quando ille adest, vt isti

aiunt, non potest agere. Solutio ergo dubita-

tionis est, quod illo tunc temporis momen-

to, quo deus tecum concurrit, sum liber, vt

tunc agere tenuam. Etenim dum liberè mo-

ueror, possum in sensu diuīlo non agere: & tūc

cessabit concurrentia dei. Tametsi in sensu com-

## Lib. I. Caput. XVI.

posito contra se inuicem pugnantideum age-  
re erga me actione illa, & me non agere. Neq;  
aliud sibi vult Aristot. vbi ait, illud quod est,  
quando est, necesse est esse: quād quod sit iā  
tunc determinatè verum. Sed quo argumētū  
hoc physicum, isto tamen loco necessarium,  
penitus enodetur, Nunquid deus potens est  
voluntatem hominis seu cogere, seu ex neces-  
sitate mouere? Facilis est responsio. Cogere  
enim voluntatem, repugnantiam inuoluit. An posse  
Cogere enim aliquid, est contra suam ipsam uel ne-  
cessitatem mouere. Et ideo potest quidē cogi uel ne-  
cessitari. Tbo. 1. 2. q.  
6. artic. 4.

¶ At verò aliæ sunt longè maioris energiæ, Tres autho-  
rū, ut pote quibus Deus solus prædicatur author ritatū ordini-  
salutis nostræ. Quarum tres ego contemplor nes.

ordines. In primo sunt illæ, quibus ita Deus  
affirmatur erga nos agere, vt denegemur nos  
simul cooperari. Vt, Non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis. Et, Quotiesvo lui congregare filios tuos, & nolusti. In se-  
cundo vero ordine sunt, quibus licet expre-  
sè non excludatur cooperatio nostra, Deus tamen solus inducitur author. Vti est apud Ezechielem, Ego auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor nouum. Cui respondet Dauid, Cor mundum crea in me Psalm. 50.  
Deus, & spiritum rectum in noua in visceribus meis. Et, Domine labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam: quasi Deus solus sit causa conuersionis nostræ. Ezech. 36.

Vnde, Perditio tua Israel: tantum in me auxiliu tuum. Et Paulus, Ipsius sumus factura in CHRISTO IESU in operibus bonis, q̄ deus preparavit, vt in illis ambulemus. Et alibi, Deus est qui operatur in vobis velle & perficere. Neque res satis expeditur, si quis dicat si mul nos cum Deo concurrere. Nam, Nos sumus lutum, deus autem factus noster. Neque id tan-

Rom. 9.  
Matth. 23.  
Osee. 13.  
Epheb. 2.  
Philip. 2.



**Rom. 9.** id tantū intelligendum est qua parte nos crea-  
uit, vt essemus: sed qua nos iustificauit, vt iu-  
sti essemus. Quare Paul. eandem persequitur  
analogiam de luto & figulo. Lutum autē me-  
rē receptiuē habet, vt̄ materia, nihil co-  
operans ad sui efformationem. Qua de re nō  
potest lutum dicere figulo: cur me in talem  
effingis formam? Tertius autem est locorum  
ordo, quibus nomen ipsum collati beneficij  
planè explicat, nihil nos cooperari in eius p-  
ductione. Ut est illud, Gratiam & gloriam da-  
bit dominus.

**Psalm. 83.** Siquidem gratia & virtutes qui-  
bus iustificamur dona dei sunt. Vnde Paulus

**Ephe. 2.** Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc nō  
ex vobis, Dei enim donum est: non ex ope-  
ribus, vt ne quis glorietur.

**1. Cor. 4.** Et, Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloria-  
ris, quasi non acceperis? Creberima sunt hu-  
iustimodi elogia, quibus interdicitur nobis glo-  
ria operum nostrorum, cō quōd non nos ipsi  
vt Pelagiani blasphemabant, sed Deus nos iu-  
stificat. De qua re per amplior futurus est no-  
bis sermo lib. 2. At quantum ad rem modō at-  
tinget, ratio præterea contra nos depugnat ap-  
pertissimē. Ea enim quæ supernatura sunt,

**Esa. 49.** à solo deo sine opera nostra creantur: nam,  
authore Esaia, Quis adiuvuit spiritum domini?  
aut consiliarius eius fuit? at gratia & virtutes  
infusa, sunt supra naturam: ergo se ipse solo,

sicuti mundum, ita & eiusmodi dona creat in  
nobis. Propter quod virtutem infusa diffi-  
niunt theologi (vt̄ colligunt ex August. 2. de  
libe. arbit.) quod sit bona qualitas mentis, quā  
Deus in nobis sine nobis operatur. Ideo q; re-

specū gratiae iustificantis, & quæ illam comi-  
tantur, diuinarum virtutum, merē sumus, ceu  
receptuum subiectum. Ecce vnde fit questio  
hæc de gratia & libero arbitrio difficilima.  
Nempe, quōd hæc & huiusmodi alia testimo-  
nia scripturæ ita videntur gratiam dei extolle-  
re, vt nullatenus ad iustificationem nostram  
liberum concurrat arbitrium. Sed sunt tamē  
pleraque multa, quibus liberum arbitrium cū  
grā cooperari, imò ipsam antecedere designa-  
tur: vt illud, Venite ad me oēs q labotis, & one-  
rati estis. Et illud præcipue Zacha. 1. Conuer-

**Math. 11.** timini ad me, & conuertar ad vos. Quo po-  
tissimum loco Pelagiani fundabant suam bla-  
phemiam: nempe quōd à nobis sit initium fa-  
lutis nostræ. Vnde tracta. § 3. super Ioan. Au-  
gust. Quosdam, inquit, nimia suæ voluntatis  
fiducia extulit in superbiam, & quosdam ni-  
mia suæ voluntatis diffidentia deiecit in ne-  
gligentiam. Illi dicunt, vt quid rogamus deū,  
ne vincamur in tentatione, quod in nostra est

poteſtate. Iſti dicunt, vt quid conamur bene  
viuere, quod in Dei est potestate. Igitur quōd *Tria operis*  
hæc manifesta luce clarescant, iuxta tres desī dei genera-  
gnatos ordines, tria extant operum diuinorū *Prima deo*  
genera in nostra iustificatione. Prima enim *propria*  
funt opera quæ ſic Deo ſunt propria, vt nullā  
in eis voluntas noſtra partem habeat: ſcilicet  
nec conſenſum nec cooperationem. Vt ſunt  
prædestinatio, vocatio, admonitio, pulsare ad  
oſtium, & aliquando inspiratio, & illuminatio. Quamobrem ita hæc in ſcriptura tribuū  
tur Deo, vt nullatenus exigantur à nobis.  
Hæc ergo ita preceſtunt iustificationem noſtrā,  
vt tempore etiam quandoq; præcedant noſtrum conſenſum. Tale est illud, Non eſt vo-  
lentiſ neque currentis, ſed dei miserentis. Ad-  
monemur enim illic, primam, altissimamq;  
noſtræ iustificationis cauſam eſſe æternam  
prædestinationem. Quiacum Iacob & Eſau  
non dum natuſiſſent, alterum dilexit Deus,  
alterum odio habuit. Quin verò nonnunquā  
huiusmodi appulſum dei nullus ſubſequitur  
conſenſus noſter. Quorum duritiem impro-  
perat C H R I S T V S dominus noſter: dū ait, *Matth. 23.*  
Quoties volui congregare ſicut gallina, filios  
tuos, & noliſti. Gallina enim non cogit, ſed  
vocando allicit. Et, Væ tibi Corozaim, quia *Luc. 10.*  
ſi in Tyro & Sidōe factæ fuſſent virtutes, quæ  
factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere ſe-  
dentes poeniterent. Et ſæpenumero alibi.  
Quōd autem Deus aliquando illuminet, inſpi-  
ret, & tangat corda noſtra abſq; noſtra volū-  
tate, patet ſimilitudine temptationis ad malum.  
Non enim eſt in noſtra voluntate, vt ait Au-  
gust. quin viſis tangamur. Quos motus theo *Motus na-*  
*logi* appellant naturales, & idiomatico, pri-  
moſ primos. Quos & Ambros. agnouit ſuper  
illud Psalm. Auerte oculos meos, ne videant *Ambros.*  
vanitatem. Vnde Augusti. in fine tertii libri *August.*  
de libero arbitrio: Quid, inquit, quisque vel ſu-  
mat vel respuat, eſt in potestate: ſed quo vi-  
ſo tangatur, nulla potestas eſt. Fatendum eſt,  
& ex superioribus & ex inferioribus viſis anti-  
mum tangi, vt rationalis ſubſtantia ex utro-  
que ſumat, quod voluerit: & ex merito ſumē-  
di vel miseria vel beatitas ſubſequatur. Hæc  
August. In eiusmodi ergo inſluxibus merē ſe-  
habet homo receptuē, ceu aēr, dum illumina-  
tur à ſole, Quanvis niſi animo fouerimus hæc  
numina, raptim elabuntur. Atque hac ratio-  
ne intelligendæ ſunt authoritates primi ordi-  
nis. Quōd ſi hic forte quis percontetur, quo  
pacto ſit intelligibile, inspirationem in nobis  
intus fieri, illuminationem, pulsationem, aut  
internam vocationem absque noſtra coope-  
ratione

ratione. illuminatio nanque actum dicit intellectus: & cætera, motus cordis: vt pote animi, seu voluntatis. Neque ego equidem contrariū potui vñquam excogitare. Prædestinatio, in quam, æterna est absque actione creaturæ. Et externam item vocationem per prædicatorem, fieri nihil vetat absque interna motione audientis. At verò Deum quempiam illuminare, nihil est planè, quām mentem excitare in aliquem bonum cogitatum: & inspirare, voluntati sugerere bonum motū. Quæ ideo opera etiam sunt potentiarum. Et eadem est ratio de cæteris. Sed quod nos dicimus, id tantum est, quod fuit sine libero assensu & condei auxila. Repenina censu nostro. Quoniam sunt repentinī motus per modum coruscationis prævolātes, instar Opera secū naturalium: nisi iudicio & libera voluntate di generis. foueantur. Sunt ergo alia secundi generis opera, quæ ita in nobis deus exerceat, si nos tamen assensum præbeamus. Qualia sunt omnia quæ motum quempiam liberum animi fuit à Deo nostri designant. Hæc proinde non prius tē in nobis, nō pote à deo, quām liberè à nobis, sed simul ab eo & à nobis fuit. Ab eo, tamen, prius natu- confensu. rata. Veluti trahere ad se nos, aperire cor nostrū & ipsum quod est, conuertere nos. Quocirca opera hæc ita in scriptura promittit nobis deus nosque ab ipso sedulis precationibus efflagitamus, vt vicissim à nobis etiam ipse requirat. Est enim in Euangeliō, Nemo potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum. Et in Cātacis, Trahe me post te. Et admonet nihilominus nos mutuò deus, vt ad ipsum veniamus.

**Ioan. 6.** Matth. 11. **Canti. 1.** **Cr. 16.** **Psalm. 80.** **Joel. 2.** **Zacha. 1.** **Adnotanda regula.**

Vt est illud, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis. Et, Si quis vult post me venire. Et his similia. Precatur etiam Dauid, dicens: Domine labia mea aperies. Et tamen in alio Psalmo ait Deus, Aperi os tuum, & implebo illud. Atqui cum clamemus nos, Deus virtutum conuerte nos. Reclamat & ipse, Conuertimini ad me in toto corde vestro. Et, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos At ne ordo iste à nobis inchoans, quempiam, vt Pelagianos fallat, meditanda est hic regula, & in memoriam recondenda, quod vbi cuncta que Deus nos admonet, vt veniamus, conuer scriptura tamur, aperiamus, &c. promptitudinem mi cōuertimini sericordia suæ significat, qua præsentissimus et uenire ad nobis est ad ostium pulsans. Et ideo quanuis me. prius dicat, conuertimini, quām dicat, conuer Vide Trid. tar, non significat exordium à nobis esse: sed sc̄ff. 6. c. 5. per nos stare, quo minus nos trahat, nostra Hier. 15. que aperiat corda. Ob idque ait Hieremias. Si conuerteris, conuertam te. Quando autē nos similia ab illo petimus, inopiam nostram

Liber.. Cap. X VI.

imbecillitatem, & impossibilitatem expromi mus: nimirum, qui nisi nos ipse præueniat, nihil per nos ipsi possimus. Et ideo subiungit idem Prophetæ ordine conuersio capitu. 31. Conuertere me domine & conuertar. Et, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Vnde August. deprecatur, Domine da quod iubes, & iube quod vis. Scientissimè ergo, vt diuinus datum est, S. Synod. Trid. sc̄ff. 6. capi. 5. citato ait, quod cum in sacris literis dicitur. Conuertimini ad me, & conuertar ad vos, libertatis nostræ admonemur. Cum verò respōdemus. Conuerte nos domine ad te, & conuertemur, Dei nos gratia præueniri confitemur. Atque ex hinc dilucida responsio elicitur ad authoritatem secundo loco congregatas. Enim uero ita omnes attestantur, decum esse ordinis recausam conuersionis, salutisque nostræ, præ- mouendo nos, vt tamen nisi nos annuerimus, nihil fiet. Quod autem inter cætera insertum est de similitudine luti & figuli, ad æternam prædestinationem refert Paul. cuius nos nulla causa fuimus, neque consensem dedimus. Nihilominus tamen adultum hominem, neminem prædestinavit conuertere, nisi lubenter & assentientem. ¶ Sunt autem opera tertij gradus, quæ licet solius Dei sint munera, nō tamē infunduntur, nisi in eo, qui eius operis dispositus est per proprium motum liberi arbitrij. Veluti sunt gratiæ & virtutes, quæ per modum habitus consignantur nobis. Numquid hic sermo est de paruulis absque propria voluntate baptismate ablutis. Hic veruntamen scopus est, in quem illi offendunt, qui ex hinc illatum volunt, fidem, & gratiam, qui a Deo. Gratia & virt. quosue sufficiens de spositio & consequitur simul tempore necessitate diuinae legis, gratia. Et ideo nemo eam inuitus, sed tpe sunt. voluntarius tunc, & in eodem sensu non mere passiuè, sed consentiens recipit. Et par modo cum confertur prima gratia per sacramentum attrito, datur liberè suscipiēti. Atqui per hæc responsum est ad authoritates tertii ordinis. Concedimus enim, quod deus gratias tertiam producit in nobis nihil agentibus ad p. ordinis. ductiōnem, sed tamen liberè assentientibus, utrū aqua & cooperantibus receptioni. ¶ Per hanc tripli auxilia membra operum partitionem satisfieri interroganti potest, utrum & qualia deus auxiliū uenieret. lia spe-

*Divine inspirationes in quibusdā sūt maiores in quibusdā minores.*

lia specialia conferat vniuersis, an aliis maiora alijs verò minorā: quinimō maiora his, qui vñ nihil mouentur, vel minus promouentur.

Etenim si de illis primi ordinis fiat interrogatio, vt pote de inspirationibus & splēdoribus veritatis, quas Deus in nobis sine nobis liberē assentientibus repente operatur: proculdubio maiora sublida pro sua misericordia confert vni Deus quam alijs. Adeſt enim omnium cordibus pulsans: impariter tamen. Quinimō ſapenumero qui cumulatiora huiusmodi dona recipiunt, vel nullo modo, vel ſegnius proficiunt, quam qui exiliora, propter maiorem duritiem obſtinati pectoris libertatem comprimentis. Id quod in illis seu flagellis seu allectamētis, atque id genus vocationibus, qui bus nos Deus in viam forinsecus reuocat, euidentius est. Duorum enim eadem audientiū consilia & exhortamenta, alter animo per-

*Nabuchod.* cultus in viam redit. alter verò minimè. Quē admodum videre est in Pharaone & Nabuchodonosor: quorum primus maioribus portentis commonitus induruit: alter verò minoribus resipuit flagellis. De quibus cap. i 8. redi-

*Luc. 9.* bit sermo. Huc pertinet, qđ ait C H R I S T Y S Bethsaidæ & Corozain: Si in Tyro & Sidōe factæ eſſet virtutes, q̄ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere poenitentiā egiffent. Et Scri-

*Mattb. 12.* bis ac Pharisēs, Viri Niniuitæ ſurgēti iudicio cū gñatione ista, & condēnabunt cā, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Iona: & ecce plus quam Ionas hic. Si verò quæſtio ponatur de auxiliis ſecundi ordinis: quæ libera in nobis dicunt motionem: vt trahere, cōuertere, promouere, & ſimilia, in æqualia qui-

*Deus quoſdem largitur diuersis hominibus deus, ſed tandem quoſdem largitur aliquo auctiora, cō etiam mabit & conuerit, alios nō eſſet intelligibile. Quoniam mouere & moueri re-*

*nō ita forti ter.*

lativa ſunt. Neque aliud eſt me deum hoc modo mouere, quam mecum concurrere ad eliciendum liberum actum. Ob idque veluti in naturalibus rebus, quo deus celerius mouet primum orbem, quam infimum, celerius & ipſe orbis mouetur: ita & in auxilio ſpeciali quāto deus Magdalena & Paulum vehementer mouit, quam alios tepidos & remiſſos, impensius etiam ipſi ardentiusq; venerunt, majorique & cumulatiori ſunt gratia iuſtificati. Ne-

*S.Tho. 1.2.* que coherēt, vt deus eum magis moueat, q̄ minus mouetur. De gratiis autem gratis datæ quo di in commune bonum ecclesiæ dispensantur, ſpenſamur. diuersa ratio eſt. Dantur enim quibus & quo modo deus ſua ſapientia iudicat expedire.

Reſponſum ergo eſt ad ſacra eloquia, quibus videri cuiquam poſſet, ita in nobis deus operari ſalutem, vt ſine noſtro id libero arbitrio fiat. At p̄ter teſtimonia hæc ſupersunt argumenta duo diſſoluenda. Primum ſumitur à diſtinctiōne illa ſecundum Auguſtinum in libro de gratia & lib. arbitr. capit. 17. theologis celeberrima, inter gratiam operantem & cooperantem. Ait enim Auguſtin. quod deus, quod operando incipit, cooperando perficit. Et paulo inferius, Vt ergo veſimus, ſine nobis operatur: cum autem volumus, & ſic volumus, vt faciamus, nobiscum cooperatur. Ex qua diſtinctiōne conſequēs palam fit, deū ſine nobis cooperantibus ſe ſolo exordiri beneficium ſalutis noſtre. Ad hoc argumentum quod in re theologia poſitum eſt, reſpondetur

*Gratia opera rans & co operans.*

August. locus declaratur.

quæ ſunt vocare, inspirare, pulsare, & cæteras quæ ſine nobis fiunt. Nihilo ſecius, quod mēti Auguſtinī propius accedit, congruit etiam in opera ſecundi generis: quando ſcilicet nos actu mouet ad agendum. Sed eſt adnotandū (quod magnus philoſophus Auguſt. optimè cognouit) voluntatem aliter moueri, prima intentione ad finem, aliter ad eligendū media. Cum enim (vt ipſe inſinuat tertio lib. de liber. arbitr. capit. 2.) alicui malo voluntate inhaeremus, non potest voluntas illa mutari in bonum, niſi ab aliquo mouetur. Omne enim actio deo trit quod mouetur, ab alio mouetur. Et ideo mouetur cum illa non attribuitur voluntati, etiam ſi conā malo i boſtentier & liberē mouetur, ſed motori.

*nū cōuertit*

Cum autem iam habet intentionem finis, per Arist. 7. ipsam ſe mouet ad electionem mediorum.

*phys.*

Eadem eſt ſententia Sanct. Thoma. Nam qui S. Th. 1.2.

iam proposuit deo inſeruire, per illud pro q. 9. art. 4.

poſitum agit ſe, vt per commoda media potia

tur optato fine. Propter hanc ergo theolo-

giam auxilium gratiæ, quo à malo primum dimouemur, & in bonum conuertimur, nun-

cupauit Auguſtinus gratiam operantem: au-

xilium vero, quo bonam iam habemtes volun-

tatem, operamur ad bonum, appellauit gra-

tiā cooperantem. At neque Auguſtinus, ne

que ſuus aſſecla Thomas cogitabat (vti quos

dām falsò diuos iſtos interpretantes audiui) q̄

per gratiam operantem cogendo nos Deus

moueat: quinimō mouet liberē. Hæc diſtinctio quoque locum habet in gratia gratum fa-

ciente, authore Sanct. Tho. Hæc enim reſpe S.Tho. 1.2.

Et huius effectus, qui eſt ſanare & iuſtificare, q. 11. art. 2.

dareque nobis eſſe gratos, dicitur gratia ope-

rans, ſed qua parte eſt principium meritorie



Corol.

deinceps operandi, dicitur gratia cooperans. Hinc sit, ut distinctio haec non sit ita prorsus intelligenda, ut gratia operans sit respectu omnis actus interni voluntatis, atque illius datum taxat: cooperans vero respectu externi operis, ut ex diuo Augustino & Thoma quispiam deceptus colligere posset. Si enim est gratia cooperans ad largiendam eleemosynam, cooperans etiam est ad volendum lagiri. Sed quod August. gratiam operantem esse ait, dum volumus bonum: cooperantem vero, dum operamur, id penitus sentit, dum a malo primum mens nostra dimouetur in bonum. Cum tamen postea exercemur in bonis operibus, siue internis, siue externis, gratia est cooperans. Et hoc est, quod S. Tho. loco citato nobis suggestum est: vbi dixit, quod quantum ad actum voluntatis deus per gratiam operantem nos mouet: praeferit cum voluntas incipit bonum velle, quae prius malum volebat. De gratia autem praeueniente alia est ratio, ut illic habes apud eundem doctorem articulo subsequenti.

**Principium argu. 2. sen. d. 16. id. ha**

**Ioan. 15.** Alterum denique, & ut postremum, ita maximum argumentum est, quod si nos simul cum deo in hanc nostram iustitiam causam concurremus, liceret ea quae sibi ipse propriè adscribit in sacris eloquiis, nobis nos equa sorte arroga re. Ut sicut ipse ait, Sine me nihil potestis facere: **Psalm. 126** Et, Nisi dominus custodierit domum, frustra vigilat qui custodit eam: **Ioan. 6.** Et, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum: ita nos pariter deo vere responderemus, Sine nobis nihil potes in nobis facere: Et, Nisi nos vigilaremus, frustra tu nos custodiodes: Et, Nisi nos veniremus, frustra traheres. Id quod videatur absurdum. Ait enim August. libr. 2. de bo. perseue. Viuimus recte, si totum deo demus: non illi ex parte, & nobis ex parte. Et in Enchirid. capit. 32. acerbius perurgens hunc locum, ait, quod si propterea dictum est, Non est volentis, neque currentis, sed dei miserentis: quia ex virtute, sit, id est, ex voluntate hominis & misericordia dei: cur inquit, non & econtrario recte dicitur, non miserentis est dei, sed volentis est hominis? Quia id misericordia dei sola non implet. Quod tamen ait, nullus Christianus dicere auderet. Adhanc veruntamen dubietatem respondentes, negamus opera quae dei sunt in nostra iustificatione, licere eadem nobis ratione usurpare: diuersa tamen, nihil prohibet.

**Responso.** Quod enim ait, Sine me nihil potestis facere: sit quod deus non & alia id genus, quae ad nostram iustificationem poterant referuntur, non possumus nos tali modo dicere: vide iustificationem licet quod sine nobis deus non potest: quoniam ipse non operari. Huc

solum est causa volitionis nostre, & operis bona facit quodlibet. **3** ni, sed est causa ita praeueniens, que facit, ut ea. 7. dominus et nos possimus ac velimus. Vnde non ait, Co- meritum esse operabor vobiscum, ut operemini: sed auferam, opus dei. **3** inquit, cor lapideum de carne vestra, & dabo *nostrum*. vobis cor carneum. Et spiritum meum ponam *Ezech. 36.* in medio vestri: & faciam, ut in preceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & ope- remini. Itaque ipse facit ut nos faciamus, das nobis velle, & operari, ut ait Paulus, Nos au- **Philip. 2.** tem non mouemus ipsum, nec facimus, ut ipse faciat. Si autem hoc referatur ad assensum nostrum, qui secundum ordinariam, præscri- ptamque legem necessarius est: nihil cunctum dicere cum Augustino, Qui creauit nos sine nobis, non iustificabit nos sine nobis. Et secundum hanc intelligentiam, verum etiam est, quod nisi nos velimus, frustra nos custodit deus, & trahere conatur. Sed ecce vbi latet punctum, Deus ita reficit nostrum assensum ipsum, per quem aperit corda nostra: atque adeo nos nihil facimus. Negamus hanc postremam consequentiam. Ita enim efficit ipse nostrum assensum, si nos tamen simul liberè concurremus. Quare per eundem assensum, & nos illi aperimus, & ipse aperit. **Obiectio.** Vnde nostrum concurrere, est permittere nos ab ipso moveri: coagendo illi, qui iugiter ad ostium pulsat. Et hoc est quod ait, Qui audiit & didicit, venit ad me. Quod autem citatum est ex Augustino in de bono. persever. & in Enchirid. puta quod non est partim attribuendum nobis, partim Deo, sed totum deo, illud obiicit Pelagianis, qui dicebant initium salutis nostram esse a nobis, saltem fidem. Augusti autem contendebat (vti res habet) quod voluntas a deo preparatur omnino: & ideo non esse volentis, neque currentis. Quoniam ut modò in proxima responsione dicebamus actio illa tota tribuitur deo. Ob idque, & si as- sensus noster sit necessarius: nullam tamen de Cur deo ois bimus nobis tribuere partem, sed deo totum: motio & qui dat nobis cogitare, velle, & perficere. Mulatio nostra tri- ta hic attigimus, quae sunt lib. 2. rursus exigē buenda sit. da inter explicandam gratiam iustificationis, sed plurima sunt etiam illuc ex hoc loco petenda: adeo sunt & hic & ille locus complexi. Per stringere autem haec duximus paulo virginem: idcirco quod Lutherani hoc inter alia in tentant argumentum, ut confiant, nulla opera nostra esse maioria. Porro quod non sint nobis liberi, & ideo neque nostra, sed quae deus a se solo operatur in nobis.

De



De natura & gratia  
De libero arbitrio in malum.

Cap. 17.

**M**ébrum alterum, quod de humana voluntate differendum superest, spectat ad libertatem eius in malum. Etenim, ut supra narrare coepimus, in utramque partem Lutherani insufficientur libertate, & in bonum scilicet, & in malum. In his vel maxime peccatis, quae sunt poena praecedentis culpæ. Ita enim retulimus ex Luthero, quod non est in potestate nostra malas vias facere, sed mala opera in impijs Deus operatur. Cui subscriptus Philippus assertens, quod sit Dei proprium opus, non minus proditio Iudei, quam vocatio Pauli. Et consentit Bucerus super epistolam ad Romanos, ubi ait Paulus, quod tradidit Deus gentes in reprobum sensum. Tametsi Melanchthon in secunda editione se appareat retractasse. Hoc enim secundum mébrum longè plurimum absurditatis accumulat superioriter, dum non solum subuertit liberum arbitrium: sed Deo tribuit, ut sit causa peccati principaliter, & effectiue, ut dicunt cogendo nos ad peccandum. ¶ Pleraque omnia istorum dogmata eius modi sunt, ut prima sui statim prolatione appetius cum cōmuni sensu depugnent, quam ut alia opus habeant impugnatione. Cui namque fiat persuasibile, ut quēpiam Deus compellat contra suam ipsius legem agere? Quinimo contra suam ipsiusmet voluntatem. Nam lex Dei non est aliud, quam signum & norma sua voluntatis.

Lutheri &  
Philippi se-  
tentia.

Melanchthō  
retractat sē  
tentiam.

Primū ar-  
bet disputationem, prima eademque luculentis-  
gumentum sima demonstratio aduersus cōmentum hoc  
Peccatum, ex natura peccati desumitur, quod est dictum  
quid Augu. velfactum, vel concupitum (ut author est con-  
tra Faustum lib. 22. Aug.) contra legem Dei.  
Lex autem Dei, quae regula est nostrā actionis  
num, idem re est, quod sua voluntas. Siquidē  
intellectus & voluntas, eadem essentia sunt in  
Deo. Quare impossibile est, esse aliquid contra  
legem Dei, quin sit contra eius voluntatem.

Quarequod  
est contra  
Dei legē sit  
contra eius  
voluntatem.

Quinimo propterea est cōtra diuinam voluntatem, quia contra eius regula. Ex his constriuitur hoc argumentum. Deus mouet hunc ad peccandum, quin etiam cōpellit effectiue, ut autem ergo mouet eum, ut faciat contra regulam suā, & perinde contra suam voluntatē. Quod autem Deus moueat quēpiam contra suam voluntatem, repugnantia est manifesta. Nam si mouet & cōpellit, vult ita fieri. Quin accipe repugnantiam alteram. Si Deus vult me hoc facere (quod negare non potest, qui dicit me ab illo cōpelli) hoc est cōforme regulæ suæ (nihil

Lib. I. Cap. XVII. 57.

enim vult Deus, quod non sit cōforme regulæ) si autem ita est, non est peccatum. Nam peccatum est contra regulam Dei. Et consimilatur etiam num argumentū. Propterea Deus servare non potest, neque peccare, quia peccare est à regula deficere: quod non potest omnipotens, cum sit ipse sua regula. Veluti si manus scribentis esset regula, & manus pectoris esset tio.

Cur Deus  
peccare ne-  
quit.

Confirmat  
tio.

ipsa rectitudo, quācūq; lineam ducet, scriberet, & pingeret recte. Ergo eadem ratione quēcūq; Deus mouet efficienter & principaliiter, eūdem ducit iuxta regulam & legem suā.

Et idcirco contradic̄tio est, quēpiam peccare in eo, quod à Deo actus agit. Potest etiam deduci aliter argumentū. Deus (vti Dionys. ait) oia in se ordinat, quae facit tanq; in finem: pecca de diuī. no

Diony. 2. c.

tum verò dum sit, exorbitat ex ordine illo: ergo tunc nō sit ab eo, licet inde post ipse eliceat bonū. Reuera nisi adeò cōsulto voluissent theologia ignorare, quae ex rerū naturis ratiocinatur, nunq; in hęc præcipitia fuissent collapsi.

Intelligerent em̄ tanta oppositione distare inter id quod Deus facit, siue per se, siue per aliū, & peccatum, quanta inter bonū & malum, & in ter dilectū Deo, & odio ipsi habitum. Ut enim quicquid Deus creauit in rebus naturalibus, vidit quod esset bonū, quia consentaneum regulæ sua, ita quicquid facit in humanis voluntibus. Vnde cum Sapiens ita pronuntiasset, Di ligis omnia quae sunt, & nihil odisti eorum quae fecisti: neque em̄ odiens, aliquid constitueris aut fecisti, postmodum cap. 14. subdit, quod similiiter sunt odio Deo impius & impietas eius, significans, ideo peccatum esse odio Deo, quia nō est opus suum. ¶ Secundum argumentum Secundū arsumitur ex altera qualitate peccati. Etenim ut gumentum virtutis, ita & peccati necessaria cōditio est, ut Virtus & sit voluntariū. De quo cap. 12. partim dictum peccatum nō est. Atq; hoc eousque verum est, ut nemo voluntaria. quam S. Patrum non hanc indicauerit esse vo- lib. 3. c. 3. et cem naturae. Vnde antiquissimus Tertullianus aduersus Martionem lib. 2. Nec boni, in Tertull. quit, nec mali merces iure pensaretur ei, qui aut bonus, aut malus necessitate fuisset inuentus, non voluntate. In hoc & lex constituta est, non excludens, sed probans libertatem de obsequio sponte præstando, vel transgressione sponte commitenda. Ita in utramque exitum libertas patuit arbitrij. Et in libro de Iacob, & vita beata. c. 3. Ambrosius sic habet, Non est quod cuiquam nostram adscribam cul- Ambros. pam, nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit.

Non habent crimen, quae inferuntur reluctā- August. tibus. Et August. aduersus Fortunatum dispu- tatione



tatione secunda. Ego, inquit, dico peccatum nō Peccatum esse, nisi propria volūtate peccetur. Adeo vt in quid Augu. libro de duabus animabus. peccatum definierit, quod sit voluntas retinendi: vel consequendi, quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere. Et de vera religione cap. 14. vbi de hoc propriè disputat, ita concludit. Nūc vsq; adeò peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Et hoc quidē ita manifestum est, vt nulla huic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. Quare aut negandum est peccatum committi, aut fatendum est, voluntate committi. Vide quām censeat Augustinus sibi esse inuicem contradicentia, peccatum esse vllum, & tamen non voluntarium. Et ne quis illa peccata exciperet, quā sunt poena peccati, huius etiam ansam adimit libro primo retract. cap. 15. dicens, quod quanuis concupiscentia in nobis sit poena peccati, nihilominus hoc peccatum, quo consentitur concupiscentia, nō nisi voluntate committitur. Sed aiunt, quod quanuis omne peccatum voluntate committatur, non tamen omne sit liberē. Ecquid autem est voluntate, nisi liberē, & non ex coactione? Non men enim ignorat, qui ait, fieri posse aliquid voluntate sub propria ratione voluntatis, & tamen in hoc eundem ipsum cogi. Vnde continuò eodem loco Augustinus, vbi ait, Non enim nisi voluntate peccatur, subdit, Voluntas autem est animi motus, cogente nullo, ad aliquid, vel non admittendum vel adipiscendum. Hæc Augu. Cum ergo tam sit per se notum, non esse peccatum nisi voluntarium, consequens sit manifestè, Deum necessitatem inferre nemini ad peccandum. Aliàs nō erit peccatum. ¶ Sed tertium adhuc urgentissimum argumentum est argumentum. Nam quodquis à dæmone vel hoste homine cogeretur ad peccandum, esset quidem nihil peius, quām cōtra naturam peccati. Quod autem à Deo sit huiusmodi coactio, ob nouam causam, veram auersaretur rationem peccati. Nam si peccatum non est, nisi quod sit contra obedientiam Dei, quem Deus constringit, vt quidpiam faciat, quo modo facto suo peccauerit? At perspicie quod sibi isti perfugium muniuere, vbi se huiusmodi rationibus obrutos sentiunt. Aiunt (vt est videre apud Bucerum loco citato super Paulum) prærūcomētū. stare in hac quæstione rationi prorsus vale dicere, & verbis Domini simpliciter inhærente, vbi legimus, Tradidit illos Deus in desideria, & in reprobum sensum. Nam de hoc, inquit, ait Paul. Tu quis es ô homo, vt respondeas Deo? Et, O altitudo diuitiarum, & cætera. Quo

Lutherano-  
rum euasio.

Voluntas  
quid Augu.

Tertium at  
gumentum.

Lutherano-  
rum euasio.

niam inter homines, inquit Bucer, nemo peccat in eo quod vitare non potest, ideo horret animus Deo tribuere, vt cogat hominem peccare. Sed alia est, inquit, ratio inter homines, alia verò inter nos & Deum. Quid Bucere nō exhorrescat animus, Deo impingere, quod est absurdissimum inter homines concedere? Contra Bucerum. Quod est in Audi Augustinum, contra monitionem tuam ab homine ad Deum hoc loco arguentem, lib. 8. q. q. 3. Deo authore, aut volente nemo fit deterior: quia nullo homine probo volente, fit aliis deterior. Cui ego addiderim, multò esse argumentum de Deo validius. Nanque si quod coactu humano quis admittit, peccatum non est, ea ratione, quia non est voluntarium, longè minus, peccabit, qui à Deo cogitur, cum non solum nihil sit inibi libertatis, sed id fiat ex impulsu Dei, contra quem solum peccatur. Vel respondeas precor, si facere id quod Deus præcipit, vel consulit, vel admonet, tam longè est à peccato, vt sit etiam obedientiae opus, propterea quod Deus est causa, vt fiat, vbi nos Deus non solum iubet aut instigat, verum efficaci (vt dicitis) impulsu, in nostra nos tradit desideria, quibus non possimus resistere, quænam ratio ibi inobedientia subesse potest, aut reuera culpæ? Paulus equidem secretissima iudicia Dei dicebat nobis esse inaccessa, nempe quod vnum prædestinaverit, & dilexerit, alterum verò odio habuerit. Tamen quod peccatum sit illud penitus, quod est contra legem dei, & quod libertate peccetur, id & lumen naturali & fidei aperte monstrauit nobis Deus. Ex quo palam colligitur, neminem coactu peccare, impendioque minus à deo quempiam in peccatum adigi. ¶ At verò, vt quarum præterea argumentum aduersus errorem gumentum. hunc vestrum intendamus. Nunquid non deus nobis reuelauit, quod non sit ipse tentator ad malum? Quid ergo vos ipsum non tentorem tantum, sed authorem etiam mali prædicatis? Ecce quid Iacobus de hac re testatur. Nemo cum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. Vnusquisq; verò tentatur, à concupiscentia sua abstractus & illeitus. Deinde concupiscentiacum conceperit, parit peccatum, peccatum verò cum consummatum fuerit, generat mortem. Ecce, inquam, Apostolus, in causis peccati non Deum, at prorsus concupiscentiam & confessionem voluntatis commemorat. Sed aiunt isti, neque Lutheranos commemoramus, imò verò dicimus hominē cauillue. minem propria voluntate esse causam, quanvis cogatur à deo. Attamen nihil ad verba Iacobis.

cobi respondent. Caut enim nobis errorem illum, ne mentiremur, Deum esse tentatorem in malum, quia inde palam fieret consequēs deū esse authorem peccati: ergo cū plus sit cogere, quām tentare, qui dicunt, Deum nos efficaciter cogere ad peccatum, quo rogō defugiāt, vt non eum necessario faciant authorem peccati?

**August.** Enim uero Augustinus, quem sibi isti in hac causa suffragari autumant, lib. 8, q. ex verbis Iacobī elicit irrefragabilem illam sententiam, in quam scholæ omnes theologorū subscribunt, quōd Deo authore aut volente nemo sit deterior. Et exp̄sse de pec. me. libro se cundo, capitulo quinto. Ad peccandū, inquit, non adiuuamur à Deo, sed vt iusta omni ex parte agamus. Isti tamen dicunt, quōd non solum volente & iuuante Deo, sed cogente, dete-

**Vnde Aug.** riores efficimur. Atqui libro de libero arbitrio cap. secundo ait, quāstione hac, scilicet de causa, vnde male facimus, se olim fuisse vehementer exercitum, & fatigatum, atque adeò in Manichæos impulsu & coniectu, vt crederet vnum esse primum principium, quod nos cōpelleret ad malum, quoad vsque lux illi effulgit cœlitus, qua cognouit vniuersa nostra peccata, in nostras iplorum proprias voluntates

**Discernicu** esse prorsus referenda. Neq; verò nescio, quām lū inter Lu isti differant à Manichæis. Nam quod illi trithe. & Ma buebant falso deo, scilicet, causam esse peccati, isti adscribunt vero. ¶ Tandem (vt istorum

**Quintū ar-** gumentum. aiunt vel propter peccatum Adæ, vel propter alia cumulatiora nostra, ita nos à Deo ipso cupiditatibus nostris esse addictos, & in reprobum sensum, & in desideria nostra traditos, vt non possimus errores euitare, & cupiditatibus obſtare. Quōd si inteligerent, hoc nos nequire absque auxilio Dei & fauore, qui tamē p̄festo nobis est, ac p̄fentissimus, nihil aliud profiterentur, quām veritatem catholicam. Sed quia sentiunt, ita nos esse numine desertos, vt

**Auxilium** necessitate succumbamus erroribus & prauis Dei presen affectibus, hoc est, quod nos persistimus satiſimū ho- cris eloquij expugnare. Nam nisi in nostra minibus est positum eslet semper voluntate cum promut legē ser- ptissimo auxilio dei euitare singula mala, quid uare posſint est, quod nos commoneſcit Paulus, Ne re- & ideo p̄c gnet peccatum in nostro mortali corpore, vt o- ceta ſunt uo bediamus concupiscentijs eius, ſed neque ex- luntaria hibeamus mēbra nostra arma iniquitatis pec- quia eo ad- cato? Et ne ſim omnia percendendo molesti- ū ſimus, quid libros tres edidit Augustinus de li- mus illa fu- bero arbitrio, quibus ostenderet, nec Deum, gere. nec dæmonem, nec ullam prorsus causam nos

¶ .6. cogere ad malum, ſed vnum quenlibet per p̄p

priam voluntatem esse authorem ſui malefacti? Ob idq; bona omnia Deo eſſe adſcriben- **Sola uolunta-** da, mala autem culpæ, ſoli noſtræ voluntati, tate peccati iuxta illud, Perditio, tua Israel: tantum in me tur. auxilium tuum. De quo fermè præterea argu- **Oſſe. 13.** mento ſcripſit librum de gratia & libero arbitrio, vbi nos edoctos commonitosq; fecit, ve- ritatem eandem omnibus receptiſſimā, quōd ſola ſcilicet propria volūtate peccemus. Alias **Scripturæ** fruſtra eſſet tam numerosus præceptionum **testimonia.** ordo, ne homicidium, aut furtum faceremus, ne feruiremus concupiſcentijs. Et, Noli vinci à malo. Et, Nolite fieri ſicut equus & mulus. Et, **Collatio Lu-** gligere legem. Et quibus hoc genus quām plu- **theranorum** rimis eſt facra pagina refertiſſima. In fine tan- **cū Apoſto-** dem Lutheranos iſtos cum ſanctis Apoſtolis **Iacob. 1.** conſeramus. Ait Iaco. neminem à Deo tētari. **1. Cor. 10.** Addit Paul. neque permettere nos fidelē Deū tentari ſupra vires noſtras. Obganiunt nihiolminus Lutherani à Deo nos in peccatum cogi. Sanctissimus ergo eſt canō. 6. noſtri ſancti conciliij Tridentini ſeff. 6. Si quis dixerit **Syn. Trid.** non eſſe in potestate hominis vias ſuas malas facere, ſed quōd mala opera, ita vt bona, Deus operat, nō permittiſuē ſolum, ſed etiam p̄priē & per ſe adeò vt ſit eius propriū opus, nō mi- n⁄ p̄ditio Iude, q̄ vocatio Pauli, anathema fit.

### De aduersariorum argumentis

difſoluendis. Cap. 18.

**C**Ernere autem operæ pretiū eſt iſto **Primū argu-** rum lubrica, videlicet, cū scriptu- **mentum ad** ras, tum argutias, quibus in hanc fo- **uerſariorū** ueam conieciſti ſunt. Primum eis **Solutio.** hoc vſurpatiſſimum argumeneum, quo Buce- rius etiam loco citato ſuper Paul. vtitur. Ex hoc inquiunt, quōd Deus non ſit efficax noſtræ in durationis cauſa, noſtriq; traditionis in desideria mala, conſequitur, Deum non eſſe Deū: hoc eſt, rerum omniū primam & totā cauſam. Sua ſunt iſorum verba. Perspicie pie lectorū vt nouam ſemper accessionē faciunt ad ſuum errorē. Non ſatis habent aſſerere, Deum nos co- gere ad malum, niſi adiſcant, quōd ipſe eſt tota cauſa mali. Nam dicunt, non ſolum, eſſe pri- marū, ſed & totam cauſam omnium quæ ſunt iñ rebus. Hac ratione conuulsam funditus vo- luntē mentibus hominum philosophiam om- nem naturalem ac diuinam. Quōd enim ſolus Deus omnia ex nihiло creauerit, nullus eſt inter Christianos, q̄ inficias eat. Sed & quōd nulla nunc cauſarum efficere quicquam poſſit, ſine nutu & influxu Dei, non modo Chri- ſtiani in confefſo habemus, ſed & philoſophi- **natura.**



*Deus cum naturales edocent. Quòd autem (vti isti philosophi causis secundum sophiantur) Deus ita sit tota causa rerum, vt dis semper causæ secundæ nihil agant, hoc vt scripturæ saepe contradicit, ita & ordinem tollit vniuersi.*

*Arist. 1. Pbi. Gene. 1. August.* Omnes enim causæ suo quæque ordine simul coeunt in eundem effectum. Deus scilicet, vti altissima: cœlum, vt suo modo vniuersalis, & tandem gradu suo particulares. Nanque sol & homo generant hominem. Habetur enim Genes. 1. Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus suum. Cuius semen in se metipsò sit super terram. Ecce terra germinat & arbores fructificant, semen habentes perpetuum in se metipsis. Quare lib. 3. de trin. Aug.

Sic Deus inquit, res quas cōdidit, administrat, vt eas suos motus agere sinat. Et lib. 9. de Genesi ad literam, capit. 17. Rationes & virtutes agendi non tantum in Deo sunt, sed ab illo etiam rebus creatis inditæ sunt & concretæ. Memini me super secundum librum Physicorum. q. 4. permultis egisse aduersus insanam hanc opinionem, quòd cause secundæ nihil agant, sed per se solus Deus ad præsentiam ipsa rum. Si enim in suis singulæ naturis non habent, vt diuersam hanc varietatem effectuum agerent, quam experimur in orbe, cur magis ad præsentiam solis Deus illuminaret, quam ad præsentiam alius rei cuiuslibet, & ad præsentiam aquæ gigneret frigus, quam præsente igne? Quin verò nisi Deus res vniuersas propter sua cuiusq; officia & opera condidisset, frustra tam numerosam creasset rerum molè. Nanque si ipse solus præsente sole, lumina ederet, tantundem faceret absente. Et præterea quid commixtione sexuum opus esset generandis animalibus? quid membrorum tam consona diuersitate, nutriendis? quid deniq; oculis ad videndum, & ad audiendum auribus, si Deus solus ita hæc perficit, vt creaturæ nihil faciant? Quòd si res naturales reuera sunt causæ suorum operū & munerū, cur non etiam sit suorum voluntas? Quanvis vt nihil facit sine generali auxilio Dei, ita neq; opus faciat gratiæ absq; speciali. Porro autem si Deus nō est ita causa bonorum operum, multo minus est tota, malorum. Quin verò nulla est, præter quam permittens, vti iamiam pergitimus componstrare. ¶ Nam vnde nos isti vehementius oppugnant, sunt testimonia sacra. Legimus enim ad Rom. 1. quòd tradidit Deus gentes in desideria cordis eorū, & in reprobum sensum. Esa. 6. Excæca domine cor populi huius, & aures eorum aggraua. Et ad Romanos. 9. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Et Exod.

*Secundū argumentum.* sunt testimonia sacra. Legimus enim ad Rom. 1. quòd tradidit Deus gentes in desideria cordis eorū, & in reprobum sensum. Esa. 6. Excæca domine cor populi huius, & aures eorum aggraua. Et ad Romanos. 9. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Et Exod.

10. Induravit dominus cor Pharaonis. Et Matthæi. 6. Ne nos inducas in temptationem: trade-re autem, excæcare, aggrauare, indurare, & in-ducere quandam designat necessitatem. Quip exæcare, pe quòd Deus immiserit tenebras in corda populi, addixeritq; gentes suis cupiditatibus, à quibus vincerentur, & suggesserit Pharaoni malignitatem in cor. Vnde, Si erit malum in ciuitate quod Deus non fecerit. Patres omnes sancti in enarratione Pauli, verbum, tradidit, interpretantur, permisit. Et in locis cæteris Deum dicunt per se & directè neminē inducere ad inalum. Est enim regula Fulgentij, theologi celeberrima, quòd Deus non est authoreius, cuius est vltor. Ex quo fit, vt ideo Deus dicitur exæcare corda, quòd subtrahit lumen Exæcare, gratiæ: & indurare, quòd subducit auxilium, indurare. fine quo homo non potest cor in bonum emollire. Hoc interpretamentum isti nostri Lutherani vanum existimant, & elusorium. Quoniam verbum, inquiunt, permettere, non est mitius aut mollius, quam facere. Nam cum Deus certo scit nos non posse absque eius lumine & fauore cupiditates nostras superare, & peccata cauere, fit, vt dum his nobis suppicias non mittit, verissimè sit causa peccati nostri. Vnde adhuc consequitur, ait Buce. omne peccatum præcipue à Deo esse. Et ideo nō est, cur timeamus affirmare, quòd ipse directè compellendo indurat, & immittendo efficacem errorum, exæcat & seducit. Vide quam palam fatentur omne peccatum à Deo esse: quod aures expauescunt. Quid ergo respondeamus? Verè, falsissimum esse, quod aiunt, nihil distare inter permettere & facere. Vbi hoc consyderatè animaduertendum est, quòd Deum auxilia subducere bifariam cogitare possumus. Vno modo, quòd in poenam præcedentis peccati, ita Deus destitutus hominem fauore suo, & subsilio, vt statuerit, quasi prolata sententia, nunquam ei amplius succurrere, sed fixum apud se habeat, & firmum, illum perpetuò deserere: ita vt per Deum ipsum fiat, vt non ille & à præterita culpa emergat, & noua vitet crimina. Veluti contraria ratione dum sanctissimam Virginem & Apostolos confirmavit in gratia, statuit nunquam eos finire, vt caderet. Alio modo permittere idem pollet, quod finire quemq; liberè agere secundum propriam voluntatem: ita tamen, vt semper sit Deus patrissimus manum porrigere, nisi per hominem steterit. Primo modo certo certior sum: quin verò & certissimos credo semp fuisse sanctos doctores, qui modò fuerint hoc nomine digni, neminem vngā à Deo fuisse derelictum, suisq; capi-



verò eodem istud recidit, ac si faceret. Quoniā Deus tanquam author naturæ, liberum hominem libere agere permittit. Ob idq; ita statuit nostram salutem operari, vt in nostro colloca ret arbitrio, si suo vt velim<sup>9</sup> beneficio. Et ideo quòd nos conuertat, sua est gratia: quòd verò perditum nos ire sinat, in causa & culpa est voluntas nostra. ¶ Quòd si nos isti pressius obtū dere pergant: vrgentes vocibus, tradere, indu rare, & reliqua, quæ aliud latinè significant, quām permettere: Deus autem nō dicitur nos tantum permettere in desideria nostra, & in duritiam cordis, sed verè tradere, & indu rare, & inducere in tentationem, respondetur secundum S. Thom. 1.2. q.79. quòd cùm Deus sit lux vera, illuminans omnem hominem veniētem in hunc mundum, veluti planeta solis, vniuersalis est perennisq; fons corporei luminis, differt tamen, quòd sol lucet necessitate naturæ, Deus autem ratione & iudicio. Ob idq; vbi au la, oculata fenestra, priuatur lumine, eiusmodi tenebrarū, sol nullo modo est causa, sed ob ex clausura fenestræ. Cùm autem Deus, seu lumē cognitionis, seu fauorem gratiæ subtrahit, li quomodo cèt causa directa sit, conuersio hominis ad mauerū indu lum, qua Deum à se auertit, tamen quia Deus randi accō- prudens & sciens permissit hominem arbitrio modetur suo, subtractio illa gratiæ, qua mens illuminatur ad rectè videndum, & cor emollitur ad rectè viuendum, diciture execratio, & obduratio, & agrauatio. Quæ quidem distinguuntur cō Duo sensus paratione ad effectus gratiæ. Sunt enim organa duo & sensus ad comparandum scientiam: nempe visus, inserviens in uentioni, & auditus Differt in disciplinæ. Excæcare refertur ad primum, ag ter permitte grauare, ad alterum: atq; indurare, ad affectū. re & obdu- Veruntamen subdiderim, neque abs re forte, rare. quod latius pateat permittere, quām alia. Vt omnis induratio sit permisso, non tamen con uertantur. Permittitur enim homo cadere in primum peccatum, at non ita proprie dicitur indurari, aut excæcari, aut agrauari, quo ad usque longa catena malorum in profundum pertraxerit miserum. Tunc enim & cæcus & surdus, & lapis vtique fit, ad auxilia diuina.

Rom. 1. Vnde Paul. vbi retulit priscos illos gentium commutasse gloriam Dei, cum similitudine volucrum, & serpentum, quia prima erat impietas, non dixit eos tunc tradi: tametsi per missi id commiserunt. Sed cum deinceps carnalibus se desiderijs per abrupta flagitiorum declives præcipitabant, tunc significanter ait, eos traditos esse in desideria cordis ipsorum: id est, cordis quod nō Deus ab se, at illi prius Ad. 3. argu. ab ipso alienum fecerant. ¶ Tertium istorum

argumentum est, quod August. aduersus Iulianum lib. 5. & in de gra. & libero arbit. cap. 20. & expressius. 2. inter explicandum quomo dò peccatum sublequens, in pœnam præcedētis quandoque permittatur, testimonij pluribus sacræ paginae assuerare perseuerat, quòd Deus aliquando inclinet homines ad malum. Inter quæ commemorat illud Pauli, Tra didit eos Deus in Desideria cordis eorum. Qui bus percensitis circa finem eiusdem cap. 2. du riuscula concludit hæc verba. His & talibus te stimonij diuinorum eloquiorum satis, quantum existimo, manifestatur, operari Deum in cordibus hominum ad inclinandas eorum voluntates quo cunq; voluerit, siue ad bona pro sua misericordia, siue ad mala pro meritis eorum: iudicio vtique suo aliquando aperto, ali quando occulto, semper autem iusto. Ad hoc autem vt respondeamus, consydera primum oculatus lector, quām sit asperius verbum illorum, quām hoc Augustini. Quod enim hic dicit, Deus inclinat, illi aiunt, Deus cogit. Sed præterea ex diuersa natura boni, & mali, nisi essent cæci, diuersam esse rationem in Deo inclinandi ad bonum, & inclinandi ad malum, facile fuissent venati. Cum enim bona vniuersa in Deum ipsum, qui summa bonitas est, suapte natura referantur, inclinatio Dei ad bonum intentionem eius, numenq; designat, vt id ipsum fiat. At cum malum culpæ, deuiciatio quædam sit liberi arbitrij nostri à lege Dei, se us nos inclinandum inclinationem propriæ cupiditatis, nec ad madem pollet, Deum inclinare nos ad malum, lum. quod nostræ nos propriæ inclinationi per mittere. Id quod August. ipse, optimus sui interpres, crebrò explicatissimeq; agnouit. Etenim in epi. ad Sixtum, quæ est. 105. sic ait. Non Deus obdurat impariendo malitiam, Aug. expli sed non impariendo gratiam. Vnde Apost. Rom. 9. misericordiam appellat, gratiæ appositionem, indurationem verò, gratiæ priuacionem. Et ad Simplicianum. Non intelligendum est, inquit, quòd Deus ita induret, quasi quen quam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiam iustificatiis suæ non largitur: & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur: non quia vi impel lat, vt peccent. Et in lib. de essentia diuinitatis. Indurare, inquit, dicitur deus quorundam malorum corda: sicut de Pharaone scriptū est. Non quòd omnipotens deus per potentiam suam corda eorum induret, quod est in ipiū ita credere: sed exgentibus eorum culpis, cù duritiam cordis, quam ipsi sibi mala perpetrande nutriunt, nō auferit, quasi eos induret: quia iusto

justo iudicio indurari finit. Quid apertius? ¶ Augustino autem Chrys. Amb. atq; omnes Patres consentiunt, super illud Pauli Rom. 1. Tradidit eos Deus, &c. Quocirca gratis profectò doctissimus alias Roffensis art. 36. elargitus est Lutherò, quòd Deus ita nonnullos deserat, vt resipiscere nequeat. Est enim ( vt citra iniuriam dixerim grauissimi viri) consideratior sententia. S.Thom. 3.q. 86. afferentis, erro-  
neum esse, quòd aliquod sit peccatum, de quo homo pœnitere nō posset. Vbi ad illud, de An-

Roffen.no-  
tatus.  
S.Thom.  
2.Mach.9.  
Hiero.  
Amos.5.  
Origen.

tiocho, Orabat scelestus Deum, à quo nō esset misericordiā consecuturus, respondet, causam fuisse, quoniam non habebat veram pœnitentiam propter Deum, sed propter infirmitatē,

quam patiebatur. Idemq; agnouit Hier. in illo

verbo Amos, Super tribū sceleribus Moab, & super quarto nō exaudiam eum: nempe quòd sola imponitentia est in causa , cur Deus ini quis non parcat. Quòd si cui animus est , rem hanc planissimè expositam intueri, consulat

Origenem lib. 3. de princ. in aureo illo capite de libertate arbitrij. Negabant enim illi, contra quos illic disputat, perinde atque isti, solo nos libero arbitrio peccare, innixi loco illi de induratione Pharaonis. Eos autem acerrimè reunicit Orige. quòd si Deus ita indurauit cor illud miserum, auxiliumq; denegauit, vt non esset ipse paratus illud emolliri: etiā si Pharaon consensisset, certè Deus ipse fuisset causa perditionis eius, neque meritò culparet eum, dicens. Tu autem quoniam non vis dimittere populum, ecce percutiam omnia primitiva Agypti. Consyderatè adnotauit verbum Origen. Quoniam non vis. Vnde consyderatissimè subdit, quòd Deus non aliter indurat corda,

Induratio  
propria ex  
positio.  
Rom.2.

quām patienter nostolerando. Neque verò opus est Origenis testimonio, vbi Paul. tanta vtitur evidētia: An diuitias, inquit, bonitatis eius ac patientiæ & longanimitatis conténis, ignorans quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam, & imponitentis cor thesaurizas tibi iram in die iræ. A benignitate ergo, quā Deus nos intendit lenire & alicere, occasionem nos nanciscimur, vt indurescam⁹ pertinaciūs. Atq; adeò

Orig. simili  
tudo.

Esa.63. (inquit Orige.) indurare dicitur nos Deus tro po tali sermonis, quali herus, dum quo benignior in seruum est, & clementior, insolentior ipse & improbior efficitur, dicere potest. Ego te talem serue feci, ego te perdidis: patientia mea insolentia tua causa extitit. Hac enim figura aiunt illi apud Esaiam, Quare errare nos fecisti domine de vijs tuis? Indurasti cor nostrū ne timeremus te. Cōuertere propter seruos tu

os. Deum enim tali ratione ad seipso vt conuerteretur, precabantur, ne amplius illis indulgeret ( quod illis erat occasio in malum ) sed flagellaret eos potius: quoniam, quem diligit Dominus, corripit. Et hoc idem cōpertissimū habemus in historia Pharaonis. Idcirco enim Pharaon.

Deus non statim filios Agyptiorum occidit, & in mare demerit parētes: quia nolebat mortem peccatoris, sed vt magis conuerteretur, & viueret. Ob idq; veluti imbris terram, ita & plagis leuioribus irrigabat cor Pharaonis, vt mitesceret, emollireturq; ad pœnitentiam. Quinimò non nihil rex ille nequam profecrat flagellis illis quando dicebat. Iter trium die rumite: non tamen satis erat emendatus: quan doquidem prohibebat, dicens, Ne longe abeat & vxores vestras relinquite, &c. Hoc tamen in historia Pharaonis agnouerim, quòd induratio illa peculiarem habuit rationem in diuina prouidentia. Nempe vt iudicia illa diuinæ maiestatis Hebraeorum animos ad timorem, amoremq; Dei erigerent. Colligamus ergo ex his omnibus, obstinatam duritiam, cruditatemq; nostram, non à Deo esse intentam, sed nostram ipsorum potius voluntatem, patientia Dei abutentium in causa illius esse. Vt em̄ Simile.

cadem pluia in altera terra pretiosas progingit herbas, in altera verò, spinas & tribulos: & sicut eodem sole cera liqueficit, lutum autem exiccatur, ita eadem benignitas, & patientia Dei, quā suapte natura vniuersos ad pœnitentiam inuitat, alios perducit, alios verò maioris est occasio obdurationis. Porro verò quo sententia Augustini, à quo isti auxilia depo-

scunt, postrema sit omnium confirmatio. Audiamus eum in lib. de prædest. & grat. cap. 14.

An fortè, inquit, si pie de Deo, sicut expedit sentiamus, etiam Pharaoni datam misericordiam reperimus? Patientia enim Dei valere ei debuit ad salutem. Et capit. 15. conferens Pha

raonem cum Nabuchodonosor, quòd quantum ad naturam, ambo homines erant: quantum ad dignitatem, ambo reges: quantum ad causam, ambo captiuum populum Dei possidentes: quātum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo, inquit, fines eorum fecit esse diuersos, nisi quòd vñus manum

Dei sentiēs, in recordatione propriæ iniquitatis ingomuit: alter libero cōtra Dei misericordissimam veritatem pugnauit arbitrio. Ita Lutherani. Citate Augustinum dicentem, quòd Deus homines inclinat ad malum. Nos autē post tot tum scripturarum elogia, tum probatissimorum Patrum, etiam Augustini, monumenta cauebimus Deum infamare, qui nobis

Nabucho-  
donosor.



*Quomodo Deus est causa peccati.* sit causa peccandi. Tantum abest, ut vel suscipiemur eius coactu, aut certe appulso nostris cupiditatibus addici. Haud equidem diffitentur theologi, entitatis (ita vocant) quae est peccatum, Deum esse causam: eo efficientiae generis, quo cuncta & anima & inanima ad suas naturales actiones permouet. Non tamen inde statim conficitur, causa in esse peccati, qua parte deflectitur a lege & voluntate Dei. Et quanvis permulti sint, quibus non sit explicata facile, quomodo in odio Dei, quod interna habet & indiuisam malignitatem, possit Dea causa esse entitatis, culpa verò non item, non tamen est ita intellectu difficile. Quando enim Patres (imò scriptura canonica) negant Deum esse causam peccati, non ad illum universalem influxum spectant. Ille enim causa 2. explicium inter causas naturales censetur. Et ideo sicut Deus non dicitur causa homicidij, quia dedit homini manus & oculos (sicuti neque faber qui bona intentione fecit gladium) ita neque ex eo quod auxilium praebet homini universale, modo quo praebet belum, dicit causa peccati.

*Quoniam in moralibus.* Quoniam in moralibus ille prorsus est vere, iudicaturque causa, qui lege, ope, consilio, fauore, vel persuasu mouet quempiam, siue ad bonum, siue ad malum. At qui his modis & rationibus, simile. universos Deus mouet ad bonum & honestum, neminem autem ad malum. Imò verò ut dum claudus ambulat, homo est causa ambulationis, nos Dei, quod tamen male & incommodè gradias ad bonum. At qui in detortam tibiam penitus reiicitur: atque dum optimus scribendi artifex, siue in commode calamo, siue in mala papyro scribit, ipse quidem est causa scripturae, malitia verò characteris resertur vel in calamum vel in papyrus: ita prorsus dum quis delinquit, Deus qui dem cum homine est causa actionis, quatenus res quædam est, quod autem à lege declinet, soli imputatur libero arbitrio. Et hæc de libero arbitrio satis hic. Nam præterquam, quod (ut præfati sumus) non omnia hic persequi statuimus, multa quoque addenda sunt in subsequentibus libris, inter differendum de dispositionibus, & de operibus.

*Quid nam posset homo per liberum arbitrium quandiu est in peccato.* Cap. 19.

**B**oste aquam sex illa de peccato originali proposita expediuiimus: porro an transeat in omnes, quæ nam causa illius, quid sit, & quomodo traducatur, quæ sit eius poena ac denique effectus, subsequitur euestigio, ut perscrutemur quidnam homo, quandiu in miserando pecca-

ti stercore sordet, efficere libertate sua valeat. Et est quæstio biforis. Prima scilicet: vtrum omnia opera liberi arbitrij: siue in infideli, siue duplex. in reciduo christiano, sint peccata. Altera vero, vtrum absq; auxilio gratiæ, solo generali influxu Dei possit homo per sua naturalia opus vnum facere, quod sit genere, seu (quod aiunt) moraliter, bonum. Neq; vero una est, sed duæ ac diuersæ quæstiones. Prioris namque affirmationem in nullo unquam ex catholicis offendit. Nam et si quosdam videam Gregorio. Ariminensi eam notam inure, attamen hoc Arimi, de solum ille adstruit, quod nemo citra speciale sensus à causa auxilium valet vel minimum præstare opus lumnia. bonum morale. Censet tamen cum qui est in peccato, imò & eum qui foris est extra fidem, auxilium eiusmodi suscipere, quod bene agat moraliter: quanvis non conuertatur: ut si se ipse procul dubio exponit inter soluendum quod Lutero-dam nouum argumentum. Verum Lutherani sunt, qui aceruo suorum errorum hunc etiam apponunt: vti cap. 1. in textura suorum dogmatum cōmonstrauimus. Quippe ex eo quod omnia opera peccatoris dimanant à vitiata concupiscentia, quæ est in illis peccatum, omnia delictoris opera dannant, ut peccata. Vnde in Dicitur Lutheranus. Apologia confessionis Augustana sic habet. Falsum est & hoc, & cōtumeliosum in CHRI. Augustana STVM, quod non peccant homines facientes confessio. præcepta Dei sine gratia. Et paulo inferius. Vere peccant homines, etiam cum honesta opera faciunt sine spiritu sancto, quia faciunt ea impio corde: iuxta illud, Quicquid non est ex Rom. 14. fide, peccatum est. Profectò si natura humana figmentum esset cacodemonis, non perus de illa isti obloquerentur. Quod ergo indubitate veritas unusquisque theologorum animus contra edocet, subiiciam. Primum omnium constituitur Veritas rei, tissimum omnibus est, nullum peccatoris opus in hac meritum esse dignum, siue gratia Dei, siue vita æterna. Et si Pelagianus, qui secus sentiret. Statuit deinde in universum de omni illo qui est in peccato, seu infidelis sit, seu fidelis, quod non omnia eius opera sunt peccata: at illa tantum, quæ vel genere suo sunt mala: vti fornicatio, homicidium, & cætera opera carnis: vel si bona sint ex obiecto, polluantur tamen vel à fine, vel ab aliqua circūstante qualitate. Ex quo fit consequens, inter opus Deo acceptum ad vitam æternam, & illud quod est peccatum, medium interstare opus morale, id est, conforme rationi naturali. De quo cap. proximo latius. Vnde. 2. 2. q. 10. S. Thom. vbi percontatur, vtrum omnia opera infidelium sint S. Thom. peccata, respōdet, quod et si omni opere, quod

logis.

cx



**Infideliū** ex infidelitate agunt, peccant (sanè dum deos suos colunt, legiue obsequuntur suæ) tamē dū peccata & opera bona faciunt, ad quæ inclinat, sufficit bona.

que bonum naturæ, non est necessariū, vt peccent. Atqui conclusio hæc præ se fert manifestam veritatē, cui naturali sensu adhæreat humanus animus. Quis enim adeò sinistrè sentiat de natura humana, vt ppteræa quod persona quælibet sit extra gratiam dei, quædcunque opus agat, sit recès peccatum, quo inimicitia ingrauescat? Licet enim hæc ex conuictu hominum coniicere, vbi notum est, nō omne opus illius, qui inimicitias exercet, ex odio id fieri inimici. Igitur dum homo, labbrans aliàs

vitio aliquo, vescitur licitis, non alio peiori animo, quam vt viuat: laborat, vt alat familiā: cōmiseretur fratribus: erogat egenis, obedit parētibus, & maioribus: quod si persona publica est, iustitiam custodit, tuetur rempublicam, & id genus operum quodlibet facit, neque ex odio dei, neque vlo obliquo proposito, aut sinistra circumstantia, sed quando & vbi oportet, quidnam rogo est, vnde opera huiusmodi defodentur, vt sint peccata? Sed ais propter concupiscentiam carnis. Hanc autem iam satis demonstrauimus in renatis nullam habere rationem culpæ. At saltem in infidelibus dixeris causam esse, vt omnia ipsorum opera sint peccata. Ita enim aiunt quidam, tum catholici, tum aliàs docti, sustinétes opinionem Gre-

Catholici gorij. Aiunt inquam, omnia opera quæ fiunt putam uerā sine auxilio speciali, esse peccata. Non quidē esse opni. noua culpa, sed participatione originalis, qđ Greg. Ari- vniuersa cōmaculat. Hoc tamen cōmentum mun. de au- in primis non habet locum in homine iā chri- xilio sp̄ali stiano, vbi nullum est originale. Sed neque in rōne orig. infidei. Quoniam vnum peccatum nūquam culpe. Refellit ea ne eiusdem peccati. Vt cum quis, intēdens ho- feniētia. micidium, exacuit ferrum, vel intentione fal- lēdi, incubbit literis. Cum ergo originale pec- catum non sit actuale, quomodo opera subse- quentia ita polluat, vt sint alijq; alia mala vo- luntate, actualia peccata? Et præfertim illa o- pera quæ non oriuntur ex inclinatione car- nis, sed ex intentione boni & honesti: qualia modò referebamus. Quocirca peruersa est in- terpretatio illius loci Ioan.

Quod natum est ex carne caro est, ad suadendum omne opus peccatoris esse peccatum: quia nō omne illud nascitur ex amore carnis. Et peruersissima, il- lii, Arbor mala nō pōt bonos fructus facere: qā nomine arboris intentio operis venit: iuxta il- lii. Si oculus tuus fuerit simplex, totum cor- pus tuum lucidum erit. Et tamen non est con-

sequēs, vt qui in peccato est, omnia faciat ma- la intentione. Sed istas & tales authoritates fu- sius libro. 3. explicabimus, inter disputandum Cōfirmatio de operibus iusti. Sed adiungitur confirmatio argum. ad eandem conclusionem ex diffinitione pec- cati. Est enim peccatum, doctore contra Fau- Peccatū qd. stum Augustino, dictum, vel factum, vel con- cupitum cōtra legē dei. Cum autem ille quiescit in peccato patrocinatur (verbi gratia) pupil- lo, eo duntaxat, quod est opus honestum, ni- hil tunc facit contra legem dei: cur ergo impu- tabitur culpæ? Et præterea si omnia opera ia- centis in peccato, peccata essent noua, adeoq; noui supplicij merita, vix possemus animo comprehendere, quantum poenarum pende- ret in inferno, quicunque in minimo peccato mortali permanisset longo tempore. Nam si dormit, si vigilat, si comedit, si ambulat: deni- que quiduis gerat negotii, peccatum est apud istos. ¶ Adde rationem illam, quā capite quar- 2. Argum. to formabamus. Porrò homo animal est ra- tionale, qui ideo suapte natura efficere opus valeat secundum rationem: atqui per peccatū tantummodò sumus supranaturali dono ex- poliati, & in puris naturalibus nudi relieti: possumus ergo naturali vigore rationis, cum vniuersali dei influxu opera præstare, quæ sint rationi consentanea, atque adeo vtcunque bo- na: nimur quæ finem nō exuperent natu- ralis honestatis. Id quod à nostris aduersarijs, Argu. ex di- si quæ ipsi concedunt penitus perspexerint, *etis aduersa* facilè extorquebimus. Fatentur nanque, eas riourum. nobis vires libertatis post lapsū suppeteret, vt valeamus (quod ait libro. 3. Hypo. August.) agros colere, plantare vineas, conuerlari cum amicis, & cætera. Et præterea confitentur quādam (quam inficias ire nequeunt) naturalem iustitiam, quam appellant rationis, quæ posita est in visu rerum secundum rationem. Quam di- cunt cognitam fuisse philosophis. Ita habent in confessione Augustana, & reliquis collo- Natu: elicitis quiis. Quin etiam in A pologia Melanthoni sūti quācō benter huic iustitiae tribuit suas laudes, pro- cedunt Lu- bans sententiam Aristotelis quinto Ethicor. liberam. quod neq; Hesperus, neq; Lucifer pulchrior est quām iustitia. Ac denique aiunt iustitiam Eius merita hanc à deo ornari corporalibus præmis, licet non sit meritum iustificationis. Si ergo natu- rales virtutes dignæ sunt qualicunque illa lau- de, exiguaq; mercede temporanea apud deū, August. de cur peccati charactere subnotentur, si tamen ciui. dei. de nulla vanæ gloriæ intentione fiant? At quod Romanorū huc forsitan quispiam ex Augustino libr. 5. de virtutib⁹ et ciuitate dei, accerferet Romanorum exemplū, eorū præ- vt qui rebus clare gestis digni videntur cen- m:o.

e scri ab



seri ab Augustino, quorū deus secularia impre  
ria tam late augeret & amplificaret, illud ego  
exemplum perparum ad rem conducere exi-  
stimo, sanè qui nūquām Augustinum ita po-  
tui intelligere, vt Romanorum virtutes arbit-  
raretur vere dignas fuisse illo præmio. Quas  
si quidem exercebant, vt ipse ibidem fatetur,  
ad aucupandam gloriam mundi, atque adeò  
neq; culpa carebant. Sed ait, quod deus permi-  
fit illis potiri mercede, quam intendebant: si-  
**Matth. 8.** cuti de hypocritis ait C H R I S T V S, Recep-  
runt mercedem suam. Nam & hac authorita-  
te vtitur illic idem ipse. Porro autem maioris  
**De spir. &** est impræsentiarum momenti testimonium  
lit. eiusdem Augustini de spir. & liter. cap. 28. vbi  
ait. Nihil profund impio aliqua bona opera,  
sine quibus difficillimè vita cuiuslibet pessimi  
hominis inuenitur. Ecce confitetur bona ope-  
ra impij, quæ tamen nihil ad vitam æternam  
profund. Quare illud quod ex tertio capitulo  
eiusdem libri citauimus supra: scilicet liberum  
arbitrium nihil valere nisi ad peccandum, si la-  
teat veritatis via, de vtroq; lumine, diuerso ta-  
men modo, intelligendum est. Numirū, quod  
sine lumine naturali nullum fieri valet opus  
moraliter bonum: neq; sine lumine fidei, meri-  
torium æternæ vitæ. Sed age testimonia fa-  
cra scripturæ perpendam, an inde fulciri pos-  
sit veritas nostra. Ad remissionem peccatorū  
**Matth. 3.** necessaria est poenitentia, quā post præcurso-  
rem clamantem in deserto, C H R I S T V S ip-  
se, cum prædicauit, tum etiam in vniuersum  
mundum prædicatum dimisit apostolos: ad  
dolorem autem excitandum, veramq; errato-  
rum detestationem, quā plurimum, condu-  
cit meditatio gehennæ, memoriaque iudicij il-  
lius, ira & furore pleni. Vnde Ioannes, Proge-  
nies viperarum, quis vos demonstrauit fugere  
à ventura ira? Et seruator noster vehemen-  
ter nos perterrefacit signis illis exhorrendis,  
quæ dabunt tunc sol & luna: adeò vt arescant  
**Matth. 10.** homines præ timore. Et alibi, Nolite, inquit, ti-  
mere eos, qui occidunt corpus, animam autē  
non possunt occidere: sed eum potius timete,  
qui potest & animam & corpus perdere in ge-  
**Retractant** hennam. Quibus omnibus persuasi quoq; Lu-  
**Lutherani** therani, iam sunt compulsi concedere terro-  
fūlam de u- res pauroresq; conscientiarum necessarios esse  
tilitate met⁹ vt à peccatis emersi homines ad diuinam mi-  
ghenne. sericordiam perfugiāt. Expostulauerim ergo  
**Rom. 1.** libenter cū eis, num metu gehennæ & iræ dei,  
Sed nūbil ad quæ, authore Paulo, per fidem reuelatur de cœ-  
rem. lo, peccatum sit? Non credo, hoc dabunt vn-  
Metu gehennæ quā nobis. Quo enī nos metu C H R I S T V S  
ne er̄ ir̄ ipse inducit, vt timeamus, quisnam cum me-

tum, peccatum dixerit? metus autem ille non  
est quo gratiam cum deo valeamus inire: est dei donū qđ  
ergo opus aliquod extra gratiam, quod culpa præstet hōi.  
vacat. De quo reuera scriptum est, Initium sa Trid. sess. 6  
pientia timor Domini. Non enim verbum c. 6. Can. 8.  
hoc de timore filiali enunciatur: sanè quinō uide li. 2.c.  
initium, sed consummata est sapientia. Ergo 14.  
si timor seruili initium est sapientiæ, non pa Eccl. 1.  
rum utiles est: adeò non est peccatum. Neque Timor serui  
huic vlla ratione aduersatur, quod secundum lis donū dei  
apostolū Iohannem, perfecta charitatis fo Tho. 3. p. q.  
ras mititt timorem. Haud enim ait, quod qui 8 s. ar. 5. ad  
uis gradus charitatis aueretur timorem, sed 3. id probat  
perfecta tantum. Neque illa foras timore pel Deu. 5. quis  
lit, quasi contrarium malum, sed tanquam im det illos talē  
becillum bonum, & imperfectum. Id quod h̄e mēc ut  
pulcherrima comparatione exposuit Augu. timeant me.  
in filo sutoris & seta: de quo libro. 2. Est tandem 10an. 4.  
argumentum, quod illos, qui in peccatorum  
sordibus agunt, admonemus, & quidem salu-  
berrimè, vt eleemosynis erogandis, assiduis  
orationibus, & id genus officiis assuefcant. **August.**  
Quemadmodum ait August. Si non es tra-  
etus, ora vt traharis. Quod reuera nunquām **August.**  
faceremus, nisi talia opera culpæ immunia es **Lutheranus**  
sent, tametsi extra gratiam Dei fiant. At ve- enim tene-  
rò insinuamur iam in materiam de dispositio mur ad im-  
ne ad gratiam, quam ne exēteremus, satis h̄ec plere præce-  
sunt in præsentia. Reliqua enim lib. altero sūt pta ex dile-  
adiecta. Est ergo error assuerare, omnia ope atione dei.  
ra ante iustificationem esse peccata, isque me lib. 3. c. 3.  
ritò in nostra Tridentina synodo condemna Syno. Trid.  
tus, can. 7. Cuius verba sunt. Si quis dixerit, Error est as  
opera omnia, quæ ante iustificationem fiunt, serere oia o  
quacunq; ratione facta sint, verè esse peccata per an̄na an  
&c, anathema sit. Et cano. 8. Si quis dixerit ge tegram esse  
hennæ metum, per quem ad misericordiam peccata.  
Dei de peccatis dolēdo confugiūs, vel à pec-  
cato abstinemus, peccatum esse, aut peccato-  
res peiores facere, anathema sit. Neq; verò est  
qd ad diluenda aduersariorū argumēta inte-  
grum hic debeamus capitulum adhibere, eis-  
dem enim ferm vtuntur ad persuadendū si  
bi omnia opera antecedentia gratiam, pecca-  
ta esse: atq; omnia etiā subsequentia. Quocir-  
ca vbi lib. 3. tractandum nobis est de valore  
operū iustificati hominis, illic cuncta dissoluē-  
tur. Auditamen interim prudens lector, post  
illa recitata verba in præfata Apologia. Por-  
Lutherano-  
rò quod omnes homines peccant, cum hone-  
sta opera sine spiritu sancto, & diuina præce-  
pta sine gratia faciunt, audi inquā expendeq;  
neruum causæ. Huius, inquiunt, nostræ sen-  
tentiae testimonia habemus, non solū in scri-  
pturis, sed etiā ex Patribus. Nam Aug. copio-  
sissime

sissimè disputat contra Pelagianos, gratiam non dari propter merita nostra. Et de natura & gratia, inquit. Si possibilitas naturalis per liberum arbitrium, & ad cognoscendum quo modò viuere debeat, & ad bene viuendum sufficit, sibi ergo CHRISTVS gratis mortuus est. Ergo euacuatum est scandalum crucis.

*philippi ex clama. uide lib. 2. c. 20.*

Cur nō etiā ego (inquit Melan.) hic exclamēs, Imò exclamabo, & istos increpabo dolore christiano. Euacuati estis à CHRISTO, qui à natura iustificamini, à gratia excidistis. Ignorantes enim iustitiam dei, & vestram volentes constituere, iustitiae dei non estis subiecti. Iстis inclinationibus incantant populos suos. Sed vnde, rogo, locus ille? Gratia nō datur secundum merita nostra, ergo omnia opera, quæ fiunt extra gratiam, peccata sunt. Nō satis habetis, artificialem dialecticā à vestris scholis relegaste, nisi & naturalem dissimulatis? Quem vñquam ex nostris legislatis, qui dicat gratiam secundum merita nostra dari? Nā et si quidam meritum de congruo nominet, quam vocem, vt libr. 2. videbimus, neque alij, neque ego satis probō: nemo tamen constituit rationem aliquam iustitie in operibus nostris, respectu gratiæ Dei. Sed tamen opera media statuimus, quæ vt nullo modo sint merita gratiæ, ita neq; sunt continuo peccata, sed bona (quod aiunt) secundum quid, id est, bona ex genere, seu bona moraliter: iuxta sententiam August. citatam de spir. & li. capit. 28. Quod autem adferunt ex Esaïe vaticinio, Fati sumus inimundi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiae nostre, ad memoratum capitulum libro. 3. pertinet, de operibus quæ fiunt in gratia. Et quod adiiciūt ex euangelio Ioannis, Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes & arescat, ad capitulum de dispositione ad gratiam. Id autē propriè hic contra nos facere videtur, quod est ad Roina. Omne quod non est ex fide pecatum est. Vnde aduersarij colligunt, omnia est ex fide, opera agentis in peccato, peccata esse. At vero peccatum est, si aliquid locus hic habet momenti, de operibus duntaxat infidelium est. Id tamen S. Tho. q. citata. 2. 2. exponit de ipsorum operibus, quæ faciunt ex infidelitate. Ut tantum valeat, Nō ex fide, quantū, contra veram ex falsa fide. Tametsi alibi ipse, & pleriq; multi intelligent perinde esse. Nō ex fide, ac si dictū esset contra conscientiā: qui post factō sensus genuinus esse vir illius loci. Præmittit illic enim Paul. Qui autē discernit, id est, iudicat (scilicet cibū talem non esse licitum) si māducauerit dānatus est, quia nō ex fide: hoc est, facit qđ iudicat nō licere.

*Esaï. 64.*

*Ioan. 15.*

*Rom. 14.*

*Q. non catum est. Art. 5. arg. Sed cōtra. et Dur. 2. sen. 4. 39. q. 5.*

*1. 2. qđ. 19*

Vtrum absq; auxilio speciali gratiæ possit homo ulla ex parte bene agere moraliter.

## CAPIT. XX.



OC autem loco aduersus Lutheranos constituto, euestigio subse quitur, vt cum nōnullis catholicis expostule, vtrum possit homo dum est in peccato, solo generali dei influxu, absq; speciali auxilio gratiæ, opus aliquod vt cunq; honestum (quod vocant moraliter bonum) agere. Est enim opus moraliter bonum *Opus moraliter bonum* (vt nomen ab scholis recipiamus) illud quod *liter bonum* eo est honesto fine naturali intentum, ac *cir-* *quid.* *cunstantij vestitum*, vt cum non sit gratiæ a- pud deum & gloriæ meritum, nullum sit tamē peccatum, sed infra lineam naturalem, studio sum. Sunt autem quinq; hīc ex ordine discutienda, ex quorum diffinitione palam cōstet, quō se vis, facultasq; naturalis extendat be- ne agendo. Id quod ex cap. 4. in hunc locum, copiosius ac limatus differendum, reposuim⁹. *Quinq; ue-* *nunc in qđ* *nem.* Quinq; autem hæc sunt. Vtrum natura sua valeat homo, etiam qui in peccato existit, ve- rum quodpiam nosse, quod satis sit ad bene moraliter agendum: bonum huiusmodi, velle, & facere: Deum super omnia diligere: diuina implere præcepta: ac deniq; vitando peccata, in bono perseverare. Duo priora hoc capite, & proximo, tria verò reliqua, cap. 22. excutie- mus. Atqui primum omnium id firmū nobis, *Cōstitutisi* solēneq; sit, quod aduersus Pelagium sanctū mū funda- est ab ecclesia. Porrò quod ex puris naturali- *mū funda-* *1. Cor. 3. B* *meneum.* bus non solum mereri nō possumus, aut vitā æternam, aut nostram iustificationē, verum neq; cogitare aliquid (vt ait Paul.) quod illius sit causa, tanquā meritum. Id quod libro secūdo discussuri strictius sumus. Vbi & illud enu- cleandum est, an per naturā suam se saltem ho- mo possit ad gratiæ disponere. ¶ Hac catholi- *GREGO.* *Arimi.* ca veritate constanter præfixa, ante Gregoriū Ariminensem neminem legisse memini, qui, quantum iudicio assequi possum, negare hoc cogitauerit, quod primis duabus questioneib⁹ vtrū homo interrogatur: posse nimirum hominem, dum sine grā dei est in peccato suapte natura, citra specialē suc posse aliquā cursum dei, cum nosse, tum etiam, velle, & ex uerū cognoscere officium aliquod naturali honestate præ scere & fa- ditum. Et hanc nos hic primam statuimus af- cere. *Sertionem.* Grego. verò vtrumq; negat quæst. Assertiōpri- 1. super dist. 26. & 27. & 28. in 2. senten. Am- ma- boq; existimat, non solum esse contra Augu- S. Th. et Au- stinum, cuius innumera (more suo) compli- gust. sentē. cat testimonia, verū coincidere in errorē Pe explicatur. lagij. Addit S. Thom. eiusdē secum fuisse sen- *c. 2 tentia.*

ad lib. 3. tentiq. Cui subscriptibit Capreolus eadem dist. 28.  
cap. 4. idein de S. Thoma arbitratus. Ego vero (quod  
meum est exile ingenium) ut certo assentior  
huic contra Grego. assertae veritati, ita neque  
sum usquam suscipitus, vel Augustinum, vel  
S. Thomam contrarium habuisse iudicium:  
praterquam quod reliquus theologorū cœn-  
tus nobiscum sentit, ut ipse confitetur Grego.  
Et quoniam S. Thomā inducitur author, inde  
exordiamur. Is. 1. 2. in quæst. 109. sciscitur,  
utrum homo sine gratia aliquid verum cognoscere posset. Et respondet (quantum hic sufficit) hisce verbis. Intellectus humanus habet aliquam formam, scilicet ipsum intelligibile lumen, quod est de se sufficiens ad quædam intelligibilia cognoscenda: ad ea scilicet, in quorum notitiam per sensibilia possumus deuenire: altiora vero intelligibilia intellectus huma-  
nus cognoscere non potest, nisi fortiori lumine perficiatur: sicut lumine fidei, vel prophe-  
tiae: quod dicitur lumen gratiae inquantū est naturæ superadditum. Si igitur dicendum est, quod ad cognitionem cuiuscunque veri, homo indiget auxilio diuino, ut intellectus a deo moueatur ad suum actum: non autem indiget ad cognoscendam veritatem in omnibus noua illustratione superaddita naturali illustra-  
tioni: sed in quibusdam, quæ excedunt naturalem cognitionem. Ecce omni procul dubie-  
tate r̄ndet, quod lumine naturali sufficiimus multa vera cognoscere: puta, q̄ p̄ sensibilia (vñ authore Aris. incipit nra cognitio) rimari possumus. Quare cū ait ad horū cognitionē indige-  
re nos auxilio diuino, manifestè id enūciat de  
Thomā. censetur ad intelli-  
gendi natu-  
ralia indige-  
re hoīem au-  
xilio gñali.  
Capreolus.  
impugnat, nō scio unde hoc potuit elicere. Etenim quod  
uide libr. 3. illuc S. Tho. in disputationē profert, est, qd hō  
c. 4. possit ex naturalibus suis, quidq; non valeat  
1. Ratio. absq; ope supernaturali: vbi pindē de grā gra-  
tum faciente nihil meminit. Et quoniam eadē  
oppositio, qua distant naturalia à supernatu-  
ralibus, est inter generale auxilium & specia-  
le auxiliū le, ait, quod ad naturalem quidem veritatē in  
speciale à ge tuendam, vti ingenerauit nobis deus natura-  
nerali, quo le lumē tanquam formā agendi, ita tribuit ge-  
naturalia à nerale auxiliū, tanquam naturalē causam mo-  
supernatu-  
ralibus. Ad cognoscendū autem supernaturalia, si-  
cut supernaturali nos lumine illustravit, puta fidei, aut prophetæ, ita ad cognitionem ip-

sam specialiori nos mouet auxilio. Et præter  
ea sermo S. Thomæ non est cōtractus ad cer. 2. R̄atio.  
tam cognitionis speciem, scilicet vel practicā  
vel speculatiuam, sed in genere percontatur,  
atque respondet pari modo de speculatiuis, & **Moralia co-**  
**moralibus: absurdissimum vero esset assertu,** gnoscentur  
quod speculatiuas veritates, ut pote indicia ve-  
rū coloris, & aliorum sensibilium, perq; se no-  
tas veritates, & quæ consequuntur ex ilis, nō  
valeamus sine speciali ope cognoscere. Quod  
ergo de speculatiuis, id ipsum & de practicis  
veritatibus manifestè intelligit. Nimirum  
quod solo generali auxilio cognoscere utras-  
que possumus. Et merito quidem. Nam quæ,  
precor, maior difficultas fingi potest in co-  
gnoscendo vero pratico, quam speculatio? Aug. cōtra  
Quod autem ad Augustinum attinet, patetē **Arimin.**  
de se ipse testatur, huius, quam astruimus, fuis-  
se sententię libro primo retract. capitulo quar-  
to. vbi ait. Non approbo, quod in oratione  
dixi, (nempe libro secundo. soliloquiorum)  
Deus qui nisi mundos verum scire voluisti.  
Responderi enim potest, multos etiam non  
mundos multa scire vera. Et profectò quando  
August. aut quiuis ex Patribus scriptum quip-  
piam reliquisset, quo contraria sententia vi-  
deretur applaudere, glossandum esset potius,  
quam deneganda manifesta ratio naturalis.  
Ea præsertim, cui nullus locus scripturæ sacrae  
refragatur, quinimò suffragantur multi. Vbi  
adnotandum est, quod quædam in spe-  
culabilibus, ita & in practicis, quæ ad mores **Naturalia**  
spectant, quædam sunt naturali rationis lumi-  
ni commensurata, quædam verò sublimiora, Rō precia-  
quæ quibus inspiciendis lumen nobis suppe pua cōclus.  
tat à natura. Ut enim per se notum est, quan-  
titate totum excellere parti, tam notum & il-  
lud principium est, Id facias alijs, quod tibi  
vis fieri: & quæ inde sunt consequentia. Vti,  
honorare parentes & seniores: subuenire mise-  
ris, & id genus reliqua. Atq; adeò ut specula-  
bilis illa, ita & hæc practica naturali mentis o-  
culo perua sunt, aut certè naturali diligentia  
cognoscibilia. Appetit enim homo naturali-  
ter hæc scire, ut ait philosophus, ad quæ pro-  
inde natura, cum eius finem non excedant, vi-  
res nobis sufficit. Vnde in psalmo interrogā- **psalm. 4.**  
ti David, Quis ostendit nobis bona? ipse sibi  
respondet, Signatum est super nos lumē vul-  
tus tui domine. Quo doctores intelligunt de  
lumine naturali. Quinimò Paulus, vbi incu-  
sat philosophos, quod cum Deum cognouis-  
sent, non tanquam Deum colentes honestas-  
sent, palam loquitur de cognitione naturali:  
vti omnes agnoscent enarratores in subiun-  
ctis

**Naturalis** At verbis, quibus exponitur, quonam pacto se illis Deus fecerit manifestum. Inuisibilia enim, inquit, ipsius à creatura mundi per ea, quæ facta sunt intellecta, conspiuntur. Hoc genio sufficiens philosophorum acumen ac munus cit ad bene fuit, ex his quæ subiecta sunt sensibus, causas inuestigando, ad notitiam Dei concendere. Et quod huiusmodi cognitio sufficeret ad bene agendum, ex eodem etiam loco constantis simus est. Aliás non fuissent inexcusabiles: ut ait Paulus. Quanuis de hoc libro secundo, capitulo vndecimo exactior erit sermo.

**Assertio secunda.** ¶ Quò ergo ad secundam questionem progediamur, secunda hic assertio nobis sit. Quod potest homo solo suffultus generali auxilio, velle, & operari bonum morale. Cuius in pròptu est ratio. Ut opus quodlibet sit bonum morale, satis est, ipsum esse rationi naturali cōsonum, atq; ad ius exactum naturale, etiam si nulla super naturam perornetur circumstante qualitate. Nam profectò non aliter dignoscere videor, inter res horum nominum, opus morale, & opus meritorium, quām quod illud soli sit congruens naturali fini, hoc autē in eum, qui supra naturam est, referatur. Illud autem totum potest homo à natura præstare: sanè qui cum sit animal rationale, naturalis sit ei scopus à natura præstitutus, ut quæ rationi sunt consentanea, & cognitione prehēdat, & affectu appetat, atq; adeò effectu exequatur:

**Id possumus** ut capitulo quarto dicebamus. Sed ait quispiā post peccatum fortè, quanvis id nostrapte natura possumus, tum qđ in quatenus rationales sumus, vbi nulla præficitur puris natu. gratia vel culpa, peccatum tamen originale ademit nobis huiusmodi vigorem. Hoc autē responsum satis existimo capitulo vndecimo refutatum esse, vbi exponebamus, quemadmodum prævaricatio illa Protoplasti, solum nos despoliasset originali iustitia cum annexis suis cœlestibus donis: nosq; reliquisset in puris naturalibus, absq; corruptione cuiuspiā naturalis principii. Sed ex eo fuisse lœsos vulneratosq; in naturalibus, quod non possumus vbique & semper agere secundum rationem,

**Gregorij** quò nos natura ipsa rationalis agit. opinio de re ¶ Hic autem locus est, quo nobis Gregorius latione ope obuiam exit, negans nullum esse opus morarū in deum. liter bonum, antequam in ultimum finem re Quō sit nefatur, qui est Deus. At verò non immerito cessariare scholæ omnes theologorum sibi reclamant, tio in deū ut vt ipse fatetur. Nanque vel id sentit de relatio opus sit mo ne in Deum, quatenus naturali lumine ostendit, datur, finis esse ultimus vniuersi, atque adeò no 1. Argu. cō strarum actionum: aut de relatione in ipsum, tra ipsum. qua ratione est finis supernaturalis: id est, vi-

res nostras exuperans. Si de priori, ad illam certè non est necessarium speciale auxilium. Quia omne bonum, & maximè honestum, a honesta extitione intrinseca ordinatum est in Deum. Sa- se sunt rela- nè qui cum res conderet, ad se vniuersas retu- ta in Deum. Et ideo quando non sinistra intentione agen- tis præfigitur aliis finis, de se ipsum bonum, virtute intenditur in Deum, quoad satis est, ut sit moraliter bonum. Adde, quod actu etiā potest illo primo modo naturaliter referri opus in Deum. Quocirca fallax est collectio il- la Gregoriana, Quicunq; opus facit alio fine, quām propter Deum, peccat: quicunque non actu illud refert in ipm, alio fine facit, ergo pec- cat. Est enim secunda præmissa falsa, tum quia licet opus non referatur, nisi in bonum honestum, non sit diuerso fine à Deo, tum quia fa- tis est, si actus referatur in ipsum, tanquam in finem naturalem omnium bonorum. Si vero sentiat de relatione secunda, omnino inficias imus, operi moraliter bono necessariam esse il- lam relationem. Quinimò hoc differt ab ope re meritorio. Et quod hoc quidem suum fue- rit ipsius inuictum ( bona pace dixerim doctis simi doctoris ) vel hac ratione liquido cōstat. Id quod in humana est, & naturali ratione po- situm, non est refellendum, nisi sacra scriptu- ræ aut catholicæ ecclesiæ quoquo pacto ad- uersetur: at scriptura sacra, Ecclesia catholica interprète, solum hoc denegat operibus no- stris naturalibus, quod sint merita gratiae & gloriae Dei, definiens aduersus Pelagium, in his quæ ad nostram iustificationem pertinēt, non esse sufficientes mortales, vel aliquid, qua Ecclesiæ de- si à nobis cogitare. Ut est videre in concilio Mileuitano cano. 4. &. 5. & explicatus in A. Pelagium. rauificano cano. 7. vbi id tantum sanctur, q; nemo per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogita- re aut eligere potest absque illuminatione & inspiratione spiritus sancti. Atque idem pe- nitus censet modò præsens Tridentinum in tribus primis canonibus: scilicet, nemine per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinā absque diuina per CHRISTVM gratia pos- se credere, sperare, aut diligere, quatenus per- Galat. 2. tinet ad iustificationem. Et ratio est, quod si à Operamora nobis, vel ( quod ait Paulus ) à lege esset iusti lia neq; suntia, gratis CHRISTVS pro nobis mortuus es merita neq; set. Cæterum de bonitate bonorum morali- litatibus, sanè quæ nulla esse affirmamus merita tia. hæc n. apud Deum, neque proximam gratiae dispo- est dei. 1. 2. fitionem, sed quæ illis sunt etiam prauis com- q. 109. art. munia, qui nihil demutanda in Deum mente 6.

c 3. cogi



*Rom. 2.* cogitant, nihil profectò vel scriptura vel ecclæsia prohibuit credere, quod naturalis ratio dictaret. Quandoquidem nullatenus hoc dominicæ gratiæ derogat. Hæc præsertim veritas confirmatur auctoritate illa Apostoli, Genesim que leges non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt. Eiusmodi enim legem (scilicet positivam) nō habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in corib⁹ suis. Sed de hoc inferius adhuc, capit. 2. & libro altero, capit. vndecimo. Est ergo præter legitimam causam intrusum, auxiliu huiusmo-

*Ali: obiectio.* di speciale ad opera moraliter bona. Miraculo enim adscribendum esset, vt capitu. quarto dicebamus, quod reliquis omnibus natura cōstantibus potestas à natura sufficeret suos cuiusq; fines adipiscendi, homini autem rationali & libero, nullus esset præscriptus à natura scopus & finis, quod posset rationis vsu & libertate officia naturaliter referre, quæ essent rationi consona. Profectò San. Thom. expresse aliter sentit. Qui nimirum. i.p.q. 23. introducendo tractatum de prædestinatione, præfigit duos hominis fines, alterum qui excedit proportionē naturæ creatæ, quæ est vita eterna; alterum, qui naturæ creatæ proportionatus est. Quem res, inquit, creata potest attingere secundum virtutem suæ naturæ: ad quorum priorem transmittit nos Deus per prædestinationem: ad secundum verò, inquit, non: quia possumus illum assequi per naturam nostrā.

*Naturalis.* Quem vel unum locum si consyderassent isti, Thom. contra Grego. rii adsciscunt, nunquam fecissent: quandoquidem secundum eum non omne opus moraliter bonum pertinet ad prædestinationem, qd̄ *ra infidelium* idcirco fieri ab homine potest naturaliter. Ad *sun peccata* hæc quando. 2. 2. q. 2. 1. o. dixit, non omnia opera infidelium esse peccata, & quando. 1. 2. q. 109. ar. 4. adiecit, quod potest homo absq; auxilio gratiæ implere præcepta quo ad sub-

*Thome est* stantiam operū, manifestè afferuit opera mortaliter bona sine speciali auxilio: quoniam cū extra charitatem apud ipsum nullum sit opus indifferens, ea quæ tamen, uide. 1. non sunt mala, bona continuò sunt. Et quod 2. q. 56. ar. intelligat illa fieri absq; auxilio speciali, patet 3. ubi uocat quia nullum ipse tale ponit, nisi ad præparari virtutes moraliter & dispositionem ad gratiam, vt videlicet q̄ sūt re est eadē. q. modò citata. 1. 2. q. 65. art. 2. Et in appetitu explicatius. 2. 2. q. 23. ar. 7. ait, q̄ licet perfecta simpliciter virtus nō possit esse extra charitatem, nihilo virtutes restringuntur in ordine ad aliquod particolare spectu earum bonū, & respectu finis ultimi in aliquo gñi, s. q̄ sum in inquit quatenus est finis naturalis boni, pōt̄ esse virtus scdm̄ quid. Et q̄ intelligat naturaliter, ad

huc patet in solutione ad primū, vbi ait, quod extra charitatē fit aliqua talis virtus secundū qd̄ homo habet aliquod aliud donū dei. s. fidem, vel spem, vel etiā naturæ bonū. Quod cū distinguat cōtra dona supernaturalia, palam sentit ex puris naturalibus.

*Sed ut S. Thom.* missum faciamus, est præterea ad nostram conclusionem urgentissimum argumentum communī sensu obviū. Potest homo ex suis naturalibus, id quod suopte genere bonum est, malo fine & circumstantia facere: ergo poterit idem facere propter honestum. Exempli gratia. Potest homo naturali conamine deambulare, sinistra intentione: ergo poterit id facere causa bonæ valetudinis: & tunc certè erit bonum morale. Potest homo comedere & bibere naturaliter, quando ei nocet, ergo poterit quando prodest. Certè risum tali theologia moueret, qui diceret, posse me comedere sine speciali auxilio pomum, quod est ante me, dom mihi est pestilens: non autem dum est salubre. Præterea dum quis veritatē illius rei interrogatur, cuius rei est cōsciens, potest naturaliter negare (quod est peccatum mendacij) cur non poterit, quod facilis est, citra auxilium speciale affirmare? Et potest unus quilibet pro libito suo projice re denarium in flumen, cur non poterit donare pauperi, sine alia mala circumstantia, eò quod est honestum? Et honorem quē iniquè valet deferre quisque naturaliter indigno, cur non poterit eundem legitimè deferre parentibus, & urbanè probis viris? Neque verò me latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in ultimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respondeant enim velim, utrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quam propter bonū honestum, vel in deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirment, iam demonstratur quod bona opera: quia cū sint propter bonū honestum, in eo propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confuditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tam cum omnibus circumstantiis. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, reliquerit veluti quando, & vbi oportet) natura liter adhiberi possunt. Porro verò præter rationales has naturales videtur, & redemptor nos operum discerniculo eruditus, que

*3. Rō cōcluſionis.*

*S. Thom. sententia.*

*Finis duo hominum.*

*Naturalis.*

*Thom. contra Grego.* qui sanctum Thomam in opinionem Grego. rii adsciscunt, nunquam fecissent: quandoquidem secundum eum non omne opus moraliter bonum pertinet ad prædestinationem, qd̄ *ra infidelium* idcirco fieri ab homine potest naturaliter. Ad *sun peccata* hæc quando. 2. 2. q. 2. 1. o. dixit, non omnia opera infidelium esse peccata, & quando. 1. 2. q. 109. ar. 4. adiecit, quod potest homo absq; auxilio gratiæ implere præcepta quo ad sub-

*Refutatio* latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in ultimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respondeant enim velim, utrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quam propter bonū honestum, vel in deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirment, iam demonstratur quod bona opera: quia cū sint propter bonū honestum, in eo propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confuditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tam cum omnibus circumstantiis. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, reliquerit veluti quando, & vbi oportet) natura liter adhiberi possunt. Porro verò præter rationales has naturales videtur, & redemptor nos operum discerniculo eruditus, que

*Refutatio* latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in ultimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respondeant enim velim, utrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quam propter bonū honestum, vel in deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirment, iam demonstratur quod bona opera: quia cū sint propter bonū honestum, in eo propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confuditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tam cum omnibus circumstantiis. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, reliquerit veluti quando, & vbi oportet) natura liter adhiberi possunt. Porro verò præter rationales has naturales videtur, & redemptor nos operum discerniculo eruditus, que

*Refutatio* latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in ultimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respondeant enim velim, utrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quam propter bonū honestum, vel in deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirment, iam demonstratur quod bona opera: quia cū sint propter bonū honestum, in eo propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confuditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tam cum omnibus circumstantiis. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, reliquerit veluti quando, & vbi oportet) natura liter adhiberi possunt. Porro verò præter rationales has naturales videtur, & redemptor nos operum discerniculo eruditus, que

*Refutatio* latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in ultimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respondeant enim velim, utrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quam propter bonū honestum, vel in deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirment, iam demonstratur quod bona opera: quia cū sint propter bonū honestum, in eo propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confuditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tam cum omnibus circumstantiis. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, reliquerit veluti quando, & vbi oportet) natura liter adhiberi possunt. Porro verò præter rationales has naturales videtur, & redemptor nos operum discerniculo eruditus, que

*Refutatio* latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in ultimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respondeant enim velim, utrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quam propter bonū honestum, vel in deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirment, iam demonstratur quod bona opera: quia cū sint propter bonū honestum, in eo propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confuditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tam cum omnibus circumstantiis. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, reliquerit veluti quando, & vbi oportet) natura liter adhiberi possunt. Porro verò præter rationales has naturales videtur, & redemptor nos operum discerniculo eruditus, que

*Refutatio* latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in ultimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respondeant enim velim, utrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quam propter bonū honestum, vel in deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirment, iam demonstratur quod bona opera: quia cū sint propter bonū honestum, in eo propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confuditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tam cum omnibus circumstantiis. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, reliquerit veluti quando, & vbi oportet) natura liter adhiberi possunt. Porro verò præter rationales has naturales videtur, & redemptor nos operum discerniculo eruditus, que

*Refutatio* latet istorum responsio: nimirum quod non possunt referri talia opera in ultimum finem, sine speciali auxilio. At responsio hæc, petitio est principij. Respondeant enim velim, utrum possit homo huiusmodi minima opera efficere sine auxilio speciali, non actu referendo in superiorem finem, quam propter bonū honestum, vel in deum, vt finis est naturalis boni. Haud equidem negabunt, nisi esse malunt ridiculi. Si verò affirment, iam demonstratur quod bona opera: quia cū sint propter bonū honestum, in eo propter Deum, rationi sunt congruentia. Et idcirco suo gradu & modo bona. Et eodem pugione confuditur aliorum responsio, qui dicunt posse quidem nos naturaliter bonum ex obiecto, non tam cum omnibus circumstantiis. Nam si non est necessaria circumstantia illa supernaturalis, reliquerit veluti quando, & vbi oportet) natura liter adhiberi possunt. Porro verò præter rationales has naturales videtur, & redemptor nos operum discerniculo eruditus, que

Matth. 5.

quæ sunt naturaliter bona, citra meritum gratia: vbi ait, Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & Publicani hoc faciunt? Etsi salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? nonne Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester coelestis perfectus est.

Moralia o- Ibi enim non vituperat officia quæ exhiben- pera sūt bo tur propter honestatem humanam & natura nus, sed nō p- les necessitudines, quæ sunt bonis & malis cō fecte iusta. munia: sed dicit esse imperfectas virtutes, nisi fiant ex vero & germano amore Dei: quo pa- ter coelestis perfectus diligit se. Cui etiānum sententiae forte arrisit Apostolus illis verbis, Si Abraham ex operibus iustificatus est, ha- bet gloriam, sed non apud Deum. Vbi non damnat naturalem iustitiam, sed ait esse im- perfectam.

Rom. 4.

## In quo ad obiecta respondetur.

## CAPIT. XXI.

Expositio  
sue cōk.

**P**rius tamē quām testimonij Gregorij satisfacio, patentiū expōnam sententiam meam: neque id solum propter Gregorianos, sed quoniam & aduerlus Lutheranos est opera- pretium. Quando affirmamus, bonum opus in genere morum naturali facultate fieri, pri- mum id intelligim⁹, vbi nullus p̄figitur ma- lus finis, nullaq; affigitur circumstātia praua. Mox neq; huiusmodi opus censemus, nuncu- pamusve simpliciter, aut bonum, aut virtutis: Opus mora sed contracte: & (quod idiomate suo aiunt in liter bonū. scholis) secundum quid, quippe opus ex ge- nere, seu moraliter bonum. Et ideo consulto nos dissimulauimus particulam, quam Greg. componit in diffinitione: dicens, quod actus bonus moraliter, est ille, qui habet omnes cir- cunstantias, vt sit verè virtuosus. Opus enim moraliter bonum, ita est studiosum, vt non ta- men mereatur absolute nomen virtutis. Cui⁹ incogitantia statim à diffinitione Gregorium Aug. qđ sit fecellit. Etenim Augustinus vbi cunque loqui bonū opus, tur simpliciter de bono opere, aut de virtute, & virtutis ea duntaxat officia comprehendit, quæ fiunt rā. in charitate, quæ vna est forma virtutum.

Expressa eius sententia est de gratia & libe- ritate. capitu. 18. vbi ait, quod quicquid se puta- Ethnicoꝝ uerit homo facere bene, si fiat sine charitate, virtutes, vi nullo modo fit bene. Et ideo apud gentiles nū August. 1. quam censem fuisse veras virtutes, non solum retract. c. 3. quia pleraque omnia faciebant propter in- nem gloriam, sed quia cognitione carebāt, & charitate veri Dei. Id quod peregregiē tum se

pealibi, tum libro quarto aduersus Julianum capitu. tertio differit: confirmans, non esse ve- re iustum, nisi qui ex fide viuit: neque esse ve- ram iustitiam, nisi vbi est regnum dei: neque veras virtutes, nisi vbi vera est sapientia & cha- ritas Dei. Et ideo non esse inter Romanos & Gracos, qui essent veri sapientes, studiosique censendi. Excipere nihilominus possumus al- liquos forsan rarissimos (id quod non credo Pr̄f̄to est negasse Augustinum) quibus legitimè seruan deus ut sub tibus ius naturale, Deus peculiariter ferret o- diētibus na- pem, vt secum reconciliaret. Et inde tertio cō turale eius. sequitur, quam diximus cognitionem dei pos- se quempiam naturaliter adipisci in materia Tho. 1. 2. morali, minimè nos intellectisse de vera prudē q. 65. ar. 2. tia. Quippe quæ non est, nisi vbi verè conne Prudētia ue- tuntur virtutes. At verò vbi negat Augusti. ra nō est nisi veras esse virtutes extra charitatem & fidem, cū ueris uit- & vbi eas vocat falsas, non sentit quod sint id tūtibus.

circo peccata, sed id tantū, quod non ha- Explicatur bient legitimū gradū virtutis. Sed sunt ta- Augusti. cū les secundum quid. Sicuti aurichalcum, licet iquit extra sit falsum aurum, est tamen in suo genere res bona. Et ita glossat eum Sanct. Thomas. 1. 2. charitatēno quæstione. 65. articulo secundo. Et præterea esse ueras neque illa opera, vtcunque bona, damus, posse hominem multo tempore, aut in materiis, uirtutes.

vel pluribus, vel arduis efficere. Est enim ho- Qui bona moralia, & mo post peccatum, imbecillior, & infirmior quām vt possit in bono, neque in eo quidem quādiu, posse est naturale, durare sine auxilio Dei. fit homo ex Nanque in infidelibus, & in perditis Christia ercere, sine nis experimento didicimus, quām homines auxilio dei, dū est i pec- diuino fauore destituti in diuersos malorum abyssus præcipites dilabantur. Neque postre- cato.

mo omnino diffitemur, quin quandoque in peccato iacentes, inspirationes aliquas pecu- liares & fauores recipiāt. Nā ait loco supra ci- tato Sanct. Tho. 1. 2. quod Deus quandoque per suam gratiam aliquos instruit, de his etiā, quæ per naturalem rationē cognosci possūt. Resolu- sen. Quinimò addiderim, quod nonnunquam re- authoris.

cipiunt aliqua supernaturalia subsidia, quibus vlo modo mollescant, & disponantur ad gra- tiam. Sed id tantū constituere volumus, quod Opus mora sine auxilio speciali potest peccator multa o- le mediū est. pera facere, quæ non sint peccata, neque me- rita gratiæ, sed medio modo moraliter bona. Neq; verò sint proxima dispositio ad gratiā: sed remotissima. Qua ratione ait ille. Prima virtus est, vitium fugere. His explanatis mo- deraminibus & temperamentis, facillimum Exponitar est ad omnia respondere testimonia Gregorii. mens. S. Th. Si tamen de sancto Thoma dicere etiamnum adiiciam, nunquam opinionē eius cogitasce.

c 4 Eodē



S.Thom. 1. Eodem enim titulo quo percontatur artic. 1.  
2. q. 109. questionis illius. 109. an homo sine gratia pos-  
articulo. 2. sit bonum cognoscere, interrogat etiam artic.  
explicatur. 2. an possit absq; gratia velle, & facere bonū.

Et respondet comparando statum nostrum  
ad illum primum innocentia primorum pa-  
rentum: dicens, Primo quod secundum vtrū-  
que statum, natura humana indiget auxilio  
diuino ad faciendum vel volendum quocun-  
que bonum, sicut primo mouente. Quod ver-

*Capreolus* Capreol. & qui eum auscultant, glos-  
refellit, utrum de auxilio speciali, cum tamen luce sit  
*Gregor. A-* clarius mens sancti Thomæ de auxilio gene-  
rali. Primum quia cum illic disputet, quid ho-  
mo possit velle, & facere naturaliter, & quid  
sit illud, ad quod indigeat particulariori au-  
xilio, sicut in praecedenti articulo fecerat de  
cognitione, respondet pari modo præiaciens

fundamentum, quod sicut nihil possumus co-  
gnoscere, neq; in speculatiis neq; in practi-  
cis, ita nihil possumus vel velle, vel facere sine  
auxilio dei. Et ideo subiungit philosophi-  
cum verbum. Sicut primo mouente, quo ex-  
primitur generale auxilium: & addit, Sicut di-  
ctum est, scilicet in superiori articulo. Et idem

*Verbasan-* explicatisimè habetur in subsequētibus ver-  
bis. Porrò vbi subdit differentiam, quod in  
statu naturæ integræ eodem auxilio generali

poterat homo per sua naturalia velle & ope-  
rari bonum virtutis acquisitæ: non autem bo-  
num supernaturale virtutis infusæ. Sed tamē  
in statu naturæ corruptæ etiam deficit homo  
ab hoc, quod secundum naturam suam potest,  
vt non possit totum huiusmodi bonum im-  
plere per sua naturalia. Quia tamen natura  
humana per peccatum est totaliter corrupta,  
vt scilicet toto bono naturæ priuetur, potest,  
inquit, etiam in statu naturæ corruptæ per vir-  
tutem suæ naturæ aliquod bonum particula-  
re agere. Sicut ædificare domos, plantare vi-  
neas, & alia huiusmodi, non tamen totū bo-  
num sibi connaturale. Sicut homo infirmus

poteat per seipsum aliquem motum habere,  
non tamen perfectè potest moueri motu ho-  
minis sani, nisi sanetur auxilio medicinæ.  
Hæc sunt verba sancti Thomæ, quibus, quid  
poteat dici perspicacius & evidentius in ex-  
plicationem nostræ sententiae? Ait enim quod  
homo naturæ corruptæ potest per virtutem

suæ naturæ aliquod bonum particolare age-  
re. Ecquid est (etiam si detur singèdi libertas)  
per virtutem suæ naturæ, nisi cum solo con-

*Discernicu* cursu generali Dei? Quandoquidem auxiliū  
lū inter huc speciale nemini sufficitur, nisi ad supernatu-  
minem inter ralia officia. Itaque homo corruptæ naturæ

differit ab homine integræ, respectu naturalis grū, & ho-  
boni in materia morum, non sicut mortuus lapsus.  
à viuo, vt ille possit totum ex suis naturalib⁹, Auxiliū spe-  
nos verò, nihil, & Gregor. & Capreol. con-  
sunt: sed sicut infirmus & debilis à sano Tho. etiam  
& valido. Porrò quod ille habebat potesta-  
tem in totum bonum: nos verò non possu-  
mus totum: id est, in vniuersum omnia bo-  
na facere naturalia: possumus tamen aliquod. ea etiā que  
Et subdit exemplum Augustin.in.3.libr. Hy- per naturā  
pog. quod possumus ex naturalibus ædifica-  
homines cō-  
re domos, plantare vineas, & cætera. At co-  
sequi posse  
nantur quidam eludere hoc exemplum, dicen aliquando à  
tes, quod hæc opera, dum naturaliter fiunt, Deo collatō  
non sunt moraliter bona. Nihil est tamen in Augu. Hy-  
ac elusione probabilitatis. Quoniam planta-  
re vineas, & domos ædificare, cum ex gene-  
re suo non sint peccata, sed honesta opera, fit,  
vt etiam extra gratiam sint bona: maximè in  
via S. Thomæ, qui non ponit actus indifferē-  
tes. Vnde inferius articulo quinto dicit, quod  
homo per sua naturalia non potest mereri vi-  
tam æternam, potest tamen facere opera per-  
ducentia ad bonum aliquod connaturale ho-  
minis, vt laborare in agro, habere amicū. Quis  
dubitat, quin habere amicum sit opus mora-  
liter bonum? Quod cum dicat, posse homi-  
nem per sua naturalia, manifestissimè intelli-  
git, sine auxilio speciali, solo concursu gene-  
rali, quem deus pepigit cum natura. Quare qđ  
subdit in eodem secundo articulo: scilicet quod  
Adam indigebat auxilio gratiæ, non ad sanā  
dam naturam, sed ad operandum bonum su-  
pernaturale, nos verò non solum ad opera su-  
pernaturalia, sed adsanandam naturam: intel-  
ligendum est ad exercitium omnium bonorū  
naturalium, ita vt nunquam deficiamus.

¶ Ecqua omnino evidētia est in Augustin. Augu. locu-  
fanè qui eiusdem fuerit sententia. Et ne perga ponitur.  
mus prolixitate grauiores esse, satis fuerit lo-  
cum illum protulisse, quem modò citabamus  
Hypog. libro.3. cuius de homine lapsi verba  
sunt. Esse fateimur liberū arbitrium omnibus  
hominibus, habēs quidem iudicium rationis, unde accepit  
non per quod sit idoneum, quæ ad Deum per  
tinent, sine Deo aut inchoare, aut certè pera-  
gere: sed tantum in operibus vitæ præsentis,  
tam bonis, quam etiam malis. Bonis dico, quæ  
de bono naturæ oriuntur: id est, velle labora-  
re in agro, velle manducare & bibere, velle  
habere amicum, & huius generis complura.  
Quidnam poterat dicere, quo luculentius sen-  
tentiam nostram cōfirmaret? Dignoscit enim  
inter ea quæ ad Deum pertinent, nempe su-  
pernaturalia, & opera vitæ præsentis: videli-

cet, quæ non sunt digna præmio vitæ æternæ.  
Et ait, quod ad illa non est per se sufficiens li-  
berum arbitrium, ad hæc autem est quidem:  
sicut ad opera mala. Quibus profecto exequē  
dis nullo opus est fauore Dei præter generale  
auxilium. Et inter illa quæ naturaliter possu-  
mus, cominorat, habere amicum, vxorem  
ducere, artem discere, ac deniq; velle quicquid  
bonum ad præsentem vitam pertinet. Quæ,  
inquit, omnia non sine gubernaculo diuino  
subsistunt. Quod indubitanter intelligit, non  
de auxilio speciali, sed de generali influentia,  
qua vniuersa prouidendo gubernat, ut patet  
ex subiuncta autoritate. Ex ipso enim, in-  
quit, sunt, & per ipsum esse cœperunt. Allu-  
dens nimirum ad illud Pauli in Actis. In ipso  
viuum, mouemur, & sumus. Et est manifestus  
locus quem citauimus cap. 19. de spir. & lite.

Act. 17.

**Responsa ad  
argumenta  
Greg.**

August. de  
prædest.  
sanct.

August.

August.

eunque dixerit bonum opus , intelligatur de eo quod pertinet ad sanctitatem . Vnde subdit , His enim dicitur , vos amici mei estis , si feceritis , quæ ego mando vobis . Nam opus moraliter bonum ( vti superius adnotabamus ) non est Augustino absolutum bonum . Item lib. de correpl. & gra. Cum dixisset , quod sine gratia nullum prorsus bonum homines faciunt : subdit , Non solum ut monstrante ipsa quid faciendum est sciant , verum etiam , ut præstante ipsa faciant cum dilectione , quod sciunt . Nota , Cum dilectione , id est , meritorie . Et libr. 2. capit. 5. Ad peccandum , inquit , non adiuuamur à Deo , iusta autem agere , vel iustitiae preceptum omni ex parte implere non possumus , nisi adiuuemur à Deo . Nota , Omni ex parte , id est , perfectè . Secundum testimonium , & Secundum quod nullam omnino exceptionem pati Gre argumētūm goriū existimat , est in epistola ad Paulinum Greg. inter condemnationes Pelagij . Vbi inter alia damnatur , victoriam nostram , quando tentationes deuincimus , non ex Dei adiutorio esse . Et fateri omnes iubemur , quando contra tentationes , concupiscentiasq; illicitas dimicamus , quanvis & illic habeamus propriam voluntatem , non tamen ex illa sed adiutorio Dei esse . Victoria nostra prouenire victoriam . Hinc extruit Gregorius insuperabilem hanc demonstratio nem . Qui temptationi succumbit , peccat , debetare eam nemo valet sine auxilio Dei : ergo circa tale auxilium non possumus cuitare peccatum , & ideo neque facere opus quoquo pacto bonum . At vero quanvis largiremur , vbi insultat tentatio , nequire nos naturaliter efficerere bonum morale , nullum tamen haberet Greg. triumphum . Quoniam sunt alia opera , quæ possumus facere sine repugnantetentatione . Ut dicere veritatem , quæ nihil nobis refert , erogare tenuem stipem pauperi , obedire parentibus in re parua , & huius generis alia . Sed adiecerim præterea , quod quanvis vehe- mentes temptationes superare non possumus tentationes sine auxilio speciali Dei , possumus tamen exi bomo solus quas : non quidem ut Deo sit accepta victoria nostra ad vitam æternam , sed tamen ut sit , quas nouum euitemus peccatum . Natura enim non posse . Vide quae stra mansit post peccatum infirma , non tam sicut prorsus extincta . Et ideo cum sit rationalis , potest quandoq; in rationis arce continent se aduersus temptationes . Quod autem condemnatum est Pelagio , euidentissimum est , non esse aliud , quam quod ipse blasphemus affirmabat . Nempe quod poteramus tñiter resistere temptationibus , ut victoria nostra



*stracomplaceret Deo, & æterno esset præmio digna. Id quod mirum est non attendisse Greg. go. in alia authoritate quam ipse citat Augustini lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 16. dicentis, Tūc viita vitia deputanda sunt, cum Dei amore vincuntur. Cui consonantissimè concinit S. Thom. 2. dist. 28. q. 1. ar. 2. ad. 6. argumentum.*

*Aliud enim, inquit, est resistere peccato, & aliud victoriam de peccato habere. Quicunque enim vitat peccatum, peccato resistit. Vnde hoc potest, inquit, fieri sine gratia. Et quicquid alij co-miniscantur, indubitanter intelligit, si ne auxilio gratiæ. Neque oportet, ait, quod tunc homo resistendo peccato mereatur æternum præmium. Sed ille propriè vincit peccatum, qui potest pertingere ad hoc cōtra quod est pugna peccati, puta ad meritum vita æterna. Et hoc non potest esse sine gratia. Hęc ille.*

*Dimitte nobis debita nosira.*

*Et ne nos in ducas in tentationem.*

*Quòd si quis nobis obijciat quotidianam pre cationem, qua à Deo petimus, ne in tentatio nem inducamur, vbi perinde profitemur, nisi eius peculiari ope, non posse nos ab illis illædu s feruare, hinc respondemus, quòd neque so lūm postulamus victoriam aduersus quasdam tentationes, sed aduersus omnes: neq; victoriā qualemq; sed, vt modò dicebamus, ex amo re Dei, vincere: & tamen neq; omnes vlo modo, neque aliquam tali modo, sine speciali au xilio possumus superare. Et præterea, quòd aliquam per solum actum bonū moralem vin camus, hoc etiam Deo acceptum referre tene mur, tanquam authori & vniuersali gubernatori naturæ. Petimus enim ab eo pluiam, & alia benigna tempora, atque temporalia bo na, quæ tamen per causas secundas solo gene*

*Tertiū argu rali adiutorio elargitur nobis. ¶ Aliam nobis mētū Greg. condemnationem in eadem epistola ad Pauli*

*num à se adfert Grego. Est enim condemnatio sexta Pelagi, dicentis adiutorium non ad singulos actus dari. Vnde subinfert, condemnari eos qui negent auxilium speciale ad actus mo raliter bonos: ex eo, scilicet, quod dicitur ad sin gulos. At verò perspicacissimum est, vocē singulos, non nisi ad tres actus referri, qui sunt, cogitare, velle, & operari, qua parte spectant ad iustificationem. Dicebat enim Pelagius, quòd saltem cogitatio, & initium fidei est à nobis. Et hoc illi condemnatur. Nihil autem de ope re moraliter bono: sanè quod ad iustificationē*

*Vltimū ar gumentum m Greg.*

*nihil, vel remotissimè attinet. ¶ Postremum denique argumentum Gregorij est, quòd si so la nobiscum Deus generali influentia opera retur ad bona opera moralia, non aliter nos ad huiusmodi bona moueret, quād ad contra ria mala. Quandoquidem eadem influentia*

*concurrit ad hęc. Nulla tamen est huiusmodi collectio. Nam in malis culpæ solum concur rit, vt supra dicebamus, quasi author illius a- Concurrit, Dei in ma chtus materialis, quatenus est res naturæ: in bo- lk & bonis vero non id tantum, sed quatenus habent moralibus. virtutis formam rationi congruentem. Dat e nīm nobis leges, exemplum, & naturale lumē, ostendens nobis bona. Quibus modis non est Deus efficax, vt oblique diuertamus à ratio nis semita. Et hęc de causa Augustinus repræhendit Julianum tribuentem hominibus si quid boni haberent, cum omnia, etiamnum naturalia, debeamus Deo. ¶ Ex sacra scriptura nihil est sanè, quòd nobis exponere isti pos fint alicuius ponderis. Nam illud Ioā. Sine me Ioā. 15. nihil potestis facere, si obijciatur in eo sensu, quo designare potest auxilium generale, ne mo negat quin sit necessarium ad quodcumq; ineundum munus. Siverò in eo quo significat auxilium speciale, tunc non venit intelligendum nisi de opere, vel meritorio, vel disponente ad gratiam. Et hic est sensus germanus illius loci. Ita explicat illum locū. Praemiserat enim Redemptor noster, Si cut palmes non potest ferre fructum à semet ipso, nisi manerit in vite, sic nec vos nisi in me maneritis. Vbi sermo habetur de operibus gratiæ, quæ sunt fructus passionis eius. Et ideo subdit, Ego sum vitis vera, & vos palmi tes: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Quia sine me nihil potestis facere. Quòd nihil pertinet opus moraliter bonū. Est enim mos scripturæ, sola opera pertinentia ad iustificationem, reputare aliquid, reliqua vero, nihil. Vt ad Corinth. Circuncisio nihil est, præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Atqui de eisdem coelestibus bonis ait Iacobus, Omne datum optimum, & o mne donum perfectum, de sursum est, descen dens à patre luminum. Ab illo autem verbo 1. ad Cor. 10. Omnia in gloriam Dei facite: nihil roboris accrescit opinioni Gregorij. Quoniam si gloriam adeò vult usurpare stri cte, neque illa quæ auxilio speciali fiunt ab eo qui persistit in peccato, fiunt in gloriam Dei: quippe cui nullum placeat opus peccatoris. Glosam ergo huius loci habes capit. 23. ¶ Hęc pressius quād quispiam fortè necessarium iudicauerit, vrgere conatus sum, quia Expositum non possum, fateor, non ægræferre, quād hoc tio cum quæ ætatis naturam humanam nonnulli prostra busdæ depriverint: affirmantes nihil prorsus boni in mo ribus liberum arbitrium auxilio generali Dei turam bu posse, at quicquid ab homine naturaliter pro manam. cedat, peccatum esse. Id quod semper absurdissimum existimauit. Tametsi authores nihili*



**Roffensis notatus.** lo minoris sanè ex istimè, Dominum cum pri-  
mis Roffensem, virum sanè, cum egregia eru-  
ditione, tum maximè omni religionis pietate  
vsq; ad mortem præclarum, qui tamen cōtra  
Lutherum, art. 36. existimat hanc, quæ à nobis  
repulsa est, fuisse sententiam Patrum, sed theo-  
logos scholasticos esse, qui hac parte contra  
Patres sentiant. Id quod forsitan ex disputatio-  
ne Gregorij ita sibi persuasit. Etenim de Augu-  
stino abundè pro tenui facultate mea cōmon-  
strasse me arbitror, non fuisse in tali opinione.  
**Chrysost. et alij patres explicatur.** Et quod Chrysost. & alij Patres crebrò repe-  
tunt, scilicet extra gratiam Dei, atque minimè  
extra fidem reperiri bonos mores, aut bonam  
vitam, vltro nos concedimus. Primum quod in  
fideles opera fermè faciant ex sua falsa fide,  
aut alio malo fine. Mox quod si quæ sint ex-  
tra gratiam opera moraliter bona, permixta  
sunt cum alijs delictis multis. Et tandem quod  
opera, vtcunq; sint absq; charitate bona, haud  
tamen merentur nomen veræ virtutis,

*De dilectione Dei, & impletione**præceptorum. Cap. 22.*

Isquæ explanata sunt instru-  
cti facilè tria reliqua, quæ cap.  
20. in questionem produceba-  
mus, possumus expedire, vide-  
licet an possit homo ex puris  
naturalibus Deum super om-  
nia diligere, teruare præcepta eius, ac denique  
omnia peccata perseueranter deuitare. Hoc e-  
nīm est, de quo nos vbiq; Lutherani flagellat,  
& quasi Pelagianos traducunt: hanc semper  
nobis intentarunt ignominiam, quod asserere  
pertendamus, homini a natura libertatem cū  
potestate suppeterem, diligendi Deum super o-  
mnia, atq; seruandi præcepta absq; speciali ei-  
fauore & auxilio. Qua de causa, inquiunt, insti-  
tuere nos monachatus, aliasq; humanas leges,  
& Pharisaicas cærenias ex cogitare, quibus  
velut proprijs meritis subnixi, confidimus in  
amicitiam cum Deo reconciliari, & aternam  
comparare beatitudinem. Id quod nemini vñ  
quam apud nos in mente venit, sed apertis-  
simè vbiq; aduersus Pelagiū theologi omnes  
dimicant. Quam calumnia lib. 2. ca. de merito  
congrui. & lib 3. cap. de impletione legis p au-  
xiliū gratiæ iterum atq; iterū purgabimus.  
Quo ergo ad id quod propositum est, regre-  
diāmur, exordiar ab impletione mandatorum  
de qua cap. iam sexto diuisio à nobis facta est  
theologis solennis, & profecto necessaria. Por-  
rò qd implere præcepta vno modo contingit  
quantum ad substantiam duntaxat operum.

**Lutherano rū calunia.****Impletio mādatorum duplex.**

Atqui hoc modo cōstituimus illic hominē in  
statu innocentia potenter fuisse per suā na-  
turam, vtpote vestitam originali iustitia, absq;  
alio speciali auxilio implere omnia præcepta,  
propter naturæ tunc sanitatem & robur.

**¶** Sit ergo hic de homine lapsō propositio pri-  
ma. Potest homo existens in peccato, siue ante  
receptam fidem, siue cum fide mortua, per  
sua naturalia, id est, solo generali Dei auxilio  
implere quandoq; præcepta, videlicet natura  
lis iuris, vel diuini, vel humani, quantū ad sub-  
stantiam actus. Quod est dicere, vt nec sit op<sup>9</sup>

*Prima con-  
clusio.*

illud meritū amicitia Dei, neq; adeò simplici-  
ter bonū, sed tamē neq; vlo modo peccatum:

*Quid est im-  
plerere quātū  
ad substanc-  
tiā actus.*

at opus moraliter bonū, quo nouū evitāt pec-  
catum. Propositio est nō solum S. Tho. 1. 2. q.  
109. art. 4. verum Scoti & omnium theologo-  
rum nemine excepto. 2. senten. d. 28. Quanuis  
Grego. vt sit opus moraliter bonum, exigat

*Mēbrū secū  
git implere præcepta, puta nō solum quātū  
dū cōclusio  
ad substantiam operis, sed quantum ad modū*

fuum auxilium speciale. Aliter autem contin-

*nis.*

& finem præcipientis: nempe vt ex charitate

*Implerequā  
hoc fiat, tanquam meritum vita aeternæ. Et de  
tū ad modū*

hoc iam diximus ibidem, quod neq; Adam in

*et finē præ-  
cipientis.*

statu innocentia sufficeret vel minimum præ-  
ceptum complere absq; gratia Dei gratum fa-

*ciente: tantum abest, vt nos idem valeamus.*

De hoc ergo secundo membro conclusionis  
nihil opus est disputemus: sanè de quo Luthe-  
ranis vñanimis consensus nobiscum est. Sed  
primum membrum est, de quo à nobis resi-  
liunt, dicentes nullum ab homine evitari posse  
peccatum absq; speciali gratia Dei. Quod

*Primū argu-  
mentum.*

quanuis duobus capitibus proximis ex parte  
demonstrauimus, denuo etiam nunc corrobo-  
randum est. In præceptis discernendum est in

ter substantiam præcepti, & eius finem. Præ-  
cepit nobis Dens (verbi gratia) illa quibus no s

*1. Tim. 1.*

ius naturæ astrinxerat, puta vnum colere Deū,  
charos honorare parentes, non occidere, & cæ-  
tera: atque hæc quidem vt per ea charitatem

Dei, quæ authore Paulo finis est præcepti, cu-  
stodiremus. Sub præceptis autem aliarum vir-  
tutum (quicquid sit de singulari præcepto  
charitatis) non compræhenditur finis, sed so-  
la ipsorum substantia, vt theologi consentien-

*S. Tho.*

ter agnoscant cum S. Tho. q. 100. in p. 2. Por-  
rò vt subueniatur parentibus, quādo, & ybi o-  
portet, abstineamus à furtis, cædibus, & reliq; flagitijs.

Cum ergo operacuiuscunq; legis (vt  
capit. 6. dicebamus) à ratione proficiantur,  
sitq; rationalis naturæ homo, consequitur, vt  
opera huiusmodi, quatenus sub præcepto ca-  
dunt, naturaliter possit præstare. Eatenus sci-  
licet,

**Explicatio argumēti.** licet, ut non sit reus violatae legis, sed noua se illa culpa liberet. At quis sic explicatus accipiat to vim argumenti, qua parte contra illos pugnat, qui aiunt obedientiam omnem legis extra gratiam peccatum esse. Si vnum quodlibet preceptum obligamur in gratia & charitate facere (quam tamen charitatem humano conatu consequi nequimus) obligatio illa nasce retur, vel ex preceptionibus ipsis, quae suis proprijs materijs diuersa sunt, vel ex singulare mandato charitatis: non quidem ex alijs: quippe quibus id tantum iubemur, ut honorē habeamus parentibus, opitulemur miseris, nō furtum, non homicidium, non adulterium faciamus: quorum proximus, intrariusq; finis est, ut vnicuiq; ius suum tribuatur, & alijs alij adiumento, subsilioq; simus. Neque vero ad id tenemur ex peculiari precepto charitatis. Nam illud, siquidem affirmatiuum est, nō obligat pro tempore quocunq; atque adeo nō est necesse, ut eodem temporis articulo, cum quo cunq; alio concurrat: sed est tantum exterius, & supremus omnium aliorum finis: & ideo ea tenus necessarius, ut aliorum obseruātia Deo placeat, acceptaq; sit illi in meritum vita æternæ. Alijs si vbi cunq; necessitas alius precepti accidit, subinde cōcurreret obligatio charitatis, quicunque in alio delinqueret, contra hæc etiam peccaret, ut quoties quis (verbi gratia) non honoraret parentes, aut furtum perpetra ret, duorum esset preceptorum reus: quod esset præter veritatem assertum. Et confirmatur præterea doctrina hæc catholicis omnibus receptissima ex ipsorum dogmate Lutheranorum: sanè qui in suis iam colloquijs, & apologiaj (vt cap. 19. dicebamus) largiuntur nobis sufficere liberum arbitrium lapli hominis ad opera illa, & munera naturalia, quæ illuc retulimus: puta colere agros, alere familiam, benefacere amicis, atque his similia. Hæc autem precepta sunt & consilia iuris naturalis. Cur ergo non eisdem naturæ viribus valeamus etiā quā doque precepta implere decalogi? Eò saltem usque, ut à nouo nos reatu seruemus incolumentes. Sed respondent in Apologia Augustana, fatetur ope quod quanvis externa illa opera ciuilia secunda secundæ dæ tabulae sine CHRISTO & sine spiritu sancto posse. Cto aliqua ex parte fieri à nobis possint, non sicut à nobis, tamen illa quæ sunt propriæ legis diuinæ: puta liquat enus Deum intus ex corde diligere, quod pertinet impleri, non ad primam tabulam. Itaque nos insimulant & prime & fugillant, quod tantum intueamur precepta lib. 3. capi. politica & externa, quæ pertinent ad secundā 2. f. 196. A tabulam, in quibus posita erat, inquit, iustitia philosophorum, non tamen interna, quæ

**Lutherano rū cōfessio.** Lutherani mes. Sed respondent in Apologia Augustana, fatetur ope quod quanvis externa illa opera ciuilia secunda secundæ dæ tabulae sine CHRISTO & sine spiritu sancto posse. Cto aliqua ex parte fieri à nobis possint, non sicut à nobis, tamen illa quæ sunt propriæ legis diuinæ: puta liquat enus Deum intus ex corde diligere, quod pertinet impleri, non ad primam tabulam. Itaque nos insimulant & prime & fugillant, quod tantum intueamur precepta lib. 3. capi. politica & externa, quæ pertinent ad secundā 2. f. 196. A tabulam, in quibus posita erat, inquit, iustitia philosophorum, non tamen interna, quæ

pertinent ad primam, in qua propriæ consistit lex diuina. Huius autem operum diuisionis iure se ipsis possunt authores iactare. Fuit namq; semper ante ipsos merito ignota. Non enim prima & secunda tabula discernuntur per interna & externa opera, sed ex parte obiecti, quia prima tabula continet ea officia, quæ Deo in se debent, tam externa quam interna. Secunda vero illa, quæ debentur proximo itidem tā in affectu, quam in effectu. Qui enim iubetur honorare parentes, succurrere indigentibus, non furari, & reliqua, simul etiam præcipitur talem habere voluntatē, quale est opus ipsum imperatum. Præcipimur enim non solum abstinere alieno thoro, alienisq; bonis, sed non concupiscere vxorem aut rem proximi. Nec solus impius est, qui non defert externum honorem parentibus, sed qui intus odio habet. Et vice versa, in prima tabula non tantum præcipimur, animo super omnia Deum diligere. Quinimò hoc non est preceptum contentum intra decalogum, sed præambulum toti decalogo, quasi quoddam genus per particularia præcepta decalogi distributum, & explicatum. At primum preceptum primæ tabulae est, vnum Deum colere. Quo præcipimur nullum alium habere pro Deo, præter illum verum, il. liq; soli honores habere diuinos: non modò c. 2. f. 196. in animo intus, sed extra in opere. Atqui suo item cuiusq; modo de reliquis est sentiendum. Neque vero nostantum iustitiam philosophorum naturalium, externorumq; operum, sed veram iustitiam diuinam & totius decalogi agnoscimus. At hoc tantum docemus, quod possumus implere huiusmodi præcepta, & intus in affectu, & extra in effectu, quantum ad substantiam quidem operum quandoque naturaliter, modo iam explicato. Veruntamen quantum ad modum & intentionem præcipientis, ita ut oblequium nostrum acceptum Deo sit ad vitam æternam, nullatenus, nisi à peccato prius verè liberati per gratuum beneficium CHRISTI. Ita enim omnes theologi nostri sentiunt, licet nonnulli, compluribus alijs reclamantibus (vt statim libr. 2. patebit) verba aliqua proferant de dilectione Dei super omnia, & merito de congruo: quæ sana indigent expositione. Quam facile aduersarij ipsi cernerent, nisi nos iam cœpissent loco Pelagianorum habere. Quin vero addiderim tandem in calce huius conclusionis, quod qui precepta impleret metu gehennæ, aut infamia, aut cuiusvis poenæ temporalis, nihil peccaret, nec esset transgressor præcepti: quoniam circumstantię illæ, bonę sunt & licitę genere suo.

Timere



Timere enim malum, nihil aliud est quām bonum. Neq; ausculto theologos quosdam, qui autumant obedientiam legis timore pœnæ,

Obedientia peccatum esse. Si enim inteligerent, quando legis timore quis ita esset affectus, vt animo diceret, Nisi obre pœna sisteret: netus pœnæ nihil propter Deum le quando sit gem facerem: laterer affectionem illam pecca peccati. idē tum esse. Attamen vbi quempiam non ita De de contritio um contemnit timor pœnæ à transgres ne statuit sive 2.c.14. obedientia illa imperfectorum.

¶ Quo ergo in diuerticulum redeamus: secunda propositio huius capituli est, Quod neque quantum ad substantiam operum possimus in hac per pectatum vulnerata natura, omnia precepta semper implere.

De hac conclusione, sicuti & de precedentibus, nonnulla est inter theologos dis-

Gregorius sensio. Nanque Greg. vt sustinet, nullum mo-

Arimin. rale bonum lapsō homini esse possibile absq;

auxilio speciali Dei, ita protinus & negare cogitur, posse ullum præceptum quoquo pacto seruari absq; eodem auxilio. Nam opus præcepti etiam si fiat extra charitatem, est moraliter bonum. Atque adeo falsam reputat conclusionem proxime à nobis assertam, sua tamen opinio iam satis superq; expugnata est.

Scot. & Duran. Scot<sup>9</sup> verò & Duran. d. 18. lib. 2. in alterum extremum Gregorio contrarium, vergunt: saniè opinati, quod possit homo lapsus, quod ad substantiam operum omnia præcepta facere, scilicet non tanta promptitudine & facilitate, quām homo naturæ integræ: quoniam qua ratione potest unum, potest & aliud, atque adeo omnia.

Quanvis Duran. excipiat præcepta fidei & sacramentorum, quæ (vt inquit) comitem habent gratiam. De quibus statim dicturi sumus sequenti ca.

At S. Tho. medius ait, quod quanvis in statu naturæ integræ poterat homo ex suis naturalibns seruare omnia, tamen natura iam saucia minimè id valet. Sed est si-

cut homo ex infirmitate languens, aut cæcutiens, qui potest passus aliquot restâ ire, haud

Singula sed tamen longius progredi. Non equidem negamus, quin quocunque genus præcepti possit homo implere quantum ad substantiam, sed tamen non potest omnia: id est, nō potest diu durare quin decidat, nisi Deus peculiare ferat auxilium. Et reuera experientia abundè id cōprobat. Oculis enim cernimus, homines à gratia Dei ab alienatos frequenter corruere, nec esse aduersitatem validos. Vnde non consequitur, Si possit vnam vel alteram sensualitatis incurSIONEM sustinere, quod possit plures. Aut si possit aliqua officia, possit omnia. Ut in exemplo valetudinarij compertum

est. Et de peccatis venialibus, etiam in eo qui est in gratia omnes negant consequentiam.

Vnde August. libr. de hæresibus, Ad hæresim Aug.

inquit Pelagianorum pertinere, vt credant si-

ne gratia hominem posse facere omnia di-

uina mandata. Omnia, inquit, non aliqua. Et

codem pertinet quintus canon Concilij Mile-

uitani. Quo anathema pronuntiatur quicun-

que dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis

dari, vt quod facere per liberum iubemur ar-

bitrium, facilius possimus implere per gratiā,

tanquam & si gratia non daretur, non qui-

dem facile, sed tamen possimus etiam sine illa,

implere diuina mandata. Atqui vbi dicitur

mandata, intelligitur, omnia. Quamobrem nō

solum damnatum est aduersus Pelagium, quod dñata ab

possimus meritorie implere mandata, sed e- eccl<sup>ia</sup> in

tiam quod possimus omnia, quantum ad sub- Pelagiana

stantiam, vt capit. proximo. ~~lib. 2. cap. 13.~~ omnis inter heresi.

respondendum Gregorio. Enim uero, vt cap.

13. expositum dedimus, utrunque plagam ac-

cepimus ex culpa Adæ, nempe in supernatu-

ralibus, quod non possimus gratiam & glo-

riam nostris viribus promereri, & in naturali-

bus, quod neque valeamus eisdem omnia ratio-

nis officia, vti Adam, perficere: vnde August.

de pec. me lib. 2. cap. 5. Justa (inquit) agere, vel

iustitia: præceptum omni ex parte implere

non possumus, nisi adiuuemur à Deo. Atque

ita intelligendus est locus Pauli, Gentes quæ Rom. 2.

legem non habent, naturaliter quæ legis sunt

faciunt. Nempe, non quod omnia possint,

sed aliqua. Atque id quidem per opera mora-

liter bona: nam meritorie nihil fieri po-

test sine auxilio Dei. Et ita intelligendi sunt

cano. 9. & 20. Concilij Arausicani, vbi de- Concl.

cernitur, quod nulla facit homo bona, quæ Arausi.

non Deus præstet vt faciat homo. Seilicet

quod bona moralia præstat per generale au-

xilium: meritoria verò, per speciale. Ni-

runi ut omnia sicut oportet, agere valeamus:

vt habetur cano. 6. ¶ At de dilectione Dei, Dilectio dei

quod alterum membrum est interrogatio- sup omnia.

nis huius capituli, implicator est, ac magis

perplexa dubitatio. Videlicet an distinctio

hæc operum, quantum ad substantiam, &

quantum ad modum, locum etiam habeat

in dilectione Dei super omnia. Quod est dice-

re, an possit homo humanitus cum solo ge-

nerali Dei iuuamine habere dilectionem Dei

super omnia, duntaxat quantum ad substantiam

actus itaq; per illa impletat præceptū dilectionis

vt liberet se à noua culpa, non tamen suf-

ficiat obtinere diuinam gratiam. Apparet enī

primo aspectu contradic<sup>ti</sup>o, quod fit dile-



etio Dei super omnia , absque gratum faciente gratia : quoniam neque dilectio aliud est quam charitas , neque charitas aliter , quam cum gratia esse potest . Et quoniam hic locus est , ut paulo ante dicebamus , ubi Lutherani ex nonnullis verbis Scotti occasionem naesti , manifestarios nos Pelagianos faciunt , nemo mihi vietio dabit , quod paulo latius solito rem hanc scholasticè discutiam . Nanque in catholicis , etiam qui haec tenus a nobis scriperunt , claritas semper huius impleri loci desideratur . Pri-

**Tribus modis accipitur dilectio Dei super omnia.** tria quinque tamen a nobis scripti sunt, claritas semper huius implexi loci desideratur. Primum omnium quo punctum, & neruus humanus interrogatiois aperiatur, duobus, tribus' ueris modis usurpant theologi vocem hanc, **Dilectio Dei super omnia.** Vno modo pro singulari actu amoris erga Deum, qualis hac oratione profertur, *Volo Deo in omnibus & per omnia complacere.* Et hanc vocant dilectionem Dei a. Ita suam imperficiam, & obiectiuam, atque adeo naturaliter omnia ralem: quia potest esse cum peccato mortali. Ieo esse potest Alia est perfecta & executiva, atque efficax quae est in personam preceptorum Dei. Quae quidem non dicit tantum singularem actum, sed uniuersalem observationem iuxta quos uantiam mandatorum. Quae propterea superdam. naturalis est ex gratia orta. Haec quidem di-

**Matth. 7.** Iulus actus voluntatis, quo quis dicit, Volo deo  
in omnibus placere : qui tamen actus non est  
efficax. Et, Non omnis, inquit C H R I S T V S,  
qui dicit mihi domine domine, intrabit in re-  
gnum ecclorū, sed qui facit voluntatem pa-  
tris mei. Quasi dicat, Sunt qui in affectu dicūt,

**Actus pri-  
mus diligen-  
di Deū nā-  
turalis.** domine domine, & in effectu non obsequun-  
tur voluntati domini. Et quod primus actus  
possit haberi naturaliter, est vulgatum argu-  
mentum. Potest quisiusmodi actum habere  
erga parentem, erga filium, erga aliquem uti-  
que amicum: quid ergo obstat, quo minus pos-

**fite** eundem habere erga Deum? Eò vel maxime, quod, ut dicebamus capitulo. 4. & capitulo. 20. potest homo naturaliter cognoscere, Deum esse finem omnium. Quinimò ut præfati sumus cap. 6. naturalis inclinatio hominis

*Actus fingu* est Deum iupra te diligere. Hoc argumento  
la. no cense conficiunt nonnulli, posse à nobis Deum dili-  
etur dilectio, gi super omnia naturaliter. Quod reuera & ab  
dum est cū sonum est christianis auribus, & præterratio-  
peccato. nem collectum. Nam esto, haberi ille actus na-  
turaliter possit ab illo , etiam qui est in pecca-  
to mortali, nequaquam dicendus est dilectio  
Dei super omnia. Enim uero dilectio Dei su-

Lib. I. Cap. XXII.

per omnia, quod vox ipsa statim primo sono auribus exhibet, est, qua ita quis deum diligit, ut ipsum omnibus præferat, scq; & sua omnia in ipsum referat: saltem nihil diuinæ amicitiaæ contrarium admittat: iuxta euangelicam vocem, Ex toto corde, ex tota mente. Contrariū inquam: quoniam venialia non obstant dilectioni Dei super omnia. Hanc autem dilectionem fateor, binam esse: sicut alteram naturalē, & alteram supernaturalem. Quocirca doctissima dñe dilectione profecto & meditatisimē S. Thom. 1.2.q. super omnia, 109. ar. 3. percontatus, an sine auxilio gratiae possit naturaliter homo Deum diligere super omnia, respondet affirmando de homine in tentia. statu naturæ integræ, & simpliciter id negando de homine lapsō. Et causa est, quoniam homo in statu innocentiaæ ratione suæ naturæ, iustitia originali institute, consideratus etiam absque gratia gratum faciente & alio speciali auxilio, cum nullam haberet causam peccandi, poterat perseveranter implere præcepta omnia quo ad substantiam per opera moraliter bona, & par ratione uno actu verè referre se & omnia sua in Deum, tanquam finem naturalis boni. Homo autem lapsus non item, quia non potest naturaliter, nec quantum ad substantiam operum, omnia seruare præcepta, quare neque omnia uno actu mentis verè referre in ipsum: siquidem absque speciali auxilio non potest non incidere in culpam, que sit contra diuinam amicitiam. Ob idq; actus ille diligendi Deum supra nominatus, non est censendus dilectio Dei super omnia. Tertio tamē modo accipitur dilectio pro vera amicitia Dei, ita placens Deo, ut sit meritum vitæ æternæ: ne tempe qua diligitur Deus, non modò tanquam finis naturalis rerum, sed tanquam supernaturalis, beans intellectuales rationalesq; personas. Ethicæ non solum in statu naturæ lapsæ, sed neque in illo naturæ integræ poterat esse absque auxilio gratiae. Quamobrem eodem art. 3. in solutione ad primum distinguunt Sanct. Thom. duas dilectiones Dei super omnia in Adam, scilicet naturalem, & super naturalem: alteram qua omnia referuntur in Deum, quatenus finis est naturalis boni: alteram vero, qua diligitur tanquam obiectum beatitudinis. Per hæc apertissimè intelligitur doctrina eiusdem doctoris. 1. 2. quæstione. 100. art. 10. Vbi disputans, vtrum modus charitatis cadit in præcepto, id negat de reliquis: affirmat vero de præcepto ipso charitatis. Ait enim vt supra dicebamus, quod non, quotiescumq; occurrit materia & tempus aliorum præcepto rum tenetur ea facere ex charitate: quoniam Thomas locutus explicatus. chari-



charitas est finis extrinsecus aliorum : id est, extra ipsorum substantiam. Quandocunque verò occurrit præceptum singulare dilectionis Dei, tenemur omnia in ipsum referre, quoniam intra eius substantiam est diligere ex to

**Precepti di  
lectiōis Dei**  
**impletio à  
Dei auxilio**  
**prouenit.**  
**Cōclusio. 3.**

**Ioan. 14.**

to corde. Vnde elicit, quod reliqua quidem implere possumus naturaliter, modo exposito in prima conclusione: hoc verò, minime, nisi auxilio speciali: quod tamen Deus paratissimus est nobis annuentibus ferre. His præhabitis, cōclusio est tercia huius capituli. Homo lapsus non potest diligere Deum super omnia ex puris naturalibus. Quæ sic demonstratur. Dilige re Deum super omnia, est omnia in ipsum referre: puta omnia præcepta eius facere, ut nulla admittatur contraria culpa: iuxta illud, Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est, qui diligit me. Et, Si quis diligit me, sermone in meū seruabit, & pater meus diligit eum. Hæc autē homo lapsus facere nequit sola virtute natura li: tum propter naturæ infirmitatem, tum propter tam multa pericula, quæ per prævaricationem protoplasti nobis iniecta sunt: ergo neque Deum valet super omnia diligere. Vnde Aug. in epistola ad Vitalem. Liberum arbitrium ad diligendum Deum peccati granditate perdidimus. Et in de gratia & libero arbitrio cap. 18. vbi hunc locum ex professo constituit, omnino condemnat tanquam Pelagianum, quod Dilectio Dei non sit suum ipsius donū: his verbis. Vnde est in hominibus charitas dei & proximi, nisi ex ipso Deo? Nam si non ex Deo, sed ex hoībus, vicerūt Pelagiani: si autem ex Deo, viciimus Pelagianos. Et subdit verba Ioā. Charissimi diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo est. Primum inquit (scilicet, diligamus inuicem) lex est: quod autem subditur, Dilectio à Deo est, gratia est. Hæc August. Quasi dicat, Diligere Deum & proximum, id est quod implere legem: & ideo ipse qui præcepit, dat ut possimus implere, atq; adeò diligere. Et in de correp. & gra. vt cap. 20. supra citatum est. Sine gratia, inquit, nullum prorsus bonum homines faciunt. Non solum ut monstrate ipsa quid faciendum sit scient, verū etiam ut præstante ipsa faciant cum dilectione quod sciunt. Et in Concilio Mileuitano can. 4. anathematice percellitur, qui negauerit per gratiam CHRISTI non solum intelligentia in nobis mandatorum aperiri, verū præstari etiam, ut quod faciendum cognoverimus, facere diligamus atq; valeamus. Et in Concilio Arausi.

**Fides &  
charitas do  
na Dei.**

canon. 25. Prorsus donum Dei est diligere Deum. In summa, vbiq; dilectio & fides pari ratione afferuntur Dei dona: quia sicut non o-

mnia supernatura certo ac firmiter credere absq; numine possumus, ita neq; omnia facere: unde ratio constat dilectionis. Cōcinit scriptura sacra. Nam sicut Paul. vbiq; repetit fidē Ephe. 2. non ex nobis, sed donum Dei esse, ita charitas Rom. 8.

Dei, inquit, diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. ¶ At du Preceptum bium est hic præcipuū. Sit ne particulare præceptum dilectionis Dei. Et deinde quidnam est, quod illo præcipimur. Ad hæc, quando necessitas eius contingit. Cogitat enim quis forte, non esse singulare præceptum, sed genus quoddam omnibus præceptionibus decalogi virtute cōtentum & particulatim explicatum. Ita ut Deum diligere super omnia, nihil aliud sit, q; præcepta sua seruare, ut vīsi sumus haec enī dicere: iuxta verba euangelica, Si quis diligit me sermone in meū seruabit. Et Paulus postquam singulatim denarravit catalogum, infert, Plenitudo ergo legis est dilectio. Præser Rom. 13. tim quod aliud subiunctum mandatum diligē di proximum, non videtur singularē habere materiam, præterquam illam, quæ per præcepta secundæ tabulae distribuitur. Atque ideo neq; appetit, quid sit diligere Deum, quām ipsum colere, non iurare vana per eum, sabbata eius sanctificare: quæ scripta sunt in prima tabula. His veruntamen nihil obstantibus, nemini ambigendum est, quod minus sit peculia re præceptum dilectionis Dei. Quippe cū sub legis forma, & tenore edictum sit, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex toto mēte tua, & ex tota virtute. Vbi non solum dilectio imperatur, sed modus etiam dilectionis. Atque ratio & causa Ratio præcepti debuit propria statui præceptio dilectionis, est, quod, vt ait Paul. finis præcepti est charitas. Et C H R I S T V S. In his duobus mandatis tota lex pendet, & Prophetæ. Nempe quia tota lex in hoc posita est, ut charitas inter nos & Deum, ideoq; inter nos inuicem constet. Non autem satis est præcepta fieri de medijs, quibus venitur ad finem, nisi & præceptū prius statuatur ipsius finis, tanquam scopus, quo intendenda reliqua sunt & referenda. Et de hoc nulla est theologorum dissensio, sed de materia eius, & tempore. Sunt enim qui hoc præcepto solum internum actum dilectionis arbitrantur iuberi, quo nos nostrasq; actiones referamus in Deum. Et ideo cum sit affirmatiū, non obligans pro vniuerso tempore, statuit Scot. lib. 3. d. 27. tempora implendi hoc præceptū, esse dies festos: illis enim, inquit, tenemur recolligere nos, ascendendo mente in Deum. Non est tamen, inquit, simile de præcepto diligendi

Peculiare  
est præce-  
ptum  
dilectionis  
Dei.

**Marci. 12.****1.Tim. 1.****Matib. 22.**

Materia  
præcepti  
eiusdem.

**Scotus.****2.****l.****g.****i.**

Finiꝝ p̄ce  
pti nō clau-  
d̄tur p̄ce  
pto.

Marſilius.

Matth. 19. gelij, Si vis ad vitam ingredi serua mandata.

Reprobatio  
Marſili.

*P̄cepta non sunt de habitibus, donis, uel gratia.*

Præcepta ipsa explicant. Quam tamen obediētiam subsequitur augmentum gratia, per quā acceptamur ad gloriam: iuxta illud: Si hæc sci-

Ioan. 13. tis, beati eritis, si feceritis ea. Et pariter censendum est de præcepto dilectionis, nempe quod aliquia nobis illic mandetur actio. Haud equimur eis in dem inficiamur, teneri nos viuere in gratia gratia.

præceptum. Nanque si peculiaris posita esset lex perseverandi in gratia, rediret argumen-  
tū, quod paulò ante faciebamus: vt pote quod quoties quis contra quodlibet aliorum man-  
datorum delinquendo à gratia excideret, non vnum committeret, sed duo delicta. Et (quod maiorem p̄ se fēt incredibilitatem) quan-  
dius quis persistaret in uno peccato, noua iugis-  
ter accumularet, ex eo quod non resipisceret.

¶ Dicamus ergo obseruantiam huius p̄ce-  
pti dilectionis positam esse, non in actione tā-  
tum voluntatis intima, verum in officijs etiam

Sententia an-  
thoris.

Quid iube  
at p̄ceptū  
diligendi  
Deum.

alijs non nunquam debitis. Neque verò semel in vita, quod quidam satis esse arbitratur, quin pluries obtingere & potest & solet, vbi sit de-  
bita. Eſſet nanque penè superuacanea lex, & maximè dilectionis Dei, quę per totam vitam vnum tantum legitimum haberet articulum temporis: neque illum certum. Quod si roges,

quānam ſint contingētia ista tempora hu- Quibus tā-  
ius p̄cepti? Primum nihil profecto ambigo, poribus oc-  
quin aliquando homo obligatione huius legis currat pre-  
teneatur se Deo mente dicare, suaq; ipſi refer- cep. dicit.

re instituta viuendi, ſaltem in genere, propo-  
nendo bene agere. Non est quod pertinacius contendam hoc necessarium eſſe, quām pri-  
mum quis venit ad vſum rationis, vt pote quā-  
do iam cognitionem habet Dei, discretionēq;  
boni & mali: vt author est sanctus Thomas.  
Tamen si hoc (niſi quod tempus non ſuppe-  
tit illius explicandi) non caret probabilitate: ſed id tantum affirmo, quod ſaltem ali-  
quando circa initium vitæ ex p̄cepto di-  
lectionis à iure naturæ deriuato, tenetur id homo facere. Etenim quod plerique aiunt, tempus huius p̄cepti illud maximè eſſe, quod eſſet articulus mortis, improbabile mihi proſuſus eſſe, ex eo, quod cum p̄ceptum dilectionis ſit p̄ceptum amicitiae concilian-  
dæ, conſeruandæq; per totam vitam cū Deo, ridiculum ſanè videtur, quod nō obliget vſq; ad exitum: quando iam nullum ſupereſt tem-  
pus bene merendi de Deo. Igitur vt princeps

à milite sacramentum exigit, & fidem amici- Tēp̄s pre-  
tiz: etiam, ſi opus fuerit, oppetendæ mortis: & cepti dile-  
quicunque in ſuam familiam quempiam reci- ftiōnis non  
pit, id primum requirit, vt ſuam ſibi pollicea- eſt articulus  
tur fidem, amorem, & diligentiam: ita nos, p̄- mortis.

sus Deus obſtrinxit hoc p̄cepto dilectionis. Atque hec eſt ceremonia baptismi: vbi damus nomina in militiam C H R I S T I. Sed ait, iam hoc ergo p̄ceptum ibidem cōpletur. Haud equidem nego, ſed primum dico, hoc fuſſe etiam p̄ceptū legis naturalis ante baptismū: & modò coniicio, quod poſtquam Christia-



nus adoleuerit usque ad usum rationis, debeat aliquando huc actum dilectionis habere: quā virtute professus est in baptismo. Neque argumentum, quod huic assertioni obicitur, ita multū habet roboris: puta quod rari sint q̄ ita faciant: rarissimi autem, qui huius negligētiae & omissionis penitentiam egerint. Enim uero contra ego dico, in more Christianis esse, continenter se Deo suaq; obsequia referre, & huiusmodi præternulla religionis culpmam

*Secundus.* *ca* confiteri. Præter hunc casum occurunt etiā *fus* tempora huius præcepti, quando offertur *ne-* *nis dei sup* cessitas martyrum, vel inter infideles, vel contra omnia.

*Tertius.* que tunc tantum, sed quoties quis audit blasphemum hominem deo obloquentem, tenetur non solum præcepto correctionis proximi, sed certe dilectionis dei, respondere pro deo, proq; eius honore, & nomine gloriose.

*Dilectio p* Haec enim uera est lex amicitiae. Quinimō & ximu, qñ ha præceptum dilectionis proximi, cuius supra bestie pecalia meminimus, præter ea quæ cauentur in decameruim.

logo, adfert secum alias necessitudines. Etenim quādo videmus vitam, honorem, aut sub

statiā proximi magno subesse periculo, unde nos ipsum citra magnam iacturam nostrā possemus eripere, id profecto tenemur virtute huius præcepti. Quinimō & vitam ipsam,

saltem pro republica, perstringimur nonnunquam exponere: quod philosophos ipsos na-

tura perdocuit. ¶ Igitur ad propositam quaestione descendamus enodādam de dilectione dei. Videlicet an possit etiam præceptum hoc impleri sicut cetera, quantum ad substaniā actus extra gratiā dei. Ad quam nō sim-

plex, sed triplex responsio est. Prima. Potest ceptū diligēti deum ad dilectionis quātum ad substaniā. Puta, quā

do occurrit necessitas faciendi peculiare aliquātum ad operis.

Quādopra-

di deum ad impleatur

extra gratiā etiā

secundum mēbrum responsionis est,

quād actum illum singularem quo obiectuē

gendi deum (vt lingua scholastica loquacitate)

Deus diligebat, habere quis potest extra gratiam: imo

extra fidem: vt supra satis demonstratum est.

Potest enim quis naturaliter illam habere ani-

mi affectionem, quā est, Volo deo in omnib;

& per omnia placere: etiam dum non faciat

totum quod debet, ne obicem opponat diuinā

gratiā & auxilio: vt pote qui aliquo errore culpa sua laborat. Potest enim infidelis, hereticus, vel usurarius sic affectus erga deum, ni-

hilosecius existimare suam legem aut sectam veram esse, vitæq; institutum, licitum. Atque hæc censi, diciq; potest dilectionis impletio, quoad substantiam. Qua de causa ait S. Tho. Nulla uera 3. sentē. dist. 27. q. 2. quod nulla virtus est vera nisi extra virtus sine gratia: neque ipsa charitas. Vbi si gratiā significat, actū esse posse charitatis quoad substantiam absque gratia, & idcirco absq; modo supra. c. 2. t. charitatis. Tertia itaq; propositio est. Vbi oī in principiū currit tempus præcepti charitatis, id est, actus internā dilectionis, non satis est ad evitandum peccatum, impleri hoc modo quod ad substan-

tiā, sicuti in reliquis omnibus præceptis, sed ceptū hoc diū necesse est impleri etiam quod ad modum. In ligandi deū hoc enim præceptum hoc differt ab reliquis, oporteat ad quod modus ipse charitatis cadit sub præcepto: impleri se pto: scilicet, diligere ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente: quod est, ita referre se & sua & finem.

in deum, vt nullum in corde habeat contrarium obicem, quo minus assentiat & cooperetur auxilio dei. Haud tamen intelligas præceptum dilectionis, id est, quod præceptum impletum di totam legem: illud enim non est unum, sed plurima: vt, Vnum cole Deum, Non occides, &c. sed est præceptum illius actus, qui non secum admittit peccatum: & ideo habet, tanquam circumstantiam, observationem aliorum mandatorum. Quocirca sicut mandata omnia, natura lapsa, non possumus sine auxilio speciali seruare, ita neque eiusmodi actum habere refrendi legitimè omnia in Deum: quod tamen poterat Adam. Quare cū duplice ipse potuisse habere dilectionem Dei super omnia: scilicet naturalem, qua euitasset omnia peccata, & supernaturalem, qua mereretur æternam gloriam: nos non possumus habere nisi unam supernaturalem. Et hic est intellectus S. Thomæ. 1. 2.

Adā dupli-  
citer potuit  
diligere deū  
modo.  
S. Tho. gen-  
qua st. 100. ar. 10. Vbi ait, hoc præceptum nō posse impleri, nisi per actum, quo homo auxilio speciali disponat se ad gratiam. Nec inde fit consequens, vt Deus præcipiat nobis impossibile, cum promptissimum nobis offerat auxilium. Neq; rursus inde sequitur, præceptum esse de habenda gratia, quod supra reprehauimus, sed est præceptum de officio nostro: quod diuinitus adiutū subsequitur gratia.

¶ Ex his tria elicuntur minimè filēda. Primum *Primum* & quod ceterorum singula præcepta impleri rollarium semper possunt extra gratiam: etiam vbi nulla subsequatur gratia: non quidem vt obsequium sit Deo acceptum, sed vt se homo à noua culpa eripiāt: quoniam modus, scilicet ex toto corde, non est de essentia aliorum præceptorum. Et quidem de præceptis secundæ tabula, iam explicatum est. Sed id etiam affectus ritus

*Contra Du* ritur contra Durandum de præceptis fidei, & randum. sacramentorum. Potest enim quis hoc imperfecto modo, implere præceptum baptismi extra gratiam, ut si baptizetur, putas se nullum ponere obicem, cum tamen sua culpa labore aliqui ignorantia alicuius peccati, in quo est: non adiutens diligentiam quam debebat vestigandæ veritatis. Et si ita dispositus accedat ad cōfessionem, credo immunis erit pariter à noua culpa omissionis illius præcepti: licet, propter occultum obicem, non sit suscipienda gratia idoneus. Non nego quin fuerit necessaria reuelatio fidei, vel in suscipiente, vel in alio q̄ coepit prædicare: sed dico, quod poterit quis sacramentum recipere sine gratia: dum cū tali Secundum obice baptizatur, aut cōfitetur. ¶ Secundum corollariū. quod ex supradictis elicetur, est, quod nullus Quicq; iu prorsus est actus unus singularis in viro iusto, sicut eadem cuius similis quantum ad substantiam esse nō iniustus q̄ posse in eo qui est extra gratiam dei. Imò vetum ad sub rō cum per se notum sit celebrassimum illud statu ex ariam, quod bonū est ex integra causa, magis pōt. uid̄ lumen autem ex defectu cuiuscunq; necessariae de cōtrario circumstantiæ, nullus est actus adeo heroicus, ne lib. 2. ca quin mutata circumstantia, fiat malus. Actus pit. 14. inquam ipse dilectionis Dei, vt ex supremo iudicium capiamus inferiorum, si fiat quādō nō Actus quili oportet, erit peccatum. Vtpote si quandoq; bet etiā hē tenetur vacare alij necessario officio: vt succurrocius pōt rere misero extrema patienti, prædicareve, seu inquinari administrare quodcunq; aliud munus publica circū cum, tum mauult quietus manere in contemplatione dei, atq; ea de causa debitum officiū deserit: certè actus ille dilectionis peccatum est, quia causa peccati. Quocirca nullus esse pōt actus dilectionis adeo perfectus, qui sit in individuali essentia liter bonus, sed omnis carere potligere deū. test comitatu gratia dei. Atqui tunc sortitur simpliciter nomē dilectionis, cū nihil adest operis, quod amicitia diuinæ aduersatur.

*3. Corolla-* Postremo deniq; ex istis colligimus, neminiū de certitudine. nein, citra privilegiū speciale reuelationis, certum esse posse sui status: puta an sit in gratia, nec ne. Cum enim misericordia dei nostra exigat opera: quæ, vt modo dicebamus, similia esse possunt in iustificato, & in eo qui ob inscitiam aliquā extra gratia dei est, non restat unde talē certitudinem habeat: qualis est scientiæ aut catholicæ fidei. Talem enim omnino amorem Dei in se experitur infidelis & hæreticus, quantum ad substantiam, quemadmodum catholicus, eodēq; feruore & conatu mortem oppeteret pro sua fide. Sed de hoc iustum tractatū fecimus lib. 3. His de impletione præceptorum & dilectione dei expeditis, citra negotiū pate

scit de euitando omni peccato: quæ sit huius capituli conclusio quarta, Nemo in statu naturæ lapsæ valet absq; auxilio speciali gratia vitare omne peccatum. Patet ex secunda ante asserta propositione, quia si non potest propter infirmitatem naturæ implere omnia præcepta, sit, vt nec possit vitare omnia peccata, nō solum venialia, sed neq; mortalia. Quoniam venialia, neq; in gratia possunt vitare omnia: vt lib. 3. dicti sumus. Superflua est hic distinctione quorundam inter præteritum & futurū peccatum: videlicet, quod præteritum nō possumus vitare sine gratia, bene tamen futurum. Nam reatum præteriti peccati non dicimur vitare, sed ab illo liberari: quod constitutissimum est, fieri non posse, nisi per gratia C H R 1 S T I: vitari autē & caueri dicitur respectu futuri. Et de illo statuitur hic hæc quarta conclusio: quæ est S. Tho. eadem quest. 109. 1. 2. art. 8 S. Thom. Poteſt enim, inquit, homo ante gratia singula mortalia vitare, non tamen diu manere absq; mortali. Et est profectò pulchra analogia, quā supponit huic conclusioni. Nempe quod quæ admodum ex eo quod appetitus sensualis nō est plenè rationi subditus, non potest homo, etiam in gratia per quam subditus est deo, omnia vitare venialia: ita ex eo, quod extra gratiam ratio nō est omnino subiecta deo, qui est finis nostrarum actionum, non pōt homo nō aliquando offendere circa media contra eundem finem: quod est mortale. Vnde super Ezechielem Grego. Peccatum quod mox per Grego. penitētiam non deletur, suo pōdere ad aliud trahit. Et Chrysost. super illud Matth. 21. Sol. Crysost. uite & adducite mihi. Sicut, nauis, inquit, frācto gubernaculo, non quo vult vadit, sed quo tēpestas impellit, ita homo, diuinæ gratia auxilio perdit, no agit quod vult, sed quod dia bolus ei intendit. Et hanc pariter sententiam pronuntiavit ecclesia contra Pelagium in cōciliorum Mile. & in Carthagi, vt refert August. ad Paulinū. s. quod liberum arbitriū non est firmum & validū ad non peccandum sine auxilio dei: vt supra ca. 2 1. dicebamus. ¶ Postrema de niq; cōclusio huius capituli, ex superiorib⁹ appendix est, quod absq; auxilio speciali nō potest hō pseuerare in grā, sed hæc, q̄a de hoīe iā iustificato enūciatio est, ad tertiu lib. pertinet.

*Quo aduersarijs respondetur.*

CAPIT. XXIII.



Vpereſt in hoc postremo capite nonnullis ex theologis cōtra sententibus respondere, ac demū Lus theranis satisfacere. Scot. fuit, & q̄ cius



eius authoritatem sequuntur, vnde Lutherani scandalum acceperunt, vt vniuersitatē theologorum Pelagianæ hæresis insimularent. Hic enim lib. 2. dist. 28. inter loquendum de præcepto, quod est, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, dicit: quod quādocunq; voluntas exequitur actum huius præcepti, licet informis, disponit se de cōgruo ad gratiā gratificantem, cui oblate, vel resistit, & peccat: vñ consentit, & iustificatur. Tria ergo vel quantuor videtur afferere. Primum, quod possit homo habere dilectionem dei, etiam executuam illius præcepti (vt verbo eius utamur) ex puris naturalibus: quoniā quæstio est illuc, vtrū naturali facultate liberi arbitrii possit homo vitare omne peccatum. Secundo quod talis dilectio est dispositio sufficiēs ad gratiā, quippe quā consequitur gratia, nisi homo resistat.

Atq; adeo meritum eius de congruo. Et ita ppter eius authoritatem fermē tenet schola nominalium. Et Adrianus quolibet. 7. quæst. 4. Et tandem videtur respondere affirmatiū ad quæstionē, quod potest homo naturaliter omnne peccatum vitare. Et ita tenet Durand. eadem dist. saltē de peccatis, quæ sunt contra de calogum, & contra totum ius naturæ: nam de præceptis sacramentorū secus censet. Sed pri

mus omnium, vt hoc cū Lutheranis expostu leimus, esto pars aliqua scholasticorū, in suspicionem illis veniret de crimine Pelagiano, cur in vniuersum Reipublicę catholicorū illud impingunt? Habebat S. Thomā. & complures alios, qui secus censem: vt monstratum est.

Quod putet Et præterea Scot. non afferuit, dilectionem dei super omnia esse naturalem homini lapsi, nigi posse deū si loquendo de illo simplici actu, quæ supra di super omnia ximus, nō esse simpliciter dilectionem. Nam ab hominela tertio, dist. 27. vbi ī disputationē mittit, an necessaria sit infusa charitas ad diligendū Deū super omnia, respondeat cum temperamento,

Meritū de cōgruo non habet rōnē debiti. projecto vt S. Thom. scilicet quod homo in statu naturæ institutæ potuit ex puris natura libus diligere Deum super omnia. Et quanvis in hoc non omnibus sit probata sentētia Scotti, quod ille actus dilectionis ex facultate naturæ, sit dispositio & meritum de cōgruo ad gratiam, non tamē exinde in Pelagianos incurrit, vt sui interpretantur. Quoniam in merito de congruo nihil agnoscent debiti vel iustitię vt dicebat Pelagius. Tametsi de hoc verborū tinnitu, paulò post lib. 2. pressius asturī sum⁹.

1. Argum i Interim ad duo argumenta quæ contra nos tum. propriè extare videntur, respondendum restat. Primum est. Si mandata implere possumus, quantū ad substantiam actus, per natura

lem virtutē liberū arbitrii, neq; modus ille charitatis supernaturalis est in omnibus necessarius, fit, vt per eandem naturalē virtutem possumus amicitiam Dei & æternā hæreditatem promereri: quod est Pelagianum. Nāq; vt huiusmodi præmia mereamur, satis est implere mandata: iuxta illud, Vos amici mei eritis, si feceritis quæ præcepta sunt vobis. Et iuxta illud, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Ioan. 15.

Quod si quis respōderet, quod C H R I S T V S M att. 19 redemptor noster intelligebat de obedientia mandatorū, quæ fit ex gratiā & charitate, profecto talis respōsio principiū petere videret: nā idem esset tunc dicere, vos chari mei eritis & amici, si in charitate & amicitia mea permanesceritis. Adde, quod cum gratia dei sit acceptatio ad gloriam, perinde esset dicere, si vis ad vitam ingredi serua mandata, acsi dictum esset, si vis ad vitam ingredi, esto per gratiam acceptus ad vitam. Et tamen C H R I S T V S intendebat consequentiam facere ab obseruantia mādatorum ad gratiam & gloriam. Quasi obseruantia esset medium seruandę gratię, & via veniendi ad gloriam. Atq; adeo qui concedit, mandata seruari posse ex viribus naturalibus,

in scopulum Pelagianorum videtur impinge Non facile re. Ad hoc respondetur, quod qui concederet, soluit hocar omnia prorsus præcepta impleri posse quam gumentum ad substantiam actus, per naturalem fa-

cultatem, extricare se agrè possent ex hoc loco, nisi aliqua effigie petitionis principii. Tāetsi non esset omnino petitio principii sensus ille, Si feceritis amore mei præcepta mea, eritis amici mei, & habebitis vitam æternam. Atta-

Rūsio iuxta placitū D. Thom.

tamen nos facilius respōdemus, quod neq; quāplacitū D. Thom.

ter implere omnia absq; auxilio speciali, neq;

præceptum dilectionis, quantum ad modum, qui necessarius est. Quocirca verum est, vt qui cunque præcepta seruauerit, iam innitatur opere & gratia diuina. Et idcirco nullaten⁹ sequitur posse quempiam ex naturalibus, vel gratiam assequi, vel gloriam. At restat adhuc ar-

gumentum supra factum ex Marsilio, nempe Replica.

quod inter præcepta vnum debet esse, vt qui est in peccato, disponat se perfectè ad gratiā: aliás complendo mādata, peregrinaretur semper extra gratiam dei. Hic primum in confes- Responso.

fo est Christianis, quod sit necessarium agen-

ti in peccato permettere se Deo, vt eius fauore disponatur ad gratiam, & recōcilietur: aliás

superuacaneum esset, reliqua seruare. Neces-

sarium inquam necessitas finis, sine quo de præ-

terita culpa damnabitur. An verò sit singula-

re præceptū, vt noua sit culpa, nō habere tātā

f 2 dispo-

dispositionem, quā sufficit ad gratiam, nihil hic disputamus: sed tamen neque conuincitur

*Si uis ad ui præfacto argumento.* Nam sensus quidem getam ingredi nuin illius verbi, Si vis ad vitam ingredi sera mandata, est, vt qui nunquam in vita viliū fregerit, intrabit ad vitam. Etenim qui ab infancia sua nihil mali fecit, ut iuuenis ille euan gelicus de se aiebat, eidem neque in lege naturali Deus deesset, quo minus ad se traheret.

Qui tamen aliquid transgressus est, licet omnia alia seruauerit, propter illud præteritum, multabitur vita æterna: nisi mentem mutauerit.

*2. Argum.* *2. Cor. 10.* non sit necessarium omnia præcepta implere explicatur ex charitate, saltem ad evitandum nouam culpa in gloriam riæ dei faci. dei facite. Sermo hic tamen, vel præceptum te.

poteſt esse, vel consilium. Sed & fieri quidpiam

*Primus sen* in gloriam dei, non vnum sed duos potest habere intellectus. Primus est, vt deo verè opus

placeat, acceptumque sit ad vitam æternam:

alter vt illud opus genere suo sit bonum, & homo nestum, vnde videntes dent gloriam deo: iuxta illud, Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Si accipiatur gloria primo modo in sensu, vt sit præceptum, tunc dicendum est, quod cum sit affirmatiū nō obligat (vt aint) pro semper: sed pro tempore quo obligat præceptum dilectionis. Et hæc est expositio S. Tho. loco citato. 1.2. q. 100. art. 10.

Potest tamen accipi in sensu, vt sit consiliū: & hic videtur propinquior literæ:

scilicet, siue comeditis, siue bibitis, &c. omnia

actu referatis in deum. Potest tertio deniq; qd

forsan est vero proprius, accipi gloria secundo modo, vt sit sensus, neq; talia sint opera vestra

quæ non possint in Deum referri (qualia sunt

peccata) & quæ genere suo honesta feceritis, ne referatis in vestram gloriam va-

nam, sed qualia genere suo sunt, ita

faciatis, vt in gloriam dei cedat.

Cui est soli honor & glo-

ria in secula seculo-

rum, Amen.

Finis libri primi.

Soto Segouiensis, ordinis Præ-

dicatorum,

*De natura & gratia, Liber secundus.*

*De dispositione ad gratiam.*

CAP. I.

**I**brum ergo primum, Deo perfectori, compleuimus: quo de tripli Epilogus. ci hominis habitu, p angustia in genii nostri disputauimus. Nēpe vide p̄fata si in pura nudac; natura fuisset cōditus, quenā lib. 1. libero arbitrio officia posset cum gnali influe- tia dei, & vbinam speciali egeret. Atq; si in iu stitia originali perstittisset, quid suapte etiā na tura valeret, & ad quid indigeret gratia. Ac de mun quoysq; hois lapsi naturalis facultas suf ficiat in bonis moribus, & in qua re deficiat. Subsequitur euangelio, vt de iustificatione eius dem hominis per C H R I S T U M seruatorem nostrū dicamus. Quatuor enim hos hominis status instituimus præsenti opere efformare. *Iustificatio* At qm̄ iustificatio vna est, qua iniustus muta duplex. c. 6 ta mēte in gratiā dei recipitur: altera verò, qua būius libri. iustus iustis operibus iustificatur adhuc, i hoc secundo libro de prima: in tertio demū, de al- Propositū tera erit sermo. Sane vt in hoc causas, rationes libri. modū, & ordinē dilucidemus, quibus lapsus homo iustificatur: atq; in tertio potestate, fa cultatemq; iustificati expendamus. Quocirca in enarratione fermè ambo & apologemate positi sunt sextæ sessionis. S. nostræ Trid. Sy nodi: quæ est de iustificatione. At qui quanuis in superiori nō desuerint nobis Lutheranorū incursum, quibus cū idcirco fuit crebro confli gendū, hi tñ libri sunt, in quibus maiora sub eunda nobis sunt cum illis certamina. Hi quippe in illa inextricabili & molestissima qōne totus versatur, an sola fide iustificemur: ac ferme tertius in illa, an sola fides sit, qua legē implemus. Illa em̄ vocabula, sola fides, eo est vsq; penitus nescio à quo irato deo obtrusa istorū mentibus, vt nō iam intra verba, sed toto con cuso orbe armis de illa depugnet. Quāobrē, vt in operis vestibulo præfatis sumus, hoc potissimū loco deinceps versabimur, vt enarre mus modū, quo FIDE PER CHARITATEM OPERA TVR. Est itaq; in tria membra dis- Opera tria. Etia meditatio hæc iustificationis. Quoniam con plicia in di syderanda sunt opera: primum, quæ antecedē fputatione tia sunt iustificanti gratiæ: mox, quæ in ipso de iustifice coeunt iustificationis momento: ac demum, que



qua in hoie iam iustificato subsequuntur. Autem enim Lutherani præcedentia, omnia esse mala: cōsum suā de currentia, nullius esse efficientia ad recuperātiū operi eiū ad vitā aeternā. De primo gñē diximus lib. e. 19. et 29

Lutherano currentia, nullius esse efficientia ad recuperātiū operi eiū ad vitā aeternā. De primo gñē diximus lib. 1. de tertio, dicturi sumus in postremo: acde secundo, in hoc medio. At opera præcedentia, alia sunt merita naturalia, quod non sunt tanquam propriæ dispositiones ad gratiā: de quibus nō stratum est, nō esse cuncta, peccata, sed nōnulla la moraliter bona: alia vero sunt, quibus gratiæ in eundam adparamur. Atque ab his proficiuntur oportet disputatio praesens. De quibus

triplex questio de preparatio ne ad gñm trina est quod exanimanda. Videlicet, an valeat se hō præparare ad gratiā: an id quidē absque speciali auxilio dei: an denique homīo opera: quod anteueniūt gratiā, sint meriti aliquod eiusdem gratiæ: saltē de cōgruo. Prima questio inter catholicos circa controversiā diffinita est ad partē affirmatiuā, licet utrum id possit naturaliter,

Lu. he. ne= nō inter oēs cōueniat. Sed Luthe. fuit, vt. c. 19. gatoēm p̄e referre coepimus, qui nescio quo prætextu ex parationem tollenda gratiæ C H R I S T I, dispositionē omnē, & præparationem respuit in nobis. Cuius verba iam ca. 15. ex suo arti. 36. à nobis allata sunt. Vbi ait, Liberum arbitriū post peccatum res est de solo titulo, & dum facit quod in se est, peccat mortaliter. Et art. 6. Cōtrito, inquit, quod patitur per discussionē, collectionē, & detestationē peccatorū, quod a quis recogit, et annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderādo peccatorū grauitatē, multitudinē, sceditatē, amissio nem aeterna beatitudinis, & acquisitionem aeternæ dñanationis: hęc cōtrito facit hypocritam, imò magis peccatorē. Hęc Luthe. Atqui hoc loco nunquam haec tenus eius familia celsit, quin vero abhorrent audire dispositionis præparationi suae nomine: Inclamātes in suis oībus colloquiis & apologiis, inde turpiter extenuari gñm C H R I S T I. Hunc verū tamē nos locū bona iam ex parte cōstituimus ca. 15. vbi demonstrauimus, liberē nos à deo moueri, dum nostrā in nobis operatur salutē. Et deinde ca. 19. vbi dilucidauimus, non oīa opera extra gratiā peccata esse, quin imò nōnulla fieri modo quodā posse bona: quare brevior modo faciliorque erit expeditio. Potissimum, quod infra de dispositiōnibus in particulari, & in diuiduo redibit ser-

Cōclus. Trīmo. Est ergo cōclusio catholica Lutheranę cōdē. Syn. ses. traria, nemine suā voluntatis vtentē arbitriocū 6. c. 6. et 7. deo recōciliari, nisi motione liberi arbitrii dī. Tho. 1. 2. q spōsitū & præparatū: vt S. modō Synod⁹ defi 113. art. 3. niuit. Huius mihi equidē prima rō ex rerū na Prima rō. tura refulget. Fides namq; (quod cōtra illos nunquam nō est inculcadū) virtutes quas natura do

cet, nō reuicit: sed quod per se nō sufficiūt, perficit. Fides natūrā autem mortalium animis nullū aliud ius penitentiā perficit. tuis insitū, quod in amicitiis recōciliandis necessariā primū esse iniuriarū in eo qui intulit, penitentiā: vt in eo qui accepit, cōsequat obliuio, quanto odium raditus cōvulsum, locū faciat a mori: ergo & deus natura perfector eandē à peccatoribus expolcit animi præparationē. Nisi quod cordiū ipse inspecto falli nō potest specie villa penitentiā foris cōficta, nisi in aio sit intentio vera. Neque vero p̄ hoc quicquā detrahit gratia, & misericordia dei, nō tolū quod proxima dispensatio à præueniēte deo in nobis sit, vt ea sequētiū cōdicturi sumus: verū etiā quod non ita huiusmodi p̄paramenta cōstabilimus, vt inter nos dum inimici eius sumus, & deum, illa sit vera ratio iustitiae, vsq; dum p̄ misericordiā suam accepta sibi sint opera nostra. Quare absq; argēto, ait Esa. 52. 13. Propheta, redime me. Et, Venite: emite absq; 11. argento, & absq; villa cōmutatione vinū & lac. Sed ait, C H R I S T V S iam pro nobis mortu⁹ Rūsto Lu- est, pretiū delictorū totius mundi persolvens: theranorū. quid opus villa est nostra dispositione? Nimi- rum quod ut opera nostra nullius fuissent valo- ris, nō pretium ipse persoluisset: ita neminem pretiosus idem sanguis abluit, nisi assentientē nemīcib⁹ & cooperantē: praterquam parvulos, qui ab oīfus redimit rīginali culpa, quam aliena voluntate contraxe nō si assentientē rānt, absq; propria voluntate sacramento la- tem. uantur. Id quod ca. citato libri superioris. 15. cō. Vide. 1. 2. pluribus testimonis, & iōnibus suffulsumus: q. 5. ar. 7. et Sanè, quod cū homines simus, atq; adeo liberi q. 1. 13. arti iuxta nostrā naturā à deo mouemur. Hac cōm. cu. 3. de causa, nulla irrationaliū creaturarū capax. Parvolorū est gratiæ dei: quod neque idonea est, vt rōne du- emūdaticabatur. Ob idquod ut illas in suos ipsarum fines, iū originali xta naturā suā naturaliter mouet (quare nec cur absq; p laudi illis est moueri, nec vituperio, si nō mo- pria uolun- ueant) ita nos ad se, qui finis nostre est, iuxta tēte. ingenū nostrū libere trahit: vt assesus noster, Rōnes aliae & obsequentiū cooperatio laudi nobis detur: cōclusions. refutatio vero, criminis, & pbro. Quas, aliasq; id genus causas diffusissimè ibidē suis numeris locupletauimus. Atqui nisi assensum co- operationēq; liberi nostri arbitrii operiretur deus, quid ad ostiū cordis nostri, pulsare perseuerat? Nū effringere nō posset ferreos obices pectoris nostri? Nonne quod solē de nihilo fecit ea potestate, vt aerem absq; eius assensu ac nūtu illuminaret, dum venit ipse lux vera, nisi spontaneā cooperatricē voluntatē nostrā p̄stola retus, vniuersum genus humanū gñia sua subi- tō perfunderet? Profecto nihil opus esset vo- care nos ad penitentiā, allicere vt veniremus, & vt cōuerteremur ad ipm, atq; adeo eos ter- f 3 rorib⁹

roribus peccare, qui sunt rebelles. Neq; vñ il  
 lud Hierosolymis dixisset, q̄ toties volēti eos  
 congregare, vt gallina pullos, restitissent: nisi  
 hanc præparationē nostrā animi necessariam  
 (vt in iure erat naturali) statuisset. Neq; obsti-  
 natio aliás cordis nostri, culpa esset nostra, nisi no-  
 stra esset dispositio necessaria. At quia patien-  
 tia, & expectatio Dei, vt author est Paulus, ad  
 pñiam nos non cogit, sed adducit: ideo qui nō  
 cōuertunt, furorē & iram thesaurizant in die  
 iræ. Vñ Chrysoſt. homil. 9. super Ioannē, deus  
 inquit, neminē cogit, sed suadet vt recte faciamus: & quicūq; ipsi assentiuunt, & allicit, & tra-  
 hit. Proptereacū veniret in mundū, alii eū re-  
 ceperunt, alii eū neglexerunt. Nullū seruorū  
 deus vult inuitū, nullū coactū: sed eos tantū, q̄  
 sponte sua ipsum optant, ipsum amplectunt,  
 & grām se dei & virtutis habere intelligunt. Ho-  
 mines em̄ (vtpote quibus necessario seruorū  
 opera & seruitorū opus est) improbos & dicto  
 nō audientes seruos, possessionis iure coercēt:  
 Deus aut̄, cū sibi ipsi sufficiat, & nulli idigeat,  
 nostrā dūtaxat salutis gratia, oīa operat, nos-  
 que ipsos nostri arbitrij, & iuris esse liberē per-  
 mittit. Quod si nolentes ad seruiendū traheret  
 nō secus eis debēret, ac si nullū prēstisissent ser-  
 uitium. Hæc Chrysoſt. Vnde illud cōcilij Arau-  
 sianī cano. 4. q̄ deus vt à peccato purgemur,  
 voluntatē nrām non expectat, nō ita audiendū  
 est, q̄ non operiat assensum nostrū, sed  
 q̄ nō ipsum nos, sed ipse nos præuenit. Et co-  
 dem modo r̄ndet Augu.lib. 1. cōtra duas epis.  
 Pelag.ca. 19. ad argum. qd fieri potest ex ver-  
 bo euangelij, Nemo potest venire, nisi pater tra-  
 xerit: vbi cū non ait, duxerit, vñ C H R I S T V S  
 insinuare, hoīes noīentes, atq; adeò nō assen-  
 tientes trahi. Nā trahit quis nolens, ducit autē  
 volens. R̄ndet inquam, dīstū esse, traxerit, non  
 q̄a aliquē deus trahat vi: mō nemo, inquit, ve-  
 nit nisi volens: sed ne ex verbo, duxerit, occa-  
 sio daretur suspicandi, q̄ nos prius volumus,  
 dīstū est traxerit. Non q̄ nolentē cogat, q̄a im-  
 possibile est, inquit, vt quis nolens credat: sed  
 quia ex nolente facit volentē. Vnde. vt lib. 1.  
 cap. 15. adnotauimus, falsissimē & turpisimē  
 Luthe.art. 36. citat August.in eodē lib. q̄ nolē-  
 tes deus, & reluētantes cōuertat. Est ergo ne-  
 cessaria assensio, cooperatio, atq; adeò disposi-  
 tio nostra ad nrām iustificationē. Quā ob cau-  
 sam Apost.ad Philip. Cū metu, inquit, & tre-  
 more vestrā salutē operamini. Deus est enim,  
 qui operatur in vobis, yelle, & perficere, p̄ bo-  
 na volūtate. Quasi dixisset, Quanvis deus sit q̄  
 voluntatē vestram mouet, vos aut̄ nihilominus  
 debetis cū tremore per liberum arbitrium

*Math. 23.*

*Rom. 2. 4.*

*Chrysoſt.*

*Concil. Arauſic.*

*August.*

*Ioan. 6.*

*Trahere in euangelio.*

*Luthe.*

*Philip. 2.*

cooperari. Id quod sapienter Augu.c.9. adno-  
 tauit in de gra. & libe. arbi. ¶ Quod si mot⁹ ve Quicūq; me-  
 luntatis nostrā ad p̄cōnitentiā, vt in primo ar̄tus p̄cē  
 gumēto mōstrabamus, necessaria est præpara- ducens nos  
 tio gratia: inde fit consequēs, vt q̄ nos cuncta m̄pnām ui-  
 in hunc saluberrimū affectum cōmouent, p̄z̄tio caret. ui  
 paratio etiā sint nōnulla, licet nō ita proxima de lib. 1. c.  
 & necessaria. Vt terrores inferni & iudicijdei: 22. & nos  
 quinimō metus ignominię apud hoīes, & alia dis̄pōit quo-  
 rum p̄cōnarum, q̄ lege decretæ sunt delictori- dāmodo.  
 bus & criminosis. Huius testimonia vulgatio-  
 ra sunt in vtraq; pagina sacra, q̄ vt sit opus tā-  
 ta hic nos prolixitate molestos esse. Est em̄ ve-  
 teris testamenti historijs q̄ plurimis memorie  
 proditū, vt deus hostiū pauoribus, cōminatio-  
 nibus, alijsq; flagellis durum illum & volubilē  
 populū s̄pē cohibusset, & in viā reuocasset.  
 Vnde Dauid, Cū occideret, inquit, eos, tunc  
 quārebāt eum, & reuertebarūt: seu vt alia ha-  
 bet lētio, reuereban̄. Et iterum. Clamauerūt Psalm. 77.  
 ad dñm cum tribularentur. Atqui ipse idem  
 artifex confiendæ medicinalis p̄cōnitentiā,  
 Circundederunt me, inquit, dolores mortis, et  
 torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Do Psalm. 17.  
 lores inferni circundederūt me: p̄z̄occupaue-  
 runt me laquei mortis: in tribulatione mea in  
 uocauī dñm. Sed superuacaneū est ista mendi-  
 care, cūm euangeliū sit apertū. Sanè cuius p̄z̄  
 dicatio à p̄cōnitentiā, atq; ab incussione met⁹  
 gehēnæ coepit. Ita enim Ioan. Genimina vīpe Ioan. 3.  
 rarum quis demonstrabit vobis fugere à ven-  
 tura ira? Et C H R I S T V S ipse redemptor no-  
 ster timere nos eum iubet, q̄ p̄t corpus & ani-  
 mam mittere in gehennā, atq; adeò perhorre-  
 da signa extremi illius diei. Vulgaria sunt hęc. Impugna-  
 At expendamus quomō nostri Protestantes tio Lutheri  
 deludere hęc vniuersa moliunt. Fatentur qui-  
 nōrum.  
 dem in cōfessione Augustana, & vbiq; p̄z̄di-  
 cationē euangelicā redarguere peccata, vt per  
 terrefacta corda ad fidē cofugiant. Sed addit  
 Melācthō in sua apologia, q̄ anteq; vincam⁹  
 terrores illos p̄ fidem, peccata, ipsi etiam sunt.  
 Et Buce. in eo libro, quo cōpositor produiit cō Bucerū.  
 trouersiarum, ait, q̄ quācunq; opera p̄z̄para-  
 tionis, etiam contritio ipsa, antequām adsit fi-  
 des (et intelligit, antequām adsit gratia) pec-  
 cata sunt. In eadem semper salebra cum suis Lutheranis  
 cōplicibus hærens, quod qui in peccato est, at qui est in  
 que adeò filius iræ dei, nihil efficere potest, ni  
 si quod ira etiam dignum sit dei. Sed huc istos  
 conuenire cupio. Si terrores illi inferni, quos  
 nobis peccata nostra minātur, in hoc C H R I S-  
 T V S nobis intulit, vt per illos reuocemur  
 in fidem suam & gratiam, quo modo peccata  
 sunt, etiā antequām perueniatur ad gratiam?  
 Nun-

*Matth. 10.*

*Melācthō.*

*Bucerū.*

*Lutheranis.*

*Ratio notā da.*

Nunquid deus nesciuit nos ab iniuriasibus nostris alio cōpendio dimouere q̄ i noua nos cōiiciendo crimina? Esto nō statim cōsequant̄ effectū suum, ideo nō peccata censenda? Si homo crudi pectoris verba dei audiēs in cōcioe nondū emolliiri satis pōt, idcirco verbū dei au disse peccatū est illi? Nunq̄ ne cōsyderastis, q̄ si terrores illi peccata sunt, peccatū etiā erit illi hominib⁹ incutere? Atq; adeo (ne in CHRI STVM illos etiā incutientē tantā proferamus blasphemiam) saltē Ioan. dū progeniem viperarum à vētura ira pterrefacit: & Petrus & Paul⁹ & apostoli reliqui dū peccatorib⁹ pniam præ dicabant, culpa se ipsi & crimen implicabant, plebem cōmouentes ad malū? Meritò sanè cē senda noua est theologia hæc, quæ vos hēc cō menta docuit. Qm̄ nulla, si dialekticā nostis, collectio est, vt si homo sit filius iræ, quæcūq; opera faciat, digna sint iræ. Hoc enim loco sa tis vos, credo, depulimus ca. 19. prioris libri: & iterato de eadem re vobis r̄ndebimus lib. 3. ca pi. 4. Incassum profectō positæ essent poenæ, siue æternæ à deo, siue ab hominibus temporariæ: iuuenum admonitiones & consilia, ac deniq; remedia oia ad cohibendū iniquos: quin imo pernicioſa essent talia instituta, si metus eorū peccata essent anteq; homines perueniēt ad gratiā. Reuera clemētissimus atq; i nos benignissimus deus, vt crebrō est apud Chry soſt. & cæteros Patres, nō in id potissimū sup plicia inferni esse voluit, vt perditos homines cruciaret (tāetsi & hæc iustitia sua est) sed certè vt inferni pauore à delictis arceret, quos misericorditer p̄mariet. Quinimō & ciuiles pœ na simili intētione decretæ sunt. At ex illo filio prodigo euāgelii, manifestum sumit aduersus istos argumentū, sanè qui postq; dilapidauerat paterna bona, egestate cōpuslus: & pēdore, & pudore, q̄ porcos pasceret, de reditu cogitauit. Nisi forte defendere velint, quod cō fuli illa & horror, quē concepit, & mendicitatis afflictio, anteq; cum pater in gratiā recipieret, peccata essent omnia. Igitur licet metus gehēnæ, & alijs id genus, in quos delicta nostra nos mittunt, nō sint, absente gratia, absolute virtutes: non tñ protinus fit, vt sint peccata, sed sunt vtilia bona. Id quod in exēplo Aug. tracta. 9. super epistolā Ioan. de seta introducē te linum, cōspicuū est. Seta enim fragilior est ac debilior, q̄ vt possit coriū consuere, non tñ consequit, vt si non habeat robur & firmamē tum lini, ppteræ sit malañā vtilis est inducē do lino, qđ illa exclusa coriū cōtinet. Ita omnino quāuis timor qui p̄rait charitatē, nō sati nos deo cōglutinet & cōpaginet: vtilis tñ

est illi inducē, quæ foras misso timore, id p̄ stat. Quāobrem tanquā initiū sapientiæ, bon⁹ Eccles. 1. est timor dñi. Præterea mirabile est, q̄ lugere charorum mortes & alias calamitates, illis etiā qui sunt in peccato, nō sit peccatū: & tamē de plorare miserias, in quas nostra nos flagitia in tulerunt, peccato nobis & hypocrisi imputet. Porrò dolores parturientis vtcunq; ipsam discrument, nō æstimātur mali, qñ viam edendo foetui aperiunt. Vnde Esa. scđm Hebraicā veritatem, Sicut quæ cōcepit, cū appropinquauerit ad partū, dolē clamat in doloribus suis: sic facti fumus à facie tua dñc. Cōcepimus, & qua si parturiuimus: & peperimus spiritū. Vbi Hieron. rony. Sicut ad partū, inquit, mulier appropin quans, dolore cogitur exclamare: sic nos angustia requirimus te, & à facie fortitudinis tuæ cōcepimus, & parturiuimus & peperimus, nō carnis liberos, sed spiritus. Neq; alio olim de nutu Niniuitis terrible illud iudiciū per prophetam denūciauit, nisi vt terrore illos disponeret ad gratiā. Quare blasphemia esset dicere terrorē illis fuisse peccatū. Quin vt ca. 18. libr. 1. dicebamus, vt Nabuchodonosor, ita & Pharaonē eisdem plagis mollire curabat, nisi q̄ alter audivit, & didicit, alter verò vidit, & renuit. Plena sunt oia huiusmodi vulgatissimis testimoniis præparationis nr̄æ. Et quæ proximè superioribus octo capitulis latissime exco gitauimus, cuncta in hūc locū cōferri possūt. De quo proinde satis. Inferius nanq; tractandum nobis restat, qualis sit hæc præparatio, quotq; sint aetus ex quibus constet.

### Quæ obiectiones aduersariorum repelluntur.

#### C A P . II.

Ausæ quibus concitant isti, vt aduersus hanc nostrā animi dispositiōnē, & p̄parationē tanta acerbitate pronuncient, hæc fermè sunt. Luthero argum.

**G** Primā cōficiunt ex illo loco Pauli, Si linguis hominū loquar & angelorū, charitatē aut nō habeā, factus sum velut æs sonans, aut cimbaliū tinniens. Si habuero prophetiam, & cetera q̄ sequunt, citra charitatē, nihil sum. Ecce inquit Luthe. art. 6. Quicquid fit extra charitatē, nō fit ex toto corde, & ideo hypocrisis est: iuxta illud, Populus iste labiis me honorat, cor autē eorū longe est à me. Hac enim, inquit, de causa appellat eos C H R I S T V S hypocritas: hypocrisis autē peccatū est: ergo quicquid operis fit extra charitatē, est peccatū: adeoq; nulla est pōt dispositio ad grām. At nulla est cō sequentiæ probabilitas, si qđ fit extra charita tem, nihil est in cōspectu Dei, qđ sit protinus ri.

f 4 pecca-

Difſoluitur  
argum. Lu  
theranum.

Mis̄a dei in  
constitutio  
ne inferni.

Exemplum  
de filio pro  
digo.  
Luc. 15.

August.

peccatum. Quicquid enim officii à gradu illo diuinæ gratiæ deficit, nullius æstimat vel pôderis vel pretii apud deum: nō tamè cōtinuo sequitur, vt sit peccatum. Quinimò longe diuersa est illuc insinuatio Pauli. Propterea enim constituit exemplū in rebus q̄ genere suo sunt bona: vt doceat, quod quāvis prophetia extra charitatem vere sit prophetia, sicuti fuit in Caipha illo nequā Pontifice, & fides etiā mortua rōnem suam habeat & substantiā fidei: nihil tñ sunt in iudicio & æstimatione dei ad vitā æternā.

*10.1.11.* Lutherani negauit opera moraliter bona. Vi de cap. 13. ita mediū inter amorē & odium dei, vt à neuhuus libri. tro procedat. Atq; adeò negat fidē extra charitatem, fidē esse. Id qđ vsquequaq; pertendunt negauit fidē defendere. Vnde vtiq; colligunt, quodcunq; extra chari peccatoris opus, quoniā ex amore non fit, ex odio procedere: ideoq; peccatum esse. Sed quo-  
s. huius li. modo huius possint hoībus sanæ mentis fidē facere, nō video. Quibus inquā persuadet, vt tio Lutheri qui alicui⁹ flagiti⁹ reus est: verbi grā, q̄ amore turpē ex animo languenti, vel odium inimici eximere non pōt, quicquid is faciat ḡne suo bonū: idest, si hospitalis sit erga pauperes, si be neuolus in ciues, si oret, si fidē corde & ore cōfiteatur, si deniq; māducet, aut bibat: hæc oīa in odium dei faciat. Quid si perterritus iudicio diuino, cupiens pus illud euomere, & ad deum totò peccatore reuerti, eleemosynas distribuit i pauperes, inedia macerat carnē, alsi dūis precatiōibus insistit apud deum: vt virulenta illa animi ægritudine liberetur? Nunquid hæc etiā oīa, quia ex vero amore dei nō fiunt, consequitur, vt ex odio procedant? Profecto non est adeo diffidendū nobis de natura humana, vt quēpiam liberū animū talis subeat cogitatio. Neq; illud Luthere, quod arbitraris, hypo-

*Hypocris⁹* crisis est: si diffinitionē C H R I S T I magistri lib. 3. ca. 2. nostri meditatus perpendas. Hypocritas enim eos appellat redēptor noster, qui aliud exhibent foris in effectu, quām in affectu gerant. Qui autē officia hæc, quāvis propter admixtā culpam non faciat ex toto corde, facit tamen propter honestū, vel forte, vt adiecumus, intētione inclinandi ad se deum, cuius ope sane: is inquam non aliud exhibet foris, quām gestatio in corde: quocirca neq; est hypocrita. Quod nisi omnis rationalis ac naturalis philosophia explosa vobis esset, cerneretis, nō omnia quāfiunt ab homine prauo, proficiēti à prauitate. Habet enim homo, quē modo depingimus affectum amicæ, à quo sordidus, & im-

pudicus, vel odium inimici, à quo iniquus est: sed habet simul & distinctā aliam voluntatē faciendi quod honestū est, vel desiderium etiā resipiscendi, pugnans cū priori affectu, vnde opera illa, vtcunq; bona, dimanant. Atq; hoc interpretamento elucescit sensus Augusti. 2. epistola ad Sixtum: cuius inde verba nobis op̄ ponunt, nihil tamē nobis obstantia. Ait enim percipiendæ primæ gratiæ nulla in impio p̄cedere merita. Quoniam meritis, inquit, impii non gratia, sed pena debetur. Quibus profecto verbis nullatenus cōdemnatur singula opera impij: sed hoc tantum decernitur, quod nulla sunt in illo merita nisi supplicii. Etenim opera moraliter bona, neq; vita æterna, neq; supplicii merita sunt. Quare sensus Augustini is prorsus est, quod nulla habeat merita gratiæ: sed propter vnum quod habeat peccatum mortale, dignus sit æterno supplicio. ¶ Mox 2. Argum. adserunt pro se isti illud Pauli, Lex subintra- Lutheranū. uit, vt abundaret delictū. Vnde nescio cuius Rom. 5. arte dialecticæ, fingit Luther. oē opus antece- dens grā, & quācunq; detestationē peccato- rū, facere magis peccatorē. Ait enim, q̄ quęcūq; recogitatio peccatorū ante grā necessario ī generat odiū legis, ppter cuius prohibitionē illa sunt peccata. Atq; ideo peccator maiori odio habet legē, q̄ peccatum: cū ergo odiū legis peccatum sit, cōsequit, vt talis memoria peccato- rū magis faciat peccatorē. Quocirca, nīsi fides (videlicet formata, q̄ solā admittit esse fidē) p̄cedat, pñciosa est peccatorū cogitatio. Vide q̄ sit indignū argm̄, cui vlla reddatur respōsio. Responso. Imprimis lex nō fuit in hoc posita: hoc est, in tēta, vt hoīes ad peccatum induceret, aliās nō es- set lex sancta & mandatū sanctū, vt ait Paul⁹: sed certe quātū ad moralia p̄cepta, vt hoīes bonos faceret (qđ est munus p̄prium legis) & quātū ad cærimonialia, vt vñterū pñunciaret CHRISTVM. At (vt vulgatissia habet glossa) ex eo qđ phibebat, nō tñ extinguebat cōcupi- Lex quomo- sētiā, occasio erat, nō vñlueris, sed sensuali- do fuit occa- bus hoībus peccādi, tū multiplicādo mādata, tū q̄ appetit⁹ hoīis vehemēti⁹ nitit ī vetita. Vñ, id solū elicit, q̄ q̄cunq; opa fuit cōtra legē, pec- cata sūt. Et ppter ea, q̄ odiū ipm legis curvscūq; siue scriptæ, siue naturalis, ppter ea q̄ cupiditates nīras cōpescat, impietas quoq; sit. At ve- rō nō q̄cūq; execrati peccata, q̄ admisit, ppter dispēdiū, & dāna q̄ inde passus est, odio habet legē. Quāobrē nō solū vbi nō p̄cedit fides viua, p̄cedit aut̄ mortua, verū vbi nulla p̄cedit infusa fides, sed sola naturalis notitia qđ deus est, & remunerat̄ est, met⁹ supplicii, odiūq; subinde ac detestatio peccatorū, adeò nihil adserūta- li, vt

li, vt plurimū etiā vtilitatis cōferat ad salutē.

**Tertium** ¶ Tertiū tñ locū nemo sit qui nō miretur, quo argumentū. usq; violenter distorqueat, vt in suā sententia p̄trahat. Locus autē ille est de exciso palmite: qua pulcherima similitudine v̄sus est seruator nō sacerdos, Si quis in me nō māserit mittetur foras sicut palmes, & arescet: & colligent eum, & in ignē mittent, & ardebit. Cōmentat em Luthe.

Ioan. 15. ar. 36. duo priora p̄tinere ad libe. arbi. in hac vi ta: scilicet mitti foras, & arescere: reliqua v̄rō tria, nē peccatū decidi, traditur fathanæ: qui nō p̄mit tāt eū conari ad bonum: sed cogat arescere, & semp̄ peiorē fieri. Attamē locus hic primū totus attinet ad extremū iudicium. Ibi em vt ex presit CH R I S T V S exēplo sagena missa in mare, exhibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorū (quod est foras mitti) arescen tes p̄ timore & expectatiōe horrēdi iudicij, quod illos manet: atq; adeo quasi in fascieulos incendio aptos colligent, mittentq; in ignem æternū. Sed vt gratis largiamur, duo illa priora mēbra ad vitā spectare p̄sente: absit vt qui eunq; grā Dei excidit, eosq; mittat foras in potestate fathanæ, vt nulla fiat sibi reliqua libertas redeundi in gratiā CH R I S T I, qui pa ratissimus est manū cuicūq; porrigit. Nam tunc nunquā peccatores, vt ad se reuertant vo careti: qd̄ tñ assidue & instatissime p̄ totū Euā gelū p̄seuerat facere. Illos verò qui nunquā de reditu cogitat, sed ostiū cordis misericordię diuinæ vestib⁹ suarū cupiditatū obserant, planè cōcedimus, vt quos fons ille aquæ viuæ salientis in vitā æternā nō alluit, in dies magis ac magis arescere. Reliqua Lutheranorū argumēta huius farinæ sunt. Haud tñ me præterit, meliusculē iā loquī Lutheranos de dispositiōe ad gratiā in libello imperatorio Ratisponēsi: licet nō prorsus rē planē cōsiteantur: de quorū sententia explicatio sermo cap. 1. 2. futurus est.

### De auxilio speciali Dei. Cap. 3.



Ac cū Lutheranis p̄habita di sputatione, discutiendū secundū loco sequit, vtrū dispositio haec humanis viribus fieri pos sit, an necessariū sit speciale auxiliū gratiæ. Vbi operæ pretiū est de gratia, quot fint huius nominis significa tus p̄notare. Gratia in vniuersum (quod vox per se ipsa apertè sonat) à sua causa nomē hoc mutuatur, vt initio superioris libri dicebamus. Est em̄ donū, qd̄ nō debet suscipienti, sed gratiū voluntate donat. Alias, vt ait Apost. li ex Rom. 11. A operibus, iā nō est grā. Attamē dū sub aliquo

Gratiæ di uisio.

generalī noīe species quæpiā aut suppositū ali quam p̄ alijs habet peculiarē qualitatē, vnde possit p̄priā nomē claturā sortiri, nomē ipm generale fit aliorū quasi speciale. Vnaquilibet diuinarū p̄sonarū est spiritus sanctus: verū quia pater & filius notiones habent proprias, quibus nuucupant, nomē, spiritus sanctus, tribuitur tertia p̄sona. Pari modo, oīsciusq; generis gratia sic appellat, qd̄ gratis data: sed qd̄ vna est specialis gratia, qua nos sibi Deus formaliter facit gratos: secundū illud, Iustificati Rom. 3. gratis per gratiā ipsius, hæc ab effectu p̄priū denominat grā gratū faciens: reliquis retinētibus generiū nomē, vt dicant gratiæ gratis Gratia grā data. At v̄rō gratiæ gratis data, quaē ē regio tis data. ne disparantur à gratū faciente, sunt dona illa. Sicut de Cailla, quæ conferunt nō in bonū ipsius suscipien pha prophe tis, sed in cōmunem vtilitatē: quas idcirco do tante de nari nihil vetat prauis hominibus, vt dona p̄ Christi re phetiae, linguarū, & sanitatum, & cetera quæ demptiōe et refert Paul. ad Corin. Cuius diuersa ratio est morte legi gratiæ gratum facientis: vt quæ in bonū pro mus Io. 1. priū ipsius possidentis tribuitur. Cōcursus aut̄ 1. Cor. 12. & subuentus Dei præuentientis cōuertentisq; Auxilium ad se nos, et si inter gratias gratis datas connu speciale. meretur, habet tamē peculiare nomen auxiliij Auxilium specialis seu gratutis: sanè quo nos super natu generales ram euehit. Ut discernatur à generali influxu, Duplex di quores mouet, sicutq; naturales. ¶ Mox con sp̄ositio ad syderandū secundō est, quod dispositio ad gratiam. tiā duplex esse potest: alia, si libet, impropria, & remotissima, neq; sufficiens, neq; omnino necessaria: vt pote, quodcunq; opus moraliter bonum, quod fit ex puris naturalibus cum au xilio generali Dei propter honestum aut propter rationes alias, & necessitudines humanae, quæ bona sunt genere suo. Quæ tñ officia nō possunt, quaten opera sunt qualis qua lis virtutis, nō aliquo modo viā de se sternere ad charitatem. Et præsertim si in huiusmodi se operibus peccator exerceat intentione infle stendi Deū, quidurū sibi cor emolliat ad pœ nitentiā. Quem nimirum finē, sicuti & hone moraliter stos alios, potest sibi naturaliter præstituere. bona aliquo Hæc autem naturalia opera non sunt illa, quæ modo perti quasi propriam dispositiōē statuta lege sub nere possint sequatur iustificatio. Alia est dispositio p̄pria, ad gratiæ & ad iustificationem necessaria. Et de hac est sp̄ositionē. quæstio, vtrum taliter se homo possit dispo sensus quæ nere ad gratiam ex suis naturalibus, vt certò stionis. semper & infallibiliter subsequatur gratia. Et sunt ex theologi complures, qui id sibi habent persuasum. Scot. 2. sent. d. 28. (vt paulo Scot. antē dicebamus) dum loquitur de his, quæ homo potest naturaliter circa diuina pre cepta



pta, hæc profert verba de præcepto dilectionis  
Dei sup oia. Quādūcunq; voluntas actū huius  
præcepti exequitur, licet informis, disponit se  
de cōgruo ad gratiā gratificantē, cui oblatē v̄l  
resisteret, & peccabit: vel cōsentiet et iustificabit.  
Vbi tria videt affirmare. Primū, quod dispositio  
fufficiēs ad gratiā potest esse dilectio Dei  
sup oia, quod inferius in lītē repetendū nobis  
est: alterū quod dispositio potest fieri ex puris  
naturalibus: cuius hīc examē facturi sumus: &  
tertiū qđ talis dispositio est meritoria de con-  
gruo: de quo capite sequēti dīferet. Et lib. 4. d.  
14. q. 2. Potest, inqt, homo ex naturalibus cū  
cōmuni influentia habere attritionē, quę sit di-  
spositio & meritū de cōgruo ad deletionē pec-  
cati mortalis. At qui de secundo saltē & tertio  
pūcto, videlicet, quod sit aliqua dispositio gra-  
tiæ ex naturalibus, & illa sit meritū de cōgruo,  
*Nominales.* cōplures illi adhæserunt. Nā ferme nominales  
*Adrianus.* præter Greg. Ariminēsem. Sequitur præterea  
*Duran.* ipsum Adrianus quolibet. 7. q. 4. & Duran. ea  
dē. d. q. 5. Nihilo secius respōsio hui⁹ quæstiōis  
*Conclusio.* est negatiua. Ne tpe quod nemo facultate hu-  
Nemo pōt manapoteſt ſufficiēter ſe ad gratiā diſponere,  
ſe omnino niſi ſpeciali auxilio ſubnixus ea diſpoſitione,  
ad gratiam quam infallibiliter et certalege ſubsequat grā.  
diſponere Et ne, quę diuersæ ſunt quæſtiones, in vnā cō-  
naturalibus glutinemus: nihil modō aio de merito cōgrui,  
uiribus. ſed id etiā affirmamus, quod quāuis diſpoſitio  
illa nō vocaretur meritū de cōgruo, non eſt tñ  
admittendū, quod ſe homo poſſit ad gratiā diſpoſere tali diſpoſitione. Neq; pfectō negatio  
hæc (niſi meus me fallit ſcrupulus) cenſenda  
tātum eſt, vel S. Tho. vel theologorū cuiuspiā  
opinio: ſed conclusio quę ita colligit ex ſacris  
locis, vt egrē poſſit à viro orthodoxo refutari.  
Neq; S. Tho. hāc tenet cōclusionē, ſolum tanq;  
*S. Tho.* opinione, ſed reuerata tanq; fidem C H R I S T I:  
*Ioan. 6.* vbi ait, Nemo poſt venire ad me, niſi pater q;  
misit me, traxerit eū. Exordiamur ergo inde  
*Et. q. 1 1 2.* ex verbis eius. 1. 2. q. 109. arti. 6. Duplex, inqt,  
et præparatio voluntatis ad bonū. Vna qđē  
ad bene operandū, & Deo fruendū. Quę fieri  
nequit ſine habituali grā gratū faciente: quę  
principiū eſt operis meritorij. Porro cōclusio  
hæc prima cōmuniſis eſt cōſenſus theologorū  
aduersus Pelagiū. A talia eſt præparatio ad cō-  
sequendā & ſuſcipiendā gratiā ipsam habitua-  
lem: quę quidē præparatio nō fit per aliū præ-  
cedentē habitū. Nam aliās aī hunc ſecundū re-  
quireretur aliis prior: & ſic eſſet in infinitum  
abitio. Et neq; de hac ſeūda vlla eſt theologo-  
rum diſcordia. Sed op̄ret, inquit, præſuppo-  
ni aliquod auxiliū gratuitū Dei, interius ani-  
mam mouētis, ſue inſpiratīs bonū propositū.

Et de hac tertia diſiđēt (vt dīctū eſt) doctores.  
Ratio quam adſert S. Tho. eſt ſimilitudo quę  
dā naturalis. Cū eīm, inquit, omne agēs agat, p  
pter ſuū, ppriū finē, qualis eſt ordo finiū, talis  
eſt & agentiū: quippe, vt quāto agēs ſuperius  
eſt, tanto ſuas referat actiones in finē ſuperiorē.  
Vt in exercitu primū agens eſt dux, ſeu  
princeps: cuius, pinde finis, pprius eſt ille, qui  
eſt ſupremus: ſcilicet, vincere tribunus aut qui  
agit ſub duce, nō habet, p proprio fine, & ſeo-  
po, niſi peculiarē legiōne gubernare ex impe-  
riō ſupremi ducis: & ideo ad primū ducem ſpe-  
ctat, oēs partes exercitus diſponere, quatenus  
melius ad victoriā confert. Cū ergo Deus ſit  
prima cauſa in fundendā gratiā, p quā cōuer-  
timur in ultimū finē, ad ipſum ſpectat diſpone-  
re, & præparare nobis animos eidē ipſi dono  
ſuſcipiendo. Duran. verò & reliqui diſcūt hanc Duran. im-  
rationē nō concludere, adferētes contrā aliud pugnat Tho  
exemplum naturale. Deuſeīm eſt, qui infundit me rōnem.  
animā in generatione hominis, & tñ materia  
diſponitur ab inferiori agente: puta p cauſas  
naturalēs. Et pari inquiūt modo, licet ſolus De-  
us ſit qui gratiā in fundat, nihil obſtat, quod mi-  
nus ſe homo ipſe naturali virtute diſponat &  
accōmodet ad eandē gratiā. At verò primū ſi-  
militudo hæc nihil deterit, imò potius corro-  
borat rationē S. Thom. Quoniā virtus ſeminis Impugnat  
diſponentis materiā ad iuſtificationē animæ ratio opinionis  
naliſ, virtus eſt quoq; animæ rationalis, puta Duran.  
hominis generatiſ: & ideo cauſa diſponēs pro-  
portionē habet cū forma, ad quam fit diſpoſi-  
tiō. Sed præterea quicquid ſit de ratione natu-  
rali: hoc eſt vñ illi fallunt, quod putat S. Tho.  
illa ſolaratione naturali cōniti, cū tñ res longē  
aliter ſit: ſupponit eīm veritatē illam tanquam  
euangelicā, quę omni porrō naturali ratione  
firmior eſt. Adducit aut rationē duntaxat ex-  
pliicationis cauſa. Vnde cū. 2. ſen. d. 27. & 28. S. Thom. re  
opinionē cōmuniſe inſequutus, affirmsat, tum tractat ſen-  
quod homo ex naturalibus poſſet ſe diſpoſe-  
re ad gratiā, tū quod diſpoſitio illa eſſet meri-  
tum de cōgruo: poſtmodū in ſumma, eloquia  
ſacra & Patrū, cum primis Auguſt. ſententias  
meditatiuſ explorans, vtrūq; retractauit.  
¶ Prima ergo ratio cōclusionis eſt: Diſponere Primarō cō-  
ſe hominē & parare ad gratiā, nihil aliud eſt, cōclusionis.  
quām animū ab iniuitate dimouere, conuer-  
tere q; ad Deum, à quo gratiā recipiat: veluti ſi  
qui faciē à ſole habebat auerſam, ipſum reſpi-  
ciat, vt lumine perfundat: cōuerſio autē Deo pre-  
uenienti tribuit in ſacra ſcriptura: iuxta illud,  
Deus virtutū cōuerte nos. Et, Cōuerte me dñe, Psd. 79.  
& cōuertar. Et, Conuerte nos dñe ad te, & con- Iere. 31.  
uertemur. Quod ſi ordine conuerſo legamus Thren. 5.  
etiam

**Iohel. 2.** etiā, Cōuertimini ad me in toto corde vestro.  
**Zach. 1.** Et, Conuertimini ad me & cōuertar ad vos: illic solum significat per nos stare, quō minus à Deo iugiter pulsante ad ostiū, cōuertamur, vt lib. superiori cap. 16. &. 18. fusius patfecimus.

**Tractio.** Eadē prēterea prēparatio, q̄a fit spiritualiter, instar corporalis motus, dicit tractio, & tñ nemo (inqt C H R I S T V S) potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eū. Neq; verò tuta respōsio est, quā securi quidā excogitant: vt pote q̄ hæc & similia testimonia referatur ad infusionē gratiæ. Quin imò hoēq; cōtrā potissimum mouet, q̄ infusio gratiæ nō est trāctio nec conuersio, sed terminus ipsius motus. Quare si dispositio naturaliter à nobis fieret, Deo tñ infundēt gratiā, nō, ppriē Deus esset q̄ nostraheret aut cōuerteret, sed nos ipsi virtute nostra reuerteremur ad ipsum, suscepturni gratiā. Sicuti dū ego faciē versus solē voluo, nō me ipse vertit, sed illuminat. Deo autē nō solū attribuit illuminatio, quę est terminus, sed motus ipse, qui est tractio & cōuersio: iuxta illud Augu. de gra. & lib. arb. ca. 5. Nisi donū Dei esset, etiā ipsa ad Deū nostra cōuersio, nō ei dice Secunda rō. retur, Dñe Deus virtutū cōuerte nos. ¶ Secundō. Dispositio sufficiens, quā certō, & in fallibili liter sequit gratia, est inchoatio quædā iustificationis. Paulus autē etiā inchoationē ipsam de negat adimitq; nobis: vbi ait, quod nō sumus sufficiētes à nobis, vel quicquā cogitare, quasi ex nobis. Et noīe cogitationis designat primā dispositionē & initiuū motus, qui fit recta via ad gratiā. Quasi exponēs verbū C H R I S T I, Sine me nihil potestis facere. Loquitur enim C H R I S T V S illuc de fructu, quem ferimus in C H R I S T O, ceu palmites in vite: cuius prima etiā inchoatio est à vite. Et ideo aduersus Pelagium (vt patet in Cōcilio Mileuitano, & in Palestino, vt refert ad Paulinū Aug.) nō solū definitū est, gratiā nullis meritis nostris dari, verū neq; vllū esse in nobis initiuū, sed Deum esse inceptore: de quo se ipse etiā Aug. lib. 1. re tract. ca. 23. correxit: qui aliquādo fuerat in illo errore, q̄ saltē initiuū iustitiae nostræ apud Tertiā. Deū esset ex nobis. ¶ Tertiō id maximē concūcitur ex Paulo, vbi dū iustificamur, vt lutū nō solū efformatur à figulo, sed ab eodē mol Cōfirmatio. le fit, apparaturq; & coaptat. Adde (vnde hoc Dispositio maximē cōfirmatur) q̄ dispositio, de qua lo-effectus pre quimur, effectus est prædestinationis: effectus destinationis autē prædestinationis, sane quā nullā in nobis Tho. 1. p. habuit causam, nōs pueniuntur à Deo, tanquā q̄. 3. ar. 5. effectus supranaturales. Accedit huc tandem ex Aug. pressa sententia Augu. vbi cunq; cū Pelagianis

conflictatur. Potissimum lib. 3. Hypog. vbi de vulnere, & infirmitate lib. arb. ita exp̄rēsē de cernit, q̄ nec valet incipere, nec perficere sufficit, nisi præueniat medicina, id est, C H R I S T I gratia sanet: subiectis testimoniu illud, Dabo in vos cor nouū & spiritū nouum. Quod nihil (inquit) aliud significat, nisi voluntates homini lapsas, per C H R I S T V M reparari & præparari. Et concludit, q̄ à Deo præparatur voluntas: secūdū illud Psal. Cor mūdū crea in me Psal. 50. Deus: & spiritū rectū innoua in viscerib⁹ meis. Haec tenus Aug. subiungens exēplū Petri, quē L u c . 2 . 2 . nisi dñs respexisset, nunquā poenitētia motus fleuisse amarē. Quod & libr. 9. super Lucā ad notauit Ambros. Quamobrē vbi ait Sapiens, Ambr. Hominis est anima præparare, cōtinenter sub Prouer. 16. iungit, Et dñi gubernare linguā. Et vbi ait, Cor hominis disponit viā suā, protinus subdit, Sed dñi est dirigere gressus eius. Nempe vt palām nos erudit, quod præparatio ad gratiā opus Dei sit, vñā & nostrum: Dei scilicet speciali fāuore præuenientis, nostrum autē cōlentientiū & cooperantiū. Vnde ipse idē August. qui sapienter hæc oīaprop̄spexit lib. 2. cōtra duas ep̄istolas Pelagiū cap. 8. Quoniā dicebat nequam ille, saltem à nobis incipere cupiditatem boni, hoc ipsum verbum acerbissime retundit. Nam tunc (inquit) sine Dei gratia cōceptum esset meritum, cui tanquam ex debito veniat gratiæ adiutoriu. Contra illud, Sine me nihil potestis facere. Et illud Pauli, Ipse qui incepit in vobis Philip. 1. opus bonum, perficiet vñq; in diē C H R I S T I. Et, Non quod idonei sumus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis. Quare absit (inqt) vt legēs in Prouerbijs, Hominis est præpare cor, fallatur: vt existimet hoc posse sine adiutorio gratiæ Dei. Nā ideo subditur, quod dñi est gubernare linguā, quasi ipse incipiat. Et tandem colligit, Quis potest bona cogitatione ad bonū cor præparare? Absit vt sic intelligat, nisi superbi sui arbitrij defensores, & fidei catholicæ desertores. Hæc Aug. Quibus nescio qđ potuit efficacius, p̄nunciari ad euincendā & refutandam dispositionē gratiæ sufficientē, absq; præueniente auxilio Dei. Est ergo cōclusio huius capitis, quod præparatio & dispositio sufficiēt ad gratiā est opus & Dei, & nostrū. Eius scilicet præuenientis, nostrum autem consentientium, & cooperantium. Nam ipse qui ait, Auferam ab eis cor lapideum, & dabo eis cor carneum, pulsando nihilominus liberū arbitriū, ait, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurate corda vestra. Quod bene adnotauit Aug. in de gra. & liber. arb. cap. 14. Quo fit, vt ipie sit prima causa nostratum dispositionum, nos autem

Ezech. 36.

Preparatio  
ad gratiam  
opus Dei et  
nostrum.

Conclusio.

Ezech. 36.

Psal. 94.  
August.

*Osee. 13.* autem tota nostræ indurationis iuxta illud, Perditio, tua Israel: tantummodo in me auxiliū tuū. Auxilium dixit, vt cooperationē designaret liberi arbitrij. Ipse em̄ tantū indurat pīmittendo, vt lib. 1.ca. 18. dicebamus. Hęc est *Syno. Trid.* cōfessio S. Syn. præsentis Trid. Quę statim ca. 1. declarat iustificationis exordiū in adultis à Deo p̄ CHRIS T V M I E S V M p̄ueniēte gratia suūnēdū esse, p̄ quam excitantē & adiuuātem gratiā ad conuertendū se hoīes, ad suāq; ipsorū iustificationē eidē gratiē liberē assentie do, & cooperando disponant. In qua cōfessio ne adnotandū est, quod nullæ propriè appellantur dispositiones, nisi quæ à Deo præueniēte & nobis assentientibus fiunt. Ait em̄, quod sine grā Dei mouere se homo ad iustitiā corā illo nō potest. Tametsi can. 7. censuerit, nō oīa opera ante iustificationē, quacunq; ratiōe facta sint, esse peccata: quia etiā si fiant naturaliter, sunt saltē moraliter bona: vt præcedenti libro dictū est. ¶ At verò dispositio hęc in nobis diuina nō vno certe modo fit, sed duobus. Est em̄ (vt. 1.2.q. 112.art.2. author est S. Tho.) alia imperfecta, alia verò pfecta. Imperfecta qdem, nō quod omnis motus Dei nō sit perfecta, relata ad suū finē, sed quod Deus nos per ipsam nō proximè ad gratiā, sed ad alia præcedētia bona appellit, p̄ quæ gradatim, paulatimq; in tēpore ad ipsam pducat. Quę quidē dispositio nec gratiæ quidē est meritoria, nec gloriæ. Alia verò est, quæ simul tēpore est cū gratia tantū natura præcedēt. Quęadmodū in igne aliæ sunt dispositiones antecedētes generandā formā, aliæ verò simul tēpore coēentes natura tñ præuiæ. Atq; hęc nimirū secunda semp est necessaria: vt ex repentina cōuersione Pauli cōpertū fit: illa verò prior, nō itē. Adde quod hęc necessaria præparatio licet nō sit meritoria gratiæ, est tñ meritoria gloriæ, quatenus gratia informatur. Sed de hoc paulò pōst explicatus. ¶ Duo hīc deniq; supersunt nobis habenda verba: alterū ad Lutheranos, alterū cū catholicis. Aduersarij isti nostri, vt iā *Lutherani* anteā fari cōepim⁹, in suo libello imperatorio admittūt pœ Ratisponēsi, p̄pius ad rē hanc videtur accedētiā pre re, quām à suo fuerant Patrono instituti. Aiūt uiam iustifi em̄ perspicuū esse, quod adulti nō cōsequātur cationis in beneficiū recōciliationis, nisi præueniente mo adultis præ tu spiritus sancti, quo corū mens & voluntas ueniente au moueatur ad detestationē peccati iuxta verbū xilio Dei. illud Augustini, Imposibile est nouā vitā in Mat. 3. choare nisi prioris nos pœnitentiat. Et secundum C. 4. institutū Ioan. Baptistæ & Petri Apost. q. a ve A. 2. rō CHRIS TI prædicantū pœnitentiā in re- Buceris. misionem peccatorū. Quę artic. Bucer. in sua

*Duplex di-  
fpositio  
Dei.*

*Auxiliū in  
efficax.*

*Auxiliū ef-  
ficax.*

concordātia iustificationis eadē p̄fsus rōne explicat, quā nos modò dicebamus: nimirū quod necesse sit, iustificationi in nobis præire salutare peccatorū pœnitentiā: licet nō tpe, sal tem natura. Quę quidē, inquit, ex citari in no- bis, nī p̄ spiritū sanctū, nō potest. Sciscitamus ergo istos, si nullatenus grā iustificās cōsequit nīl p̄eante affectu hoc nostri libe. arbi. qd amplius desiderant, vt plane cōfiteant disposi tionē requiri in nobis ad gratiā? Præsertim qd in re (vt oībus locis, ybi nobis hac sua cōfessio ne opus fuerit, liquebit) idem est quod admit tant dispositionē, vel quod affirment, necessariū esse illum motū in nobis. Nā si necessarius est, negare nō possunt, quin aliquo modo inde pendeat nrā iustificatio. De operibus autem tēpore præcedētibus persistunt vniuersa quasi peccata dānare. Cōtra quos ex supra distiōne facta pmagnū sumit argumentū. Illa em̄ quæ nutu Dei, auxilioq; eius fiunt in pētōre, peccata nominare blasphemia est. ¶ Vt ergo ad eos catholicos reuertamur, q̄ authores sunt huius dispositionis naturalis: potissimū argu mentū eorū est hoc, Possimus ex naturalibus cognoscere peccatū esse offendam Dei, eiusq; voluntati cōtrariū: ergo possimus sub hac ratione illius pœnitere, illudq; ppter ipsum sicuti, ppter aliam quāuis causam, detestari, ita vt pœnitētia illa nostra, sit opus moraliter bonū. Opus autē tale, maxime huiusmodi detestatio, est dispositio ad gratiā: ergo possumus nos disponere ad gratiā (vt aiunt) de cōgruo. Argumentū tñ hoc in foribus statim defringit. Quoniam cū gratia iustificationis nō cōprehendat intra naturā fines, sed donū sit supernaturale, neq; psonæ debitū neq; naturæ, quāuis ratio naturalis aliquid appareat cōcludere, ad quod nos nesciam⁹ resp̄ odere: nihilominus fide, quę supra naturā est, docemur, quod illud donū ita solus Deus largiat nobis, vt nihil à nobis nos præstare possim⁹, ex quo donū illud necessitate vlla, certitudine, aut infallibilitate cōsequat. Alias necessario subsequeretur, vt nos effemus aliquo modo illius causa: vt capite sequēti adhuc pamplius patebit. Cum tñ Deus ita vbiq; sibi adscribat esse primā causam, vt nullā in nobis præcedat: iuxta illud, Nō vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et, Quis prior dedit illi, & re tribuet ei? Vnde Patres aduersus Pelagiū nulla vtebant ratione naturali, sed solis scripturis sa cris p̄eliabant, vt cōstitueret, nullā in nobis in choationē esse ad gratiā. Vñ respondendū est, q̄ quāuis cognoscere possim⁹, peccatū esse of fensā Dei, atq; adeò ex naturalib⁹ habere dete stationē, q̄ sit remota p̄paratio, vt initio capitū di-

*Responso  
ad primū  
argumentū  
catholicorū*

*Ioan. 15.  
Rom. 12.*

dicebamus, tamen taliter nos sufficienter disponere, ut certò & infallibiliter consequatur gratia, profectò non possumus nisi auxilio diuino. Quoniam illa certitudo esse non posset, nisi propter legē Dei. Lex autem nulla est cōferendi gratiam, nisi ei quem Deus ad se traxerit. Tēdē modo respondetur ad aliud argumentum de illo, qui veniens ad vsum rationis, anteq; admitteret lethale aliquod peccatū vel per se, vel aliorū iustificatione, cognosceret vñū esse Deum, cui seruendum est, quasi remuneratori bonorū & malorū: respondendū inquā est, quōd licet eiusmodi forsitan cognitio, naturalis esse posset, motus tamen voluntatis in Deum, qui vltima esset & propria dispositio ad gratiam, nisi auxilio speciali non posset illi cōtingere. Et idem prorsus sentiendum est de homine in quocunq; statu: porrò siue in puris naturalibus creator, siue in iustitia originali perdurante. ¶ Tertium idemq; vulgare argumentum est. Deus nihil nobis præcipit impossibile: præcipit autem vt in ipsum conuertamur. Conuertimini, inquit, ad me, & ego conuertar ad vos: ergo conuersio quæ idem est quod dispositio, est nobis possibilis à natura. Itē quartū dictum cōmune est, & vniuersis receptissimum, quōd facienti quod in se est, Deus non deest: iuxta illud, Deus dat spiritum bonū pertinentibus se. Et, Quicquid petieritis patrē in nomine meo, dabit vobis. Hominē autem facere quod est in se, est facere quod suā est facultas: ergo homo se sufficienter ad gratiā potest

*Ad secundū  
argumentū.*

*De omni  
statu homi-  
nis.*

*Zach. 1.*

*Matth. 7.  
Ioan. 15.*

*Ad tertium  
disponere.*

*1.2.q. 109  
art. 6. ad se-  
cundum.*

*Facere ho-  
minē quod  
in se est.*

*Postremum  
argumentū.*

dīsponere, tamen taliter nos sufficienter disponere, ut certò & infallibiliter consequatur gratia, profectò non possumus nisi auxilio diuino. Quoniam illa certitudo esse non posset, nisi propter legē Dei. Lex autem nulla est cōferendi gratiam, nisi ei quem Deus ad se traxerit. Tēdē modo respondetur ad aliud argumentum de illo, qui veniens ad vsum rationis, anteq; admitteret lethale aliquod peccatū vel per se, vel aliorū iustificatione, cognosceret vñū esse Deum, cui seruendum est, quasi remuneratori bonorū & malorū: respondendū inquā est, quōd licet eiusmodi forsitan cognitio, naturalis esse posset, motus tamen voluntatis in Deum, qui vltima esset & propria dispositio ad gratiam, nisi auxilio speciali non posset illi cōtingere. Et idem prorsus sentiendum est de homine in quocunq; statu: porrò siue in puris naturalibus creator, siue in iustitia originali perdurante. ¶ Tertium idemq; vulgare argumentum est. Deus nihil nobis præcipit impossibile: præcipit autem vt in ipsum conuertamur. Conuertimini, inquit, ad me, & ego conuertar ad vos: ergo conuersio quæ idem est quod dispositio, est nobis possibilis à natura. Itē quartū dictum cōmune est, & vniuersis receptissimum, quōd facienti quod in se est, Deus non deest: iuxta illud, Deus dat spiritum bonū pertinentibus se. Et, Quicquid petieritis patrē in nomine meo, dabit vobis. Hominē autem facere quod est in se, est facere quod suā est facultas: ergo homo se sufficienter ad gratiā potest

mentum sine alia prorsus mutatione voluntatis, recipiet gratiā: potest ergo dispositio fieri ad gratiam ex naturalibus. De hoc in subsequentibus redibit sermo. Interim tamen respō debimus, quōd omnibus argumēti partibus concessis, nihil contra nos concluditur. Quoniam Deus operatur illic nō per dispositionē, sed per sacramentū, quo vtitur tāquam instrumento ad infundendū gratiam homini, si non disposito, saltem neq; opponenti obicem.

*De merito de congruo. Cap. 4.*

*Quomodo  
attrito con-  
fertur gra-  
tiācum non  
sit dispo-  
tus.*



Actenius id tantū contendebamus, quōd ex viribus naturalibus nulla esse potest sufficiēs dispositio ad gratiam, etiā si nullo censeretur nomine meritū. Iam verò nunc & hoc pergitim pro ingenio nostro constituere, quōd ante iustificationem, quæ sit per gratiam gratum facientem, nihil humanis operibus insit meritū, siue condigni, siue congrui. Non modò Nullum est inquam operibus moraliter bonis, quæ natūraliter fiunt, verū neq; illis quæ diuina ope dispositio sunt, p̄paratioq; ad gratiam: saltem qua ratione gratiā antecedunt. Consulto duo hæc mēbra discreuerim. Nā postquā sub hoc ætatis tam male audit hoc meritū cōgrui ex puris naturalibus: sunt qui iam nō afferant illud, nisi præueniente auxilio speciali. Quam opinionem volunt Scoto applicare. Cū tamē exp̄resse ipse loco supra citato in. 4.d. 14.q. 2. ait, quōd ex puris naturalibus cū cōmuni influentiā potest esse attritio, quæ sit meritū de congruo ad deletionē peccati mortalis. Et ad maiorē explicationē subdit, quōd si est perfectè circūstantionata in genere moris, videt omnino dispositio sufficiēs ad iustitiam in termino illius attritionis acquirendam, quē Deus præfixit esse terminum illius attritionis. Quibus verbis notat, quod de lege statuta est sufficiens. Et, vt nulla fiat reliqua hæsitatio subiungit, alias difficile esset saluare quod non sit acceptio personarum apud Deum. Ob idq; exp̄resse cōcedit, quōd talis actus ex puris naturalibus est meritū de congruo ad iustificationem. Addit deniq; quōd ipse idem actus immutatus per assentientiam postea gratiæ fit cōtritio. Et loquitur vbi nullum intercedit sacramentum. Nihil potest clarius dicere ad astruē dum meritū naturale de congruo sufficiēs, cui lege diuina succedat infallibiliter gratia. Et lib. 2.d. 28. idem affirmat de dilectione Dei. Quinimò nuspiciam de auxilio speciali meminit, quo ad gratiam disponamur. Adeò pro constanti vbiq; habet, quōd naturaliter possumus dis-

*Scotus con-  
cedit aperte  
ex purisma  
nibus meri-  
tum de con-  
gruo ad iu-  
stificationē*

poni:



ponide congruo ad iustificationem: quam solam dispositionem ipse docet. Atqui Adria Duran. & ferme Nominales, & ita illum sentire indubie putat, & sentiunt ipsis. Quocirca hic prior sensus priori loco examinandus à nobis est dicturis mox de auxilio speciali. Et primū omnium si ea, quæ superiori capite dicta sunt, veritatem habent, quibus rationibus monstratum est, nullam esse dispositionem gratiæ sufficiensem ex natura nostra, vehementius eiudicatur.

**Nullum est** dentiusq; deuincitur, nullum esse à natura me in nostris oportet rationum congrui, quandoquidem meritum neperibus naturalibus cōsideratio. Sed vt ex proprijs disputatio instruatur, grui meritū inter meritum condigni & congrui: ita autho-ad primam res huius opinionis distinguunt. Nēpe quod gratiæ iusti meritum de condigno est illud, quod secū adficant: erit rationem debiti & iustitiae: sicuti opus merito nego: mecenarij, quo sibi ius facit ad mercedem, quæ id ritum de cōsideratio sibi satis cautum esse. Neque verò ego notam illam, veluti Lutherani, catholice hominibus inuro: imò credo sanam orthodoxamq; illis infuisse mentem. Atque adeò calumniam existimo, dum à Lutheranis crimen hoc illis obijicitur: quinimò propter illos, catholicis vniuersis. At verò, si meam mihi licet conscientiam exerere, quo penitus meritum hoccōgrui consydero, eo minus videre ipsum videor congruere rationi gratiæ iustificanti. Neque solum de nomine, sed de re, quoq; subesse quæstionem intelligo. ¶ Primū ergo se mihi offert argumentum ex nomine ipso. Meritum enim latinè, nisi omnino à sua significatiōne præter omnem vsum longissime abalientur, relativum est præmij & mercedis. Nanque vbi nulla est ratio mercedis, nulla potest esse ratio meriti. Quinimò meritum à mercede deducitur: ergo nisi sit opus, cui aliquaratione debeatur merces, nulla potest ratione censeri meritum. Quocirca quemadmodum vbi cunq; est propriæ meritum, illic est p̄ propriæ debitum, tanquam omnino correlativa, vbi cunq; sit qualilibet ratio meriti, debet esse etiam tantula ratio debiti. Quod si nulla sit ratio debiti, nec propriæ neq; impropriæ, profecto nec erit ratio meriti propriæ vel impropriæ. Statuere autem rationem aliquam debiti in operibus naturalibus, quantumcunq; dicatur impropriæ, esse non potest, quin aliquid de Rom. 11. trahatur de ratione gratiæ. Si em (authore Pau lo) vbi debitum, iam non est gratia, qua ratio-

ne propriæ debitum tollit totam rationē gratiæ, vtcunq; asseratur aliqua ratio debiti, minuitur ratio gratiæ. Verba sunt Cōcilij Arau. sicanii secundi cap. 18. Debetur merces bonis operibus, si fiant (ecce rationem meriti, quod nullum intelligitur nisi respectu mercedis) sed gratia, inquit, quæ non debetur, præcedit vt fi ant. ¶ Alterum, quo primum hoc confirmatur argumentum est, mihi profecto prægran- Secundū ar de. Sane quod quanto tempore perpetua Ec- gumentum. clesia est bellum Pelagianum, nemini vel illo- Meritū de rum, vel catholicorum Patrum in menteve cōgruo re- nit huius distinctionis, certè quæ si vera esset, cens uerbū maximè tunc fuisset necessaria. Haud equidē nō Patrū. ambigerim, quin si excogitare potuissent ali- quod nomē meriti, quod nihil officeret ratiōi gratiæ, vel illo se protexissent Pelagiani, vel illo catholicī Patres adtemperassent rigorē cen- fendi contra illos. At vero simpliciter absq; vla distinctione meriti in septima condēnatiōe Concilij Palestini, vt refert ad Paulinū Aug. (quoniam in Mileuitano non ita explicitum est) anathematizatur, qui dixerit gratiam Dei secundum merita nostra dari. Et idem Aug. Hypog. lib. 3. probat nullum esse meritum ho- minis ante gratiæ, ex illo, Cum essemus mor- tui peccatis, conuiūficiavit nos C H R I S T O. Ep. e. a. Infinuans quod in peccatore, velut in mortuo nihil meriti præcedit. Ac demum ait, Audi ha- retice stulte & inimice fidei veritatis. Opera li- beri arbitrij bona, quæ vt fiant præparantur per gratiæ peruentum, nullo liberi arbitrij me- rito non damnamus. Damnamus verò autho- ritate diuina opera liberi arbitrij, quæ gratiæ præponūtur, & ex his tanq; meritis in C H R I- S T O iustificari extollunt: quis enim prior de- Rom. 11. dit ei, & retribuetur illi? Hęc Aug. Qui non oīa opera præcedentia gratiæ tanq; mala cōdēnat, Opera que sed tanq; villam habentia, seu rationē, seu appell gratiæ præ- lationem meriti. Et super epistolā ad Gal. ca. 4. cedunt non C H R I S T V S, inquit, format in interiori ho- omnia sunt mine miti & humili corde, non se iactante de mala: sed operum meritis, quæ nulla sunt, sed ipsa gratia nullum habet meritum aliquod inchoante. Reuera cūdicit, meritum ad nulla sunt, sed omne meritum à gratia inchoa gratiæ iusti- ri, prorsus negat villa gratiæ præire merita, nec dicantem. de condigno, nec de congruo. Nam si meritū anteisset congrui, aliqua fuisse merēdi inchoa- tio, vnde se homo posset aliqualiter gloriari. Et in epistola secunda ad Sixtum quæ est. 105. Percipiendæ (inquit) gratiæ huius qua iustus fit, qui prius erat iniustus, merita nulla præcedunt: quoniāmeritis impij non gratia, sed poena debetur. Clarissimè ait impio nulla inesse merita, nisi poenæ: quod nunquam dixisset si opera

opera moraliter bona quoquo essent pacto  
merita congrui. Et de gra. & lib. arbit. capit. 6.  
Cum quis, ait, ex impio fit iustus, tunc reddun-  
tur ei bona pro malis. Quod non dixisset, si ali-  
qua ratio meriti praecessisset. Et in hoc sensu  
*Ioan. 15.* exponit illic verbum Redemptoris, Sine me  
nihil potestis facere: id est, nihil quod ad gra-  
tiam iustificationis quicquam conferat. Et in  
duobus sequentibus capitibus in hoc totis ner-  
uis incumbit, ut certissimum faciat, sine ullis  
prorsus meritis bonis, sed solis praevantibus  
meritis malis hominem iustificari. Nescio quo  
colore possint coarctari verba Augustini, ut  
praeceps loquatur de merito condigni. Si quidem  
meritum congrui apud istos, meritum  
bonum est: & tamen ipse dicit nullum praece-  
dere bonum meritum, sed duntaxat malum.  
Nempe quia licet iniquus aliquod faciat opus  
moraliter bonum, illud tamen nullam habet,

*Tertium ar-* vel qualitatem, vel non meriti. *Tertia ve-*  
*gumentum.* rò ratio urgentius videtur expugnare meritum  
hoc congrui. Enim uero Pelagius (vt est apud  
Augustinum contra duas eius epistolas ca. 7.)  
hoc inter alia argumento vtebatur aduersus  
catholicos, quod si in nobis nulla sit præiret in-  
choatio, vel opus aliquod, quo accommodare  
mur gratiæ, tunc gratia, fatum potius esset aut  
acceptio personarum, quam benevolentia.  
Quoniā si nihil amplius in uno esset q̄ in alio,  
reciperet tamen hunc Deus in gratiam suam  
præ illo: vel hoc, aiebat, esset à fortuna, vel ex  
acceptio personarum. Sitamen vera esset  
hæc opinio meriti de congruo, exinde prom-  
ptum esset responsum. Nempe quod ille reci-  
peretur qui se de congruo disponeret, altero  
reiecto, qui id negliceret. Quinimò ita ipse  
Scot. respōdet, quippe, quod nisi ponatur hæc  
dispositio de congruo ex naturalibus, difficile  
est saluare, quod apud Deum non sit acceptio  
personarum. Quod verbum, si mihi hæc venia  
detur, omnium meis auribus pessime insonat  
ab ista opinione. Etenim Aug. illuc & omnes  
vbiq; Patres non in dispositionem villam no-  
stram hanc causam referebant, sed solum in

*Scot.* meram voluntatem diuinam. Ait enim Aug.  
quod acceptio personarum nulla est, nisi vbi  
villa est ratio debiti. Neq; em̄, inquit, acceptio  
personarum dicenda est, quod iniquitas nulla est.  
Quemadmodum dum dominus ille vi-  
nebat in parabola euangelica, Amice, inquit, nō  
facio tibi iniuriam, si huic volo dare quod nō  
debeo. Et ideo cum Deus nulli quicquam de-  
beat, ex suo beneplacito hunc trahit, illum nō  
trahit. Reuera si villa fuisset nota dispositio cō-

*Aug.* grui illa ætate, neq; Pelagius haberet, quod ar-  
*Matth. 20.* meram voluntatem diuinam. Ait enim Aug.  
quod acceptio personarum nulla est, nisi vbi  
villa est ratio debiti. Neq; em̄, inquit, acceptio  
personarum dicenda est, quod iniquitas nulla est.  
Quemadmodum dum dominus ille vi-  
nebat in parabola euangelica, Amice, inquit, nō  
facio tibi iniuriam, si huic volo dare quod nō  
debeo. Et ideo cum Deus nulli quicquam de-  
beat, ex suo beneplacito hunc trahit, illum nō  
trahit. Reuera si villa fuisset nota dispositio cō-

*Qui affe-* grui illa ætate, neq; Pelagius haberet, quod ar-

gueret, nec; Patres recurrerent ad beneplaci-  
runt meritu-  
tum Dei. Et ideo qui per hoc cauere Deo cogi congruum,  
tant acceptioem personarum, quod dat gra-  
tianum propter meritum congrui, quod est pro quā causam  
primum opus hominis, manifestè in illo merito quare alter  
non nihil meditantur causa respectu gratiæ. iustificetur  
Quod credo neq; antiqui Patres, neq; Paulus alter reiçia  
ipse ferret. ¶ Postremo tandem loco arguitur tur.  
ad examinandum interstitium hoc inter meriti postremum  
tum congrui & condigni. Meritum nō dicitur argumentum.  
condignum, quia propriè Deus nobis aliquid  
debeat, vt suo exponetur loco: sed quia talem  
gratuito legem statuit certissimam, vt iussa sua  
facientibus præmia retribueret. Qui ergo di-  
cit, posse nos ita præparare ex naturalibus, ea  
scilicet sufficienti dispositione, qua posita, De⁹  
statuerit conferre protinus gratiam, parum  
abest, vt dicere compellatur, meritum esse de  
condigno: quale Pelagius affirmabat ante pri-  
mam gratiam. Nam respondere quod per il-  
lam dispositionem non sit propriè debita gra-  
tia de iustitia, videtur petitio principij, quippe  
cum inter nos & Dcū nulla sit alia iustitia  
vel debitum, quam lex ipsa Dei. Profecto si  
Pelagio largita hoc fuisset olim Ecclesia, credo Lex sola  
fuisset contentus, quia ipse non contendebat est que con-  
deberi à Deo nobis gratiam propter opera, vt fuit debi-  
est inter homines æqualitatis debitum, sed tū aliquod  
quod esset lex illa iusta Dei, vt bene agentem inter nos et  
ex suis naturalibus, infallibiliter reciperet Deum.  
in gratiam suam. Igitur Patres, inter quos  
præcipue Augustinum, auscultemus in lo-  
cis tam multis citatis, alijsq; impendio plu-  
ribus, vbi genus omne ac nomen meriti gra-  
tiæ præium inauditum vult esse christianis.  
Gratia em̄ (inquit in exordio libri de prædest. Aug.  
sanct.) nulla est, si secundum merita nostra da-  
tur. Et paulo post cap. 1. Porro, si operatur De  
us fidem nostram, vt credamus, nunquid me-  
tuendum est, ne totum facere nō posset, & ideo  
homo sibi primas eius vendicet partes, vt no-  
uissimas ab illo accipere mereatur? Videte si  
aliud agitur isto modo, nisi vt gratia Dei se-  
cundum merita nostra detur quolibet modo:  
ac sic gratia, non sit gratia. Redditur nanque  
hoc pacto debita: non donatur gratis. Nota,  
quolibet modo, perinde enim est, ac si dixisset:  
vt gratia sit gratia perfecto modo, merito nul-  
lo debet præcedere modo. Atqui talis esse vi-  
detur Ecclesiæ determinatio. Primum in con-  
cilio Mileuitano, quanvis non ita expresse, ta-  
men can. 5. vbi determinatur, quod gratia iu-  
stificationis nō datur, vt quod facere per libe-  
rū iubemur arbitriū, facilius possimus imple-  
re per gratiæ sed simpliciter vt possimus: simul  
determi-

*Araus.* determinatur, quod simpliciter initium est à gratia, atque adeò nullo præcedente merito. Atta-

men in concilio Arausiano expresse est determinatio can. 25. sub his verbis. Hoc etiam salubriter profitemur & credimus, quod in omni opere bono non solum incipimus, & postea per Dei misericordiam adiuuamur, sed ipse nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidè & amore sui inspirat, &c. Eisdemque omnino verbis S. nunc Synodus Tridentinae ineritissimum vtitur, sess. 6. cap. confessionis. 5. vbi ait, quod exordium iustificationis sit à Deo nullis præcedentibus hominis meritis. Causæ ego merita, & testes protulerim: aliorū esto iudicium, an meritum sit congrui repellendum, de quo neque Ecclesia, neque Patres vñquam meminerunt. Quin vero ex quo tanta his retro annis ab Aquilone conflata sunt odia in Ecclesiam Dei. Finemque iam faciant Lutherani hac nos ignominia afficeret, neque enim catholici omnes sunt, quibus meritum congrui probatur: neque eius authores sensum Pelagianum intendunt: neque Ecclesia, quicquid sit de scholasticis opinionibus, intermisit vñquam confiteri, nullis suis præcedentibus meritis homines iustificari per CHRISTVM dominum nostrum.

¶ Quod autem inueniorem primum huius nominis coniunctione deceperisse, fuit quod legit apud antiquos: congruum esse, ut qui suis naturalibus benevteretur, Deus misericorditer subueniret. Congruit enim bonitati diuinæ, vt si homo pro sua fragilitate facit, quod natura potest, Deus pro sua misericordia suppleat, quod non potest, suppleat inquam non statim infundendo gratiam, sed per auxilium speciale adparando conuertendoque; ad se illum cui gratiam infundat. Congruitas ergo illa non in nobis, sed in Deo est. At vero meritum quanuis addant, de congruo, nisi velint terram, vocare coelum, non dicit congruatatem solum in Deo, sed opus in homine, cui aliquo modo debeatur gratia. Quod esse nullo modo potest, nisi in illo qui est in gratia. Apertissima sunt verba Anselmi prolo. cap. 10. loquétis cum Deo, Cum punis malos, iustum est, quia illorum meritis congruit. Cum parcis malis, iustum est: non quia illorum meritis, sed quia tu voluntati, & bonitati condescens est. Nullam ergo congruentiam agnoscit Anselm. in meritis nostris, sed in sua bonitate. Cum autem quis incipit esse in gratia, tunc potest & sibi de condigno, &

S. Tho. alijs de congruo mereri. Quare S. Thom. licet 1. 2. abiecerit opinionem, quam visus est sequi in 2. senten. puta, quod quis posset sibi mereri primam gratiam de congruo (vt patet. q. 114.

Deceptio de  
merito con-  
grui.

artic. 5.) non tamen negant, quin ille qui est in gratia, possit de congruo mereri primam gratiam alteri: merendo, quod Deus disponat ipsum per bonam inspirationem & motionem. Et 3. p. q. 2. in S. Patribus subodorat aliquod meritum congrui respectu aduentus CHRISTI: videlicet orationes ex gratia procedentes. Hoc tamen meritum non fundatur in aliqua lege statuta Dei semper annuendi, & infallibili ter concedendi, quod petitur. Multi enim iusti instantissime orant pro conuersione aliorum, quia tanè non impetrant, vt testatur Prophetæ, vbi ait, Si steterit Moyses & Samuel cor me, non est anima mea ad populum istum. ¶ Sed vtrum saltē motio illa, qua homo per auxiliū speciale disponitur ad gratiam, sit me- ritum de congruo, vt quidam modò incipiunt aux. spe. fit euulgare? Profectò licet hoc non injiceret tam me. cong. tum scrupulum, quantum illud opus quod sit ex puris naturalibus: nihilominus neque hoc censendum est villo nomine meriti. Primum, quod apud Patres nulla est talis distinzione inter meritum congrui, & condigni, quippe qui nusquam agnoscunt rationem meriti, vbinon sublit ratio debiti & iustitiae. Dispositio autem ad gratiam, quatenus vel tempore vel natura ipsam præcedit, nullam habet rationem iuris ad gratiam. Etenim nulla est prorsus dignitas, atque ideo neque meritum operis, nisi prius, saltē natura, persona sit digna per gratificatiōnem gratiam: iuxta illud, Respxit dominus Gen. 4. ad Abel, & ad munera eius: id est, propterea ad munera, quia prius ad personam. Vnde vt est apud Augustinum considerare Hypog. lib. 3. Aug. & vbi cunq; prædicat, hominem lapsum neque resurgere posse, neque aliquid boni facere, nisi per gratiam CHRISTI, intelligit, nisi per ipsum prius à peccato liberetur. Identidem in hanc sententiam illud testimonium accersens. Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Quasi ante Iohann. 3. gratiam iustificantem homo captiuus nihil meriti prestare possit. Quod & illud pertinet, Et quis prior dedit illi? Et reliqua huius gene- Rom. 11. ris. Quinimò si non vis apud antiquos Patres falli, diuinam motionem hominis ad gratiam, & gratiam ipsam gratum facientem, non duas actiones Dei, sed vnam prorsus reputant: veluti in motu & eius terminum. Licet S. Tho explicationis gratia distinxerit auxilium gratiae ab ipsa gratia habituali. Et ideo motionem ipsam non estimant meritum, nisi præintelle- cto termino. Et tunc iam non est meritum solum de congruo, sed certè condignum, non quidem gratiae, sed gloriae: vt sumus non longè posthac explicaturi. Itaque pro eodem Patres reputa-

reputabant auxilium, & motionem dei non cadere sub merito, atq; gratiam ipsam.

**Fundamenta meriti decō gruo sub uertuntur.** Fundamenta huius meriti de congruo nulla video apud authores, nisi sint illa quæ Sancti Thom contra se adfert, cuius potissimum est verbum Augustini, Fides meretur iustificationem: quod est in epistola ad Paulinum. 106.

Et in. 2. episto. ad Sixtum, quæ est. 10, haud dissimiliter dixerat, quod nec ipsa remissio peccatorū sine aliquo merito est, si fides hāc impetrat. Neq; enim nullum est meritum fidei, qua fide ille publicanus dicebat, Proprius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus.

**S.Thom.** Ad primum autem S.Thom. respōdet, quod aliquando August. fuit in illa opinione, quod initium fidei esset à nobis, quod primo ipso libro retract. postmodum ipse retractauit. Et ad hunc retractatum sensum forsitan pertinet & illud, quod fides mereatur iustificationem.

Non ait S.Thom. quod formaliter August. retractauit fidem mereri iustificationem, sed q; initium fidei esset à nobis. Attamen ait, codē pertinere, quod fides sit meritum iustificationis: & idcirco simul censetur retractasse, quod meritum iustificationis sit à nobis, si aliquando in hoc sensu opinatus est, fidem tanquam opus nostrum esse meritum iustificationis.

**August.** Verum est tamen, Augustinum, obscurè profectō de gratia fidei fuisse locutum. Nam li. 1. ad Simplicianum cap. 2. distinguit duplē gratiam: scilicet gratiam fidei primam, quæ non sufficit ad obtinendum regnum cœlorū: antequam sacramentorum participatione in corporentur ecclesiæ: alteram vero, qua homines corpori iam, inquit, CHRISTI, & sancto Dei templo deputantur. Quia nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Atqui prima gratiam appellat inchoationem, conceptioni similem: secundam verò nativitati, vt ad vitam

**Fides sine charitate re** perueniatur æternam. Ex his autem verbis cipi pōt p est, recipiūs: scilicet, quod possit homo recipiū spe pere fidem sine charitate per auxilium speciale: quod etiam dicitur gratia Dei. Quod pro compertissimo habet S.Thom. 2. 2. questio. 6 artic. 2. Atq; illam nonnunquam fortè habet catechumeni sine charitate. Licet absq; dubio se penumero per votum baptisini recipient gratiam gratum facientem, ante baptismum

**Quid sit in re:** vt infra suo loco monstrabimus. Conie Augus. fidē cœura ergo est, quod vbi cunq; August. dicit, si inchoare dem inchoare meritum, & impetrare iustificationem, & iustificationem, loquitur de illa fide, quæ tempore per

auxilium dei potest præcedere gratiam gra-

tum facientem, vt lib. 1. retract. cap. 13. & cetero allis locis. Sed tamen vocat inchoationē meriti, exclusiū: quia scilicet fides ostēdit nobis à quo debeamus petere auxilium. Et hoc etiam vocat impetrare iustificationē: non q; illic sit aliqua ratio meriti. Nunquā em̄ August. cogitauit meritum esse aliud q; de condigno: id scilicet, quod gratiae iustificanti succedit. Vnde Hypo. lib. 3. vbi ait, quod absq; ad Aug. grām iutorio gratiæ nō valet homo incipere, explicat illam præuenientem gratiam, esse gratum facientem. Præuenitur enim, inquit, homo medicina, id est, CHRISTI gratia vt sanetur et reparetur. Quamobrē səpissimē repetit, quod homo per peccatum captiuus, nullam ad bonum libertatem habet, nisi spiritu gratiæ fuerit liberatus ab eo, qui dixit, Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis: vt patet de correp. & gralib. 1. & vbiq; apud ipsum. Est ergo actus Actus fidei fidei, inchoatio meriti. Sed si consideretur, vt inchoatio secundum naturam antecedit gratiam, est in meriti, & choatio exclusiū meriti, non meritum, ex eo meritum di quod est primus actus & motus, quo à Deo uestis rōmtrahimur. Si autem pensetur quatenus sequitur gratiam, tunc planè est primum meritum. Et iste est sensus germanus Augusti. Sanè qui August. in epistola ad Paulinum, quæ est. 106. vbi loquitur de merito fidei, exprelē ait, quod si alii quid boni operatur homo, vt gratiam mereatur, non ei merces imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Si autem credit in eum, qui iustificat impiū, vt deputetur fides eius ad iustitiā, profectō anteq; gratia iustifice tur, vt iustus efficiatur, impius quid est, nisi impius? Igitur ante gratiam iustificantē nullam prosus rationē meriti admittit: neq; in actu fidei. Et subdit, Si quis autē dixerit, quod gratiam bene operantis fides mereatur, negare, inquit, non possumus. Sed tamē qui habent fidem, qua impetrant iustificationē, per dei gratiam venerunt ad legē iustitiae. Et paulò inferius explicatius ait, quod fides impetrat iustificationē, sed statim mentē suam exponit: dicens, nō quod gratiam dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici. Nō ergo vult, quod Augmenū prima gratia cadat aliquo modo sub merito, grāe cadit sed augmētū gratia. Et loquitur exprelē de sub merito. gratia gratū faciēt, quippe quæ sola est, quæ perficitur in patria. Sed ne illa restet dubita. Fides quōtio apud August. ipse se in libro. de spir. & lit. impetrat in cap. 13. palam exponit, vbi cunq; dixerit, q; iustificationē fides impetrat iustificationē. Non enim intelude. c. 21. ligit, quasi per modum ullius meriti: sed quia fo. 186. A. docet quomodo à deo debeamus petere auxi. c. 188.

g lium

*De neri, p. spondemus ad illud. 2. epistolæ ad Sixtum de blicu non merito fidei Publicani. Etenim vel sensus Augusti, est de merito condigno, propterea quod quando Publicanus adiuit templum, verisimile est aduenisse in gratia, veluti qui iam tunc eandem humilitatem gerebat in animo, quam oris postea confessione deprompsit. Ob idque; solū meruit iustitiam & sanctitatis augmentum. Sed dictus est exisse iustificatus: id est fecisse opus iustitiae: quod cap. viii. repetemus. Vel si meritum enunciatur de operibus praecedentibus, intelligitur quod fuerit initium meriti exclusum, ut supra explicatum est de actu fidei per auxilium speciale. Et in altero istorum sensu audiendus est Augusti. & Cypria. & quicunq; de hac re loquuntur, dicentes, quod fides est nonnullum meritum. Tametsi forsitan nonnumquam Patres loquuntur eo modo de merito, quo de homine diu viuente in peccato dicere consuevimus, postea meruisse iustificari, propter aliqua opera moraliter bona, quae fecerat in peccato. Non quod illa sint villo modo merita apud deum, sed in vno loquendi vocabamus merita, bonum illum usum naturalium: ut iam ante dicebamus in prima acceptance meriti.*

*Inuentum ergo est nunquam antea exceptum, quod velit quis Augustino inurere meritum congrui: quod credo ipse nunquam suspicari potuisse. Sed & de magistro sententiuarum iniuria est dicere, quod tenuerit primam gratiam cadere sub merito. Siquidem. 2. sent. dist. 26. gratiam cade neque transuersum vnguem ab Augustino deuius expressè id negat. Et distin. 27. c. 4. In bonis, inquit, merendis causa principalitas gratiae attribuit: quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & sanatur. Gratia autem qua sanamur procul dubio non est alia quam gratum faciens. Et idem repetit cas. 5. & 6. vbi explicans, quomodo fides meretur iustificationem, ait, quod unicus virtutis proprium est per suum actum meritum esse: nempe, duce charitate. Quod tandem iam molestam disputationem absoluam, euidentius argumentum tissimum arguementum hoc est, neque Augustino, nec Patribus notum fuisse aliud meritum quam Patribus me condigni. Quod si de merito villo ante primam ritum tantum gratiam uspiam fuissent locuti, certe non fuisse, non id intelligere de merito iustitiae, & tum fuit. condigno: sed de merito congrui, vel quo quis alio: vt caueret ne hoies faceret Pelagianos. Cum ergo nusquam taliter de merito distinxerint, manifestissimum est, nullam eos rationem cognouisse meritiante gratiam iustificationis.*

*Quo error Lutheranorum de iustificatione exponitur.*

## C A P. V.



O nobis demum instituti nostri perpetuum est, ubi princeps nobis est cum Lutheranis controversia. Diximus inquit de operibus ad iustificationem nos preparantibus usque ad punctum ipsum infundendam gratiam. Subsequitur ex ordine iam nunc, ut de eisdem operibus quantum à deo præuenti nostræ cooperemur iustificationi plenus differamus. Quod est an sola fide iustificemur. Est autem hæc de sola fidie, adeò, tum à suis exordiis abstrusa, tum ob diuturnam vtrinque pugnam obvoluta ac implexa, ut ad eruendam veritatem vix nobis aliunde pateat aditus. Quocirca si in hoc negotio, ubi sunt tam multi sapientes versati, conferre quicquam valet opera nostra, saltem conabor statum causæ qua potero perspicuacite constituere. Scilicet & aduersariorum sententiam & nostram, via, & ordine, quibus punctis discordent aperire. Id quod in his, quos haec nos legimus, semper desideratur. Cum enim verbis iam fermè nobiscum isti consentiant, non ita multum conduit, testimonia & argumenta cumulare, quod non sola fide iustificemur, nisi sensa ipsorum denudemus, quorum subinde articulos punctum petamus. Quod quia forte non hucusque effectum à nostris est, minus promouerunt. Eòpræsertim, quod si quos alias vñquam perpessæ est ecclesia infestos homines, qui sola dictiōnis perplexitate, & caligine obiecti, depugnauerint: isti sic potissimum sola tenbarum densitate potuerunt de hac re plebes deludere: summa ergo sunt claritate deuincedi. Ut fuerit fallacia hæc prodita explicatissime, ita erit protinus efficacissime cœtiæta. Igitur protoparens ille istorum Martini Luthe. nus Luthe. si in exordio statim primi tomis suorum operum, suam ipsi historiam prænarrantides habenda est, quod postea euomuit, ab inuidia Romanæ sedis concepit, ob qualiterum thiranæ factio. li. 3. potissimum (ut ait) indulgentiarum. Et quoniam sunt remissiones peccatorum, mox cœpit necessitatē operum inficiari, quæ fiunt in satisfactione de peccatis: prædicās nullū post dimissum peccatum relinquunt reatum penitentia: eò quod CHRISTVS pro omnibus soluit pretium. Inde gradū fecit, ut prætextu extollendæ fidei, opera vniuersa, vana reputaret: affirmas, sola nos fide iustificari: phæc scilicet dūtaxat, quod quisque credit sibi condonari peccata per CHRISTVM. Tandem eò prorupit insanius, vt om-



vt omnia opera, etiam sanctissimi hominis, peccata estimaret. Quin vero una illa fide adimpleri omnia precepta, atque adeo qui credit, liberum esse a lege: quod lib. 3. expugnandum nobis est. Igitur articulus hic multo virulentior, ac perniciosior natu, nutritusq; est aliquo

*Quid sibi Lu tempore, quam iam modo defendatur. Hoc theranis, sed enim sensu coepit Luther suaq; deinceps pro la fide nos genies profiteri, sola nos fide iustificari, quod iustificari. qui vnam hanc haberet certam firmamq; fidem condonari sibi, scilicet gratis peccata per CHRISTVM, nulla alia operu lege teneretur, sed quicquid operis perpetraret, si fidem retineret, neutiquam gratia decideret. Assertio ergo de hac re istorum non confusus, vt assolet, sed ex ordine disponam, vt gradatim melius perpendantur. Primum enim Luthe. in asseritionibus ad Leonem, art. 1. fidem cum sacramentis coparans, Nec noui, inquit, nec veteris testameti sacramenta, sed sola fides iustificat. Et contraria sua haeretica est. Est articulo 15. Ad sacramentum eucharistiae accedentes haec sola fides puros facit & dignos, si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos. Secundum conferens fidem cum operibus ait in lib. de libertate christiana, solam fidem sufficere ad salutem, opera nullo modo iustificare. Et in expositio ne episto. ad Galat. Sola, inquit, fides necessaria est, cetera omnia opera liberrima, neque precepta, neque prohibita. Et in libro de captiuitate Babylonica. Per solam fidem possumus cum Deo agere, opera ille nihil curat, neque illis indiget. Et de votis monasticis, Fides & opera que longissime inter se distant, & cōtrariantur, vt non possint opera absq; fidei auctura doceri: nam euangelium pugnat cum lege. Et in libello de libertate christiana, docet eu qui habet fidem, liberum esse ab omnibus preceptis legis, neque ullis indigere operibus ut saluat: sed sola, inquit, fides haec omnia largitur abunde. Tertio itaque, eò progredit, vt nulla etiam opera, quantucumque, prava, officere quicquam existimet habeti fidem. Sic enim ait in sermone aduersus Carolstadium, Nullum est peccatum: nisi incrudelitas, nulla iustitia nisi fides. Ex quo in de captiuitate Babylonica, infert nulla peccata posse hominem damnare, & si velit, nisi solam incredulitatem. Neque habenti fidem, dubitandum est de sua salute: quia promissio ibi facta nullis peccatis est mutabilis, nisi sola incredulitate. Et in de votis monasticis, Nulla opera credenti in CHRISTVM tam mala sunt, quae possint eum damnare, & accusare. Cetera propriis cuiusque locis adiiciuntur. Haec omnia dogmata ad literam persecueraverunt*

*Assertiones  
Lutherano  
rum.*

*Fides Luthe  
rovia ad im  
plet, atque iō  
liberatā le  
gis obserua  
tia. Vide li.  
3.c.1. fol.  
191.b*

aliquadiu tueri sui postea discipuli: atque huius modi floribus opera sua cōspergere: vt est potissimum videre apud Melanthonem in locis cō munib. In hoc tamē explicato sensu: videlicet, quod eatenq; nulla sint alia necessaria opera praeter fidem, vt nullum extra incredulitatem sit peccatum, insanisima haeresis est. & quam miraculum est mente christiani hominis occupasse. Haud tamē noua est pestis, sed quae ab initio vsq; nascentis ecclesiæ genus dicit. Fuit enim haeresis Eunomii, quam Augustinus de haeret. cap. 54. sub his verbis refert, Feretur etiam vsque adeo fuisse bonis moribus inimicus, vt asseueraret, quod nihil cuique obsecet quorūlibet perpetratio ac perseverantia peccatorum, si huius quae ab illo docebatur fidei particeps esset. Idem affirmat Luther. Nisi quod ait, fidem non debere esse otiosam: sed liberè debere christianū exercere se in operibus charitatis erga proximos. Et in de fide & operibus cap. 14. idem Augustinus statim apostolorum ait, hanc ipsam haeresim eadem omnino exordia, quae in ipsis modo nostris aduersariis, habuisse. Nempe dum non intellectis, inquit, quibusdam obscuris sententiis apostoli Pauli: scilicet, Lex subintravit, vt abundaret delictum. Et, Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis: arbitrati quidam sunt fidem satis esse ad salutem sine aliis operibus bonis, quinimodo malis nihil obstantibus. Quam, inquit, ob causam aliae apostolicæ epistole Petri, Ioannis, Iacobi, & Iudei contra hanc maxime dirigunt intentionem, vt vehementer astruāt fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut ipse ait Paul. Fides quae per dilectionem operatur. Et super psalm. 31. eorundem haereticorum verba inducit, misericordiam dei peccatoribus ita promittentium, vt in quibuslibet peccatis perseverantibus, tantum credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoscit, paratam esse dicent, ita vt nemo esset peritus fidelium iniquorum. Quibus respondet, quod Deus ille iustus, qui Psalm. 100 bus cantatur misericordia, & iudicium, dabit hominem male de se presumptem, & ad interitum suum, misericordia dei ipsius abutetur. Porro cum sensus hic plures conuoluerat errores, videlicet contra necessitatem sacramentorum & operum, & contra præceptorum, & peccatorum numerum, & varietatem: si tibi simul totam aggredieremur, suo nos agmine obrueret. Influit CHRISTVS sui pretium sanguinis ad nos per sacramenta deruari, vt quicunque a fide peregrinaretur, nisi renatus ex aqua & spiritu sancto, non posset introire in regnum dei: & qui lethale crimen admisissent,

*g. 2. 1. iii*



- Luc. 13.* nisi egissent poenitētiā, simul periissent omnes. Deniq; nulli quantūcūq; reconciliati, nisi *Ioan. 6.* si carnem filij hominis manducantes, & bibētes eius sanguinem, non haberent vitam in se. Oblatrat contra Luther. sacramenta non esse iustificādis necessaria, sed solam fidem. Signauit Deus ab initio in mentibus mortalium ius naturae, vt deum religione colerent, sc̄q; homines pr̄scriptis certis pr̄ceptis in pace, & trā quillitate illæsos continerent, mutuisq; officiis adiuuarent: illa in duabus tabulis postea inscrispit: ac deniq; cum fides perfectio esset naturæ, in euangelio C H R I S T V S innouauit: adiectis, quæ sua erat authoritas, aliis non nullis: admonens, vt qui vellet ad vitam ingredi seruaret mandata: transgressoribus cōminatus æterna supplicia: pr̄cipiens apostolis, vt baptizantes gentes sacramento fidei, diceret eos seruare quæcunq; mandauerat illis. Obstrebit Deo Luther. nulla esse opera necessaria pr̄ter fidem, neq; alia homines teneri lege. Dignoscit Apostolus complura opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, & id genus plurima: & fructus spiritu diuersos, q; sunt, charitas, pax, patientia, &c. Amputat omnia Luthe. vt nullum sit aliud opus virtutis pr̄ter quam fidei, nullumq; extra incredulitatē, peccatum. Reliqua vtiq; vsq; ad suas proprias sedes reponamus. Nunc in hoc libro id tantum examinemus, an in puncto iustificationis alia sint opera necessaria pr̄ter fidem, quæ pariter nos pr̄parent cum actu fidei. Alter ergo sensus est huius assertionis. Sola fide iustificamur. Quem iam Lutherani exacte, vt existimant limatum, tueri pertendunt. Hunc claritatis gratia, quam summopere conamur, per haec propositiones ex sua doctrina de proptatas, explicamus. Prima, omniumq; fundamento, assertio. tum, assertio istorum est, Sola fide p C H R I S T V M seruatorem nostrum iustificamur. Quæ expressissimè (aiunt) habetur apud Paulum. Porro qui ait, Arbitramur hominē iustificari per fidem, non ex operib⁹. Et, Gratia estis saluati per fidē, & hoc nō ex vobis, Dei enim dominus est. Et hoc est punctum capitale quo dissentunt à veritate catholica, quam nos cōtra legitimè interpretates Paulū, propugnamus: videlicet non sola nos fide iustificari.
- ¶ Et quāvis series hæc & ordo minimè apud illos habeatur, tamen, vt de singulis lucidior sit 2. Propositi- disputatio, sit ad expositionē prioris, secundatio. eorum propositi. Iustificari trifariam dicit. Iustificatio Quandoq; enim surpatur de eo, quod est cōplex Lu probari, aut iudicari, aliquæ esse iustum. Secun theranis, ita domodo accipitur p eo, quod est, ex iniusto

## Lib. II. Caput. V.

iustum fieri. Et tertio modo pro eo, quod est, vide ēcōcede iustitiam isti augeri. De quibus acceptiōnib⁹ re autor. capite proximo explicatiō fiet sermo. 6. buis li. ¶ Huic subiicitur tercia ex eorum assertis pro 3. Propositi. positio. Cum dicitur, sola nos fide iustificari, Quid si Lu id sentiēdum est, tam de secundo, quām de ter theranis iu. modo iustificationis. Ita vt tam acquisitione stūm bonis quām argumētūm iustitiae, soli tribuatur fi-operibus iu dei. Quod si opera bona illius qui iam iustifi. fificari. catus est, dicuntur aliquo modo ipsum iustifi. care, id inquiunt, duntaxat est in prima vñficatione iustificationis: scilicet, quod iustus per sua opera pronunciatur à deo iustus: quia ope ra sua reputantur ab eo iusta, & cōmendātur, tanquam fidei testimonia. Imò verò ex perti- nacia illa, quod post baptismum concupiscentia adhuc manet peccatum, consequēs faciūt omnia opera, etiam iustificati, esse de se pecca ta, nisi quod per gratiam C H R I S T I non im putantur. Quæ quidem disputationes ad ter- tium librum pertinent. ¶ Quarta istorum af- fero. Nomen fidei tripliciter accipitur. 4. Propos. Primo modo de fide historiæ. Secundo de fide tripli de promissionis. Et tertio de fide miraculorū. citer. Distinguūt enim tam vetus quām nouum te- stamētūm. Dicentes, quod alia sunt in scriptu- ra sacra, quæ ad historiam attinent: vt creatio mundi, inundatio diluvii, & reliquæ Patrum historiæ. Et in novo testamento: nativitas, vi- ta, & mors C H R I S T I. Alia sunt quæ per- tinent ad promissiones. Vt, In semine tuo be- nedicentur omnes gentes. Non auferetur sce- ptrum de tribu Iuda, donec veniat qui mittendus est. Qui crediderit & baptizatus fuerit sal- uus erit. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa erunt, &c. De fide miraculorum paulò pōst. Distinctio fuit pri- mo Lutheri in de libertate christiana, & artic. 1. ad Leo. quæ suis celebratissima est. ¶ Supponunt & huic distinctioni quintā pro 5. Proposi- positionem. Cum docemus, inquiūt, sola nos tio. fide iustificari, non intelligimus de fide histo- riæ, qua credimus, veram esse scripturā, sed de fide: hoc est de fiducia, qua quilibet, fidere debet Fiducia. promissionibus dei de remissione peccatorū p C H R I S T V M efficienda. Hæc illi. Sinistrè ergo putant aliqui, fidem historicam appella- ri ab illis fidē humanitus acquisitam, vt distin- guitur contra diuinatus infusam. Quinimò fi- des historiæ in schola Lutherana, est quoq; di- uino afflato inspirata, sed ex parte obiecti di- gnoscit à fide, quæ habēda à nobis est diuinā- rū promissionū. ¶ Sexta corundē propositiō est, & q; maxime adnotāda, sanè q; basis est suę cōficiat iustificationis. Fides (aiunt) qua iustifi- camur

Fides histo-  
rica Luthe-  
ranorum.

6. Proposi-  
tio.

*Fides iustifi-  
cans Luthe-  
riano folio.  
camur non est fiducia sola in genere, qua con-  
fidimus, Deum paratum esse reconciliare vni-  
uersos per C H R I S T V M, si sua duritia, & cul-  
pa non obstat. Sed est fides & fiducia qua-  
ranis & ca-  
tholicali. 3  
c. 10. folio.  
240. 4.*

*Sensus Lu-  
therane in  
stiftificationis  
p. fidem.  
camur non est fiducia sola in genere, qua con-  
fidimus, Deum paratum esse reconciliare vni-  
uersos per C H R I S T V M, si sua duritia, & cul-  
pa non obstat. Sed est fides & fiducia qua-  
ranis & ca-  
tholicali. 3  
c. 10. folio.  
240. 4.*

*7. Proposi-  
tio.  
camur non est fiducia sola in genere, qua con-  
fidimus, Deum paratum esse reconciliare vni-  
uersos per C H R I S T V M, si sua duritia, & cul-  
pa non obstat. Sed est fides & fiducia qua-  
ranis & ca-  
tholicali. 3  
c. 10. folio.  
240. 4.*

*Fides iustifi-  
cans Lutherana  
non esset  
p. sine spe  
et charitate.  
camur non est fiducia sola in genere, qua con-  
fidimus, Deum paratum esse reconciliare vni-  
uersos per C H R I S T V M, si sua duritia, & cul-  
pa non obstat. Sed est fides & fiducia qua-  
ranis & ca-  
tholicali. 3  
c. 10. folio.  
240. 4.*

*Status con-  
trouerse.  
camur non est fiducia sola in genere, qua con-  
fidimus, Deum paratum esse reconciliare vni-  
uersos per C H R I S T V M, si sua duritia, & cul-  
pa non obstat. Sed est fides & fiducia qua-  
ranis & ca-  
tholicali. 3  
c. 10. folio.  
240. 4.*

*Calat. 5.  
camur non est fiducia sola in genere, qua con-  
fidimus, Deum paratum esse reconciliare vni-  
uersos per C H R I S T V M, si sua duritia, & cul-  
pa non obstat. Sed est fides & fiducia qua-  
ranis & ca-  
tholicali. 3  
c. 10. folio.  
240. 4.*

*Solus fidei re fideli Deo promitteri salutem. Et illo solo  
actu est p. actu aiunt, recipere nos gratiam, misericordiam,  
uius grie & iustitiam dei: post gratiam verò continuo  
Lutheranis sequi infusionem charitatis. Itaq; nullū actū  
neq; aliā ad agnoscent primum gratia p. t. illum fidei.  
mutunt di- Cuius rationem hanc adferunt, & Lutheranis in-  
fpositionē. de liber. chri. & vbiq; sui complices. Nēpē qd  
li. 3. c. 7. fo- ta verbo dei. luxta illud, Non in solo pane vi  
Matth. 4. uit homo, sed in omni verbo quod procedit d  
Psalm. 104 ore Dei. Et in Psalm. Misit verbum suum, & sa  
Luthero so nauit eos. Atq; hoc verbum est, ait promissio  
la fides pro euangelica. Cum autem verbum, inquit, & p  
missionum missio sola fide per intellectum apprehenda-  
Ch. isti con tur, ille solus assensus apprehendit misericor-*

diam: quam postea consequitur charitas, & o  
pera. Et hac de causa in artic. 1. ad Leonem cō- fert grām  
tendit, quod sacramentum non confert gra- nō sacramē  
tiā: sed sola fides verbi C H R I S T I promit tā, uid. c. 16  
tētis. Qui crediderit & baptizatus fuerit, salu⁹ hui⁹, et li. 3  
erit. Et quorum remiseritis peccata, remissa e- c. 3. f. 1 99.  
runt. Idem docent in confessione Augustana et c. 7. et c.  
articul. 5. In cuius apologia Melancthoñ, Non 12. hui⁹ fo-  
solum laudatur, inquit, fides, quasi sit princi- 147. 4  
pium iustificationis, vt aduerterij dicunt, sed Mar. 16.  
nos sic de fide sentimus, quod propriè ac ve- Ioan. 20.  
re ipsa fide propter C H R I S T V M iusti repu Melanctho  
temur. Et iterum, Sola, inquit, fide in C H R I Dilectio se  
S T V M non per dilectionem aut opera conse quitur fidē.  
quimur remissionem peccatorū: et si dilectio  
sequitur fidem. Et infra. Sola fide apprehendi  
mus misericordiam: quia illa accipit promis-  
sionem, qua deus pollicitus est, quod propter  
C H R I S T V M velit propitiū esse credentib⁹  
in eum. Et infra, Quia promissio non potest,  
inquit, accipi nisi fide. Vide quomodo semp  
accipit pro p̄cō auctū intellectus & absque  
vlo profrus ḥnigmate Buce. in sua concordia Bacrus.  
controuersiarum, exponens libellum impera-  
torium, ait fidem, vt fides est, vt assensio est e-  
uangelij, fidem ipsam solam: hoc est, primo &  
per se esse solidam plenamq; causam recepti-  
uum primum gratia atque adoptionis dei, &  
principis iustificationis: id est qua ex iniustis  
efficiunt iusti deinde sequit̄ charitas, ad ope-  
randum iusta. Nota ergo quā aperte reuera-  
negent, fide nos iustificari per charitatem ope-  
ra: siquidem sola assensiō intellectus, aiūt,  
apprehendi gratiam: quam mox gratiam cō  
sequitur charitas, atq; adeo opera. Atq; hac  
de causa, afferunt necessarium esse nexum in- Cur cōim-  
ter fidem & charitatem. Nempe quod fides & sine Lu  
sola assequit̄ primū grām, quā grām p̄tin̄ cō therant̄ si-  
sequitur charitas. Nos autem secundum euan des & cha-  
gelicam veritatem, dicimus, quod appprehende ritas.  
re gratiam, & misericordiam, non est idem, qd  
assentire, & credere: nisi, apprehēdere, accipia Veritas ca-  
tur pro eo, quod est cognoscere: vnde poten- tholicarum  
tia cognoscitū appellant̄ apprehensiuæ. de fidei actus  
Sed defendimus, quod appprehendere est actu in iustifica-  
eredendi, sperandi, & diligendi per detestatio-  
nem peccatorum, pr̄ueniente afflato & ope-  
diuina, disponi, parari, trahi, venire & conuer- Fides in re  
ti ad suscipiendum gratificantem gratiam. ceptio ḡrē  
Ita vt fides non solum post gratiam, sed in re- operat per  
ceptione ipsius gratia per actum dilectionis charitati, ni  
operetur. Quia de ipsa prima iustificatione lo de de hoc la  
quebatur Paul. vt ait, apud deum neq; circun tuis. ca. 12.  
cisionem, neque p̄putium quicquam vale- hui⁹ libri.  
re: sed fidem, quā per charitatem operatur. fo. 146. b  
g 3 Quæ

Quæ tamen istis soboles ex hoc dogmate pagetur, in subsequentibus apparebit. Huc te ergo optime lector identidem post hac remit temus. Hac ob oculos habebis pagellam, quā deinceps respectes.

*Quo termini controuerſie exponuntur.*

CAP. VI.



N capite ergo statim disputatiōis duas istas voces, iustificatio, & fides, exponere est operæ pretium. Iustificatio trifariam (vt in secunda sua propositione cum Lutheranis consensiamus) accipitur. Prima, genuinaq; notio huius nominis, est acquisitione iustitiae: nempe ex iniusto iustum fieri. Sicut calefactio ex frigido fieri calidum. Notia em̄ huius figuræ mutationem inter duo contraria significant. Secunda huic, p̄xima notio est, vt significet augmentationem iustitiae. In his quippe formis quæ gradus habent, nomen verbale non solum primam mutationem, sed progressionem quoq; significat. Dicitur enim etiam calefactio, intēsio caloris. Quæ quidem duæ acceptiones celeberrimæ sunt in sacris eloquiis. De prima ait Paul. Et autem qui non operatur, credenti in eum qui iustificat impium. Et, Qui mortuus est, iustificatus est à peccato. Est enim iustificatio hoc primo modo, vt est in glo. super illud Rom. 8. Quos vocavit, hos & iustificavit, peccatorum remissio per gratiam spiritus sancti. Videlicet, quægratia formaliter iustificamus virtute, & merito C H R I S T I. Vnde ad Corinth. Paul. Fornicarij, inquit, idolis seruientes, adulteri, & cætera, fuitis: sed abluti estis: sed sātificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri I E S U C H R I S T I, & in spiritu dei nostri. Quæobrem iustificatio impræsentiarum non dicitur à iustitia, speciali virtute: sed quæadmodum libro priori de iustitia originali dicebamus, vt importat restitudinem totius hominis. Hoc namq; significatu usurpat quoq; nōmē iustitiae Arist. Instar corporis iustificationis: tūc em̄ res vna cū altera iustificatur, quando adæquantur ambæ. Et quā rā iustitia uis inter nos & deum, quippe vbi non est omnino æqualitas, integra esse nequeat ratio iustitiae, iustificamur tamen, cum suæ voluntati subiecti, ad suam legē & regulam exigimus, & secundum fragilitatem nostram referimus & coaptamur. Hęc enim iustitia est, quam commemorat Paul. in initio statim epist. ad Rom. Vbi enim dicit euangelium esse virtutem dei, confessim annexit, iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidē. De secundo modo iusti-

Iustificatio  
nōmē multi  
plex. ca. 1.  
huius lib.

Tho. 1.2. q.  
113. ar. 1.

Ro. 4. et. 6.

Iustificatio  
nis diffini-  
tio.

Iustificatio  
nē dedi-  
cat.

Ethic. 5.

Quo sit ue-  
ra iustitia  
in hoīe corā  
deo.

2. Modo.

stificatio, quando adæquantur ambæ. Et quā rā iustitia uis inter nos & deum, quippe vbi non est omnino æqualitas, integra esse nequeat ratio iustitiae, iustificamur tamen, cum suæ voluntati subiecti, ad suam legē & regulam exigimus, & secundum fragilitatem nostram referimus & coaptamur. Hęc enim iustitia est, quam commemorat Paul. in initio statim epist. ad Rom. Vbi enim dicit euangelium esse virtutem dei, confessim annexit, iustitia enim dei in eo reuelatur ex fide in fidē. De secundo modo iusti-

ficationis legimus, Qyl iustus est, iustificetur adhuc. Et, Non verearis vsq; ad mortem iustificari. Et, Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & nō ex fide tantum. Quibus verbis cōtradixit set Paul. vbi ait, Arbitramur hominem iustificari per fidem, & nō ex operib⁹, nisi Paul. de priori iustificatione. Iaco. verò de altera loqueretur. Tāctis suo loco explicauimus, vt etiam opera nostra concurrant in iustificatione. Nili quod Paul. loquitur de præcedētibus. Tertio modo usurpat præterea nomen iustificationis pro eo, quod est, reum ab olui in iudicio, & pronuntiari ab illo. Neq; usurpatio hęc adeo est aliena à prima, quinimò omnino illi agnata. Quēadmodum enim in re apud deum iustificari, est eum, qui iniustus erat, iustum fieri: ita in foro exteriori coram hominibus, est, eum qui iniustus habetur & reus fit, secundum allegata, & probata, prouuntiari iustum. Quo sensu ait Sapiens, Qui iustificat impium, & qui condēnat iustum, ab ominabilis est vterq; apud deum. Et, Si fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iudices, quem iustum esse perspexerint, illi iustitiae palmam dabunt. Ad verbum græcum redendum esset, Illum iustificabunt. Neq; ab his quidem longissimè distat significatio illa psalmi. Vt iustificeris in sermonib⁹ tuis, & vincas cum iudicaris: id est, vt cum homines de te iudicauerint, iustus inueniaris. Ad hunc prope modum, iustificare, significat etiam condēna Iustificare, seu iactare iustitiam. Secundum illud, Ille iactare iustitiam autem volens iustificare seipsum. Et, Vos estis, stitiam. qui iustificatis vos coram hominibus: Deus Luc. 10. autem nouit corda vestra. Hęc autē tertia si- Cr. 16. gnificatio nūspiam est apud Paulum, neq; in scriptura: vbi fit mentio de nostra per C H R I S T U M iustificatione. In quo Lutherani (quæ sua est tertia propositio) turpiter falsi, nequi- Duplex de- ter fallūt. Sed accipitur iustificatio primo modo pro vera acquisitione nouæ iustitiae. Et vbi tie in usu accipitur secundo modo, designatur quoq; ve scripture augmentatio iustitiae, quæ fit per opera nostra, emanantia ex gratia Dei, & nō duntaxat reputatio seu cōmendatio iustitiae, vt in subsequentibus fusius demonstrabitur. Vl̄sus est ergo Paul. nomine iustificationis (si rē coniectari nobis licet) alludens forsan ad originalē iustitiam, in qua creati sunt Protoparentes nostri. Nam quoniam illam omnes ex culpa sua perdidimus, liberationem: ab hoc nostro originali contagio significanter nuncupauit iustificationem: hoc est, restitutionem, & quadā tia restituēt tenus instaurationem, nō quidem eiusdē prout homini- sus originalis iustitiae, sed tamē restitudinis ho-

minis

Lib. II. Cap. VI.

minationis. Cōpomitur Paul⁹ cū la- cobo. 3. Modo. Prove. 17. Deut. 25. Psalm. 50. Iustificare, significat etiam condēna Iustificare, seu iactare iustitiam. Secundum illud, Ille iactare iustitiam autem volens iustificare seipsum. Et, Vos estis, stitiam. qui iustificatis vos coram hominibus: Deus Luc. 10. autem nouit corda vestra. Hęc autē tertia si- Cr. 16.gnificatio nūspiam est apud Paulum, neq; in scriptura: vbi fit mentio de nostra per C H R I S T U M iustificatione. In quo Lutherani (quæ sua est tertia propositio) turpiter falsi, nequi- Duplex de- ter fallūt. Sed accipitur iustificatio primo modo modo pro vera acquisitione nouæ iustitiae. Et vbi tie in usu accipitur secundo modo, designatur quoq; ve scripture augmentatio iustitiae, quæ fit per opera nostra, emanantia ex gratia Dei, & nō duntaxat reputatio seu cōmendatio iustitiae, vt in subsequentibus fusius demonstrabitur. Vl̄sus est ergo Paul. nomine iustificationis (si rē coniectari nobis licet) alludens forsan ad originalē iustitiam, in qua creati sunt Protoparentes nostri. Nam quoniam illam omnes ex culpa sua perdidimus, liberationem: ab hoc nostro originali contagio significanter nuncupauit iustificationem: hoc est, restitutionem, & quadā tia restituēt tenus instaurationem, nō quidem eiusdē prout homini- sus originalis iustitiae, sed tamē restitudinis ho-



S.Thom.

minis ad deum, quæ illius erat forma & radix. Quocirca ut scitè adnotauit S.Thom. 1.2.qd. 113. Quanuis iustificatio nostra, & à fide inchoetur, & consummetur per charitatem, à neutra tamè harum virtutum sortitur nomine, sed à generali iustitia. Eò quod fides peculiares virtus est intellectus: veluti charitas, voluntatis: sed iustitia totam designat hominis re-  
ctitudinē. Hinc sit, vt iustificatio, solum passiu-  
m accipiat pro illo motu, qui est in homi-  
ne. Neque propria est distinctio, qua aliqui ef-  
singunt, aliam esse in C H R I S T O iustificatio  
nem, quæ est causa nostræ, & aliam in nobis,  
quæ est illius effectus. Nam sicut apud philo-  
sophos, motus non est in mouente, sed in re  
mota, vt calefactio non est in igne: sed causa  
calefaciendi, vnde procedit calefactio, quæ est  
in aqua. Nec concederet Aristoteles quod calefa-  
ctio actio sit in igne, sed ab igne: sunt enim ijdē  
motus, actio, & passio, licet respectus actionis  
sit in igne. Eodem modo neq; in Deo neq; in  
C H R I S T O est propriè iustificatio nostra,  
nisi quia in eo est causa vnde procedit iustifi-  
cacio nostri. Vnde August. de spi. & lit. cap.  
11. exponens illud Pauli, Iustitia dei in eo re-  
uelatur &c. ait ideo dici iusticiæ dei, quod no-  
bis illam impariendo, iustos nos facit. Et sive  
illud Psalm. 30. In tua iustitia erue me. Iustitia  
inquit, dei nostra fit, cum nobis donatur. Et  
hæc de primo verbo quæstionis, scilicet iusti-  
ficatio. ¶ Alterum verò, puta fides, nō solum  
pars aduersa, vt in quarta ipsorum propositio-  
ne retulimus, sed nostram in tot discindunt  
ac dilaniant significatus, fermè quot sunt in  
scripturis verba de fide. Adeò vt vix possum⁹  
mente retinere tam multiugā nominis & qui-  
uocationem. Etenim aduerteri quo fidē quæ  
est extra charitatem, fidem esse denegent, de  
1.Cor. 13. qua tamen ait Paul. Si habuero fidem, ita vt  
montes transferam, charitatem autem non ha-  
buero, nihil sum: confingunt, nescio quam si-  
dem miraculorum, distinctam à fide catholica.  
Et quo defendant sola nos fide iustificari, di-  
scernunt aliam fidem historiæ euangelicæ (quæ  
negare nequeunt haberi posse extra gratiam)  
à sua fide iustificatæ, cōfinguntq; nescio quas  
alias fides: vt est potissimum videre apud Me-  
lancth. in apolog. & latius in locis communi-  
bus: & apud Bucerum in sua modò reconcilia-  
tione controversiæ iustificationis. Quin Pi-  
ghius etiam noster docet fidē accipi pro fidu-  
cia: item pro conscientia. Atq; alios iam vñq;  
ad quindecim sectiones fidei audiui multipli-  
cantes: scilicet, pro autoritate, pro promissio-  
ne, pro iure iurando, & nescio quibus aliis mo-

dis. Quæ quidem varietas, & diuersitas, præter  
quam quod absq; ratione & arte rei simplici  
tribuitur, omnes funbris, & neruos disputa-  
tionis fidei præscindit. Cū enim C H R I S T V S  
vnam fidem catholicam, quam basim structu-  
Nocet tam  
multiplex  
diuilio fidei  
ræ christianæ præiecerat, quæ plurimis pri-  
uilegiis donasset, vt illam in animos mortaliū  
altius imprimaret, quiuis locus scripturæ, vbi  
tale aliquod priuilegium, & virtus fidei com-  
mendatur, facile iam elusus repellitur. Sanè cū  
quilibet fingit, hoc, vel alio modo usurpari il-  
lic, quam semel lacerauit fidem. Haud quidē Homony =  
inficias ierim, quin sint primum omnium ho-  
mia expli-  
monymia, & amphibilogia explicandæ, ne canda-  
disputatio hoc vitio labore: sunt tamen iudi-  
cio, & arte dignoscendæ. Agam prius cum no-  
stris. Nam de notionibus, quibus hoc nomi-  
ne vtuntur Protestantes, paulò inferius futu-  
rus est sermo. Igitur quātum meditari possū,  
duplex tantum significatus est in hoc nomi-  
ne fides. Significat enim & virtutem morale, Fides bis-  
tiam dicit.  
quæ est in voluntate, & intellectualem, quæ  
est in intellectu. Quæ quidem explicatio ex  
ipsa statim nominis etymologia perlucet. Et  
enim & Cicero prius, lib. 1. de officiis, & post-  
modum epist. 19. ad Hiero. Augus. in duab⁹  
syllabis, quarū prima est à fio, secunda verò à  
dico adnotarunt, fidem eò dici, quia sit, quod  
dicitur. Vnde fides primum omnium signifi-  
cat constantiam, & veritatem, quæ in dictis qd  
piam afferentis, aut promittentis, inesse dicit:  
quæ nimis moralis virtus, fidelitas etiā nū  
cupatur. Qua de causa ait illic Cicero, Fides est  
dictorum, & conuentorum constantia & veri-  
tas: quæ quidem est totius iustitiae fundamen-  
tum. Ob idq; in pactis, vbi est vtrinq; mutua  
promissio, dixit ille. Accipe, daq; fidem. Fallū  
tur ergo, nisi ego fallor, qui dicunt vno modo  
accipi fidem pro promissione vel sponsione. Fides distin-  
guit à pro-  
missione.  
Nam promissio res est prior fide. Etenim cū  
quis quid pollicetur, dicitur promissione illa  
dare, astringere, & obligare suam fidē: quā po-  
stea liberat, cum implet promissiō, vel vio-  
lat, si non implet. Non tamen dicitur, obliga-  
re, aut dare promissiō, sicut nec dicit, im-  
plete fidem, sed promissiō. Est ergo fides  
non promissio, sed veritas firma, quæ seruan-  
da est ob promissiō, & quam promitten-  
tes quodāmodo impignoramus. Et ideo qui  
iniuria ab aliquo circuinuenitur vel defrauda-  
tur, implorat deorum hominumq; fidem: qd  
est, constantiam & veritatem. Neq; opus est  
aliam fidei acceptionem fingere pro authori-  
tate illius, cui credēdū est. Quippe cum in hāc  
recidat, quam modò diximus, constantiam, &

g 4 verita-

Iustificatio  
solū paſſiueFides indi-  
gné diffeca-  
tur.

1.Cor. 13.

Melancthō  
Euse.

Pigibus.

Universidad de Salamanca. BGH

veritatem. Inde enim quisq; dignus est, cui ad hibeatur fides, quod constans & verus existimat, ut faciat quod dicit. Qua qui caret constantia, dicit carere fide. Vt, Frōti nulla fides. Et hoc modo dicimur derogare fidē eius, cui facimus ne habeatur fides, & reconciliare fidē eius, cui facimus ut detur fides. Et bona dicit fide quis, quid gerere, aut possidere, dum sine dolo malo id facit. ¶ Secundo modo accipit fides, ut est intellectualis virtus. Nempe assensus quem præbemus enuntianti aut promittēti nobis aliquid. Quæ quidem notio ex priori Fides p. ḡsē nascitur. Cum enim ille, quem fidē primo modu-  
nascit ex do habere scio (id est dictorum constantiam & veritatem) mihi asserit quicquā, aut promittēti, persuadet quidē mihi, quod dicit: & (quod idem pollet) facit mihi fidēm: hoc est, generat in me assensum, quo illi credo. Qui quidē pro inde assensus dicitur fides. Tametsi idiomatum isti morosi obseruatores aiunt, huiusmodi assensum non tam propriè nuncupari fidem. Dicitur namq; gr̄ecē τισις à πέπισμα, quod est persuasi, & fidem feci. Et ideo πισις potius (aiunt) transferenda esset latine, persuasio q̄ fides. Imò gr̄amaticissimi quidā dicunt, non posse reddi vna voce latina. Et de hoc cōplente longissimas paginas. At verò tametsi Quintilia. transtulerit persuasionē, nihilominus latini etiam celebratissimi appellant, fidem. Et quidem meritò. Nam vt apud latinos fides, ita & apud gr̄acos πισις tam paſsiuē accipitur, quam actiue. Est enim apud illos πισιπ θεοτοκίᾳ, διαχρονα, quod nos vertimus fidem dare & accipere. Et ideo illa persuasio, quæ mihi fit ab alio, optimè dicitur fides, quam ipse mihi facit, & ego illi habeo. Vnde habere, seu adhibere fidem, credere est. Vt apud Terentium Si hac fidem habeat se iri præpositum tibi. Et apud Poetam, Credo equidem, nec vna fides, genus esse deorum. Et Cicer. in Topic. Argumētum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Et idem in officiis, His, inquit, fidem habem⁹, quos plus intelligere, quam nos arbitramur. Et quāvis doctores sancti primi fuissent, qui rem hoc nomine donassent, satis haberet notio hęc autoritatis. Est enim apud omnes ecclesiasticos summo cōsensu recepta. Duos ergo si demus huic nomini fides, significatus, satistis est. Nempe vt sit fides, quam mihi quispiā dat, dum quicquā asserit, aut promittit, & quā ego vicissim do illi, dum credo. Has duntaxat notiones edocet August. de spir. & lit. cap. 31. His verbis, De hac enim fide nunc loquimur, quam adhibemus cum aliquid credimus: non quam damus cum aliquid pollicemur: nam

Poëtarū testimonia.

Duo signifi-  
catus fides.

August.

Lib. II. Caput. VI.  
& ipsa dicitur fides. Sed aliter dicimus. Nō mihi habuit fidem: aliter autem, Non mihi seruit fidem. Nam illud est, non credit quod dixi: illud, non fecit, quod dixit. Secundum hāc fidem, qua credimus, fideles sumus deo: secundum illam verò, qua sit quod promittitur, etiā deus ipse fidelis est nobis. Hoc enim dicit apostolus, Fidelis deus qui non vos permittit tenari supra id quod potestis. Tantum August. Animaduertamus ergo, duobus modis dici fidem. Primo, qua deus est nobis fidelis, altero, qua nos sumus deo. Vno cap. 3. ad Rom. designat Paul, vtrāq; Vbi enim ait, Quid, si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas eorum fidem Dei euacuavit? Absit, Fides apud ibi fides accipitur primo modo pro fide qua Paulū p̄ cō Deus est fidelis in suis promissionibus: quæ stantia pro porro non pendent ex operibus nostris, vt Iu mīsionis dī dæi putabant. Et ideo ait, quod quanvis quia uina, et nondam non crediderint promissionibus dei, nec stra creduli legem eius seruauerint, firma tamē veritas manet in suis dictis, ut faciat quod dixit. Vbi autem paulo inferius ait, Iustitia autem dei per fidem I E S V C H R I S T I in omnes, & super omnes qui credunt in eum, loquitur de fide secundo modo: nimirum qua nos credentes fideles sumus Deo, quæ quidē causa est, & fundamentū iustificationis nostræ. Ex his primò colligitur, quod non est necessarium ut alio modo accipiatur fides pro fiducia: vt tam non Fides nō astricti quidam, quam aduersarij omnes pro cōceptū p̄ fidu perto habent. Nam fiducia, res est alia à fide & ciare cōf. c. proles eius. Nec per se propriè est virtus, sed sequit. virtutis modus. Estenim vt scienter ait S. Tho Fiducia dmas. 2. 2. quāst. 1. 29. roborata spes ex aliqua liud à fide, firma opinione: seu robur spei, pertinēs ad mā lib. 3. c. 3. gnanitatem. Inde enim quod fidem habeo f. 2. 57. b et dīctis asserentis, aut promittentis, spero, & f. c. 10. folio. do ita fore. Quinimò quanvis ex fide nascitur 243 b. à charitate postmodum augetur & perficitur. Et ideo fiducia à fide nomen trahit, sicut effectus à causa. Quamobrem firma, certaque fides exprimitur nomine fiducia: veluti causa, nomine effectus. Id quod ex exemplis ipsiis, quæ isti multiplicatores significationum fidei adferunt, palam constat. Aiunt enim hoc modo accipi fidē pro fiducia: vbi ait Iacobus, quod is qui à deo quicquam postulauerit, postulet in fide, nihil hæsitans, ita accipi quoties in euangelio exigebat fidē ab illis C H R I S T V S, qui ad se veniebant petitum sanitatem: & vbi ait, Si habueritis fidem sicut granum Māth. 17. sinapis, dicetis monti, transi hinc, &c. Et vbi ait Paul, Si habuero omnē fidem, ita vt montes transferam, &c. Cum tamen sit manifestissimum

Iaco. 1.

C H R I S T V S, qui ad se veniebant petitum sanitatem: & vbi ait, Si habueritis fidem sicut granum Māth. 17. sinapis, dicetis monti, transi hinc, &c. Et vbi ait Paul, Si habuero omnē fidem, ita vt montes transferam, &c. Cum tamen sit manifestissimum

stissimum in his omnibus locis accipi fidem pro fide catholica: id est pro assensu firme, certo & constantissimo, quem debemus, praebemusq; dictis C H R I S T I. Enim uero cuin haec fides esset fundamentum, qua ntitur tota salus nostra, vt erederemus C H R I S T V M esse Deum, atque adeo vera esse omnia quæcunq; nos euangelizando docuisset, in corroborationem huius fidei faciebat omnia miracula. Quæ Patribus & theologis receptissima doctrina est. Atq; ex illo loco compertissima, vbi dimit tens Apostolos prædicatum Euangelium sic

**Mar. ult.** eos instituit. Signa autem eos qui crediderint, nempe qui fidem catholicam suscepint, haec sequentur. In nomine meo dæmonia eiicient,

**Non est distincta alia** linguis loquentur nouis, serpentes tollent, &c. **Quare mirari satis nequeo, cum quod aduersa** qua fides mihi nostri aliam fidem miraculorum excogita raculoru. li. **uerint, quam catholicam, tum maxime quod** 3.c. 10. fo. **nostri doctores aliâ agnoscant, vbi ait C H R I S T V S.** Si habueritis fidem sicut granum sina Matth. 17. pis, dicetis monti huie, transi hinc illuc, & transibit: cui cōcinit illud Pauli, Si habuero fidem, ita ut montes transferam: aut vbi cunq; in Euā gelio miraculum facturus, fidem exigeat. Illud enim de Centurione salutem pueru suo de precante, Amen dico vobis, non inueni tam fidem in Israel, de quarogo fide quam de catholicâ intelligitur? Sicuti & illud ad cæcos, Creditis quia hoc possum facere vobis? Quibus respondentibus, vtique domine, subdit, secundum fidem vestram fiat. Sed hoc est, quod istos decipit, quod, vt paulo ante dicebamus, aliquando gradum ipsum certissimæ fidei explicant nomine fiducia, vt eodem capite, Con fide fili. Non consyderantes, quod fiducia solum commendatur tanquam signum firmissimæ fidei. Et ideo potius nomen fiduciae accipitur pro fide, quam nomen fidei pro fiducia. Quocirca eadem est fides catholicâ, quam nondicam reprehendit in Petro, quem eruditiebat futurum caput Ecclesiaz, & quam in Chanaanâ, magnam commendauit ad confusionem populi Israel. Neq; alia quidem est, de qua ait,

**Matth. 14. C. 9.** **Mar. 11.** Omnia quæcunque orantes petitis, credite Fides postu quia accipietis. Credere enim non significat, nisi assensum quem præbemus promittenti:

vnde si firmus est, progignitur fiducia. At vero, si quis arguat contra, non esse petendi necessariam persuasionem, quod sit impetratus quicquid petit: quippe quæ esse potest falsa, & tamen est semper necessaria fiducia: ergo illuc fides accipitur pro fiducia. Hunc ego etiâ redarguam. Nunquid minus absurditatis habet, fiduciam, qua quis fidit se obtentum ire

quicquid à Deo petierit ( si modo id recte postulet ) falsam esse posse, quam fidem, qua id credit: Profectò quam certa & firma debet esse fiducia potentium, tam certa esse debet fides. Nam si fiducia ex fide nascitur, quo pacto tentiū fides, erit fiducia firmior fidei? Attamen fidem hanc explicat Seruator noster, Amē amen dico vobis, quicquid petieritis patrē in nomine meo, certissimā dabit vobis. Amen amen, verbum iurantis est. **Ioan. 16.**

Petere autem in nomine C H R I S T I, est petere ea, quæ ad salutem animæ pertinent, quando & vbi oportet. Et in tali articulo tam fides, quam fiducia certissima esse debet, in alio vero utraque erit falsa. Vnde Iaco. vbi ait, Qui postulat à Deo, postulet, in fide nihil habens: proculdubio de fide quam pollicenti Deo debemus palam loquitur: & idcirco addit, nihil habens. Quo enim quisque gradu credit, eodem & confidit. Admonet ergo Iaco. vt nemo quicquam postulet, nisi quod certò credit ad salutem sibi conferre, & tunc nihil habet. Vel si non sit ita certus, non habeat aliam, vel fiduciam impetrandi, nisi sub conditione, si id quod petit, tale est. **¶ Quod demum addit idem Alber.** fidem etiam accipi pro conscientia: vbi ait Paul. Omne quod non est ex fide, Rom. 14. peccatum est, esset qui negaret: quoniam forsitan sensus Pauli, non est nisi, omne quod est contra fidem C H R I S T I, peccatum esse. Sed tamen ut demus, accipi illic pro conscientia, profectò non differt à fide, nisi ut particularis cognitio quæ applicatur ad opus distat ab universalis. facere enim contra conscientiam, est facere contra, quam fides doceat. De alia vero divisione fidei acquisitæ, & infusæ satis hic fuerit prænotasse, quod haec nomina non continent actibus, sed habitibus: quorum primus à Deo infunditur: alter vero humano vsu acquiritur. Horum cap. 9. mentio redibit. Obiectum autem actus & habitus promiscue apud philosophos eodem nomine fidei nominantur, eo quod actus circa obiectum versetur, & habitus sit propter actum. Hac enim notione usurpamus fidem dicentes omnia quæ sunt in sacra pagina, esse fidem catholicam: scilicet, quia sunt obiectum fidei. De illis vero tribus membris, credere Deum, Deo, & in Deum, ratio locum dabit quo dicamus.

**De fide sine operibus quidnam conferat.** Cap. 7.

Is explanatis iustificationis fidei, notiōibus Luthe. machinam ista, ppositionū serie de inoliti instituimus. Prima statuitur contra suum fundamen positiū, quod in quinta, & sexta tholica. propo-



Vna tantū  
Fides est.

*lib. 3. c. 10.* pot est qui quis diuinæ inspirationi oblistere, cō  
Prima ratio lectura humana est: quod capite de hac re pro  
à diffinitio prio edifferendum restat. Conclusio hæc cum  
re. primis ex diffinitione ipsa apostolica fidei de  
Fidei defini monstratur. Est enim fides sperandarum sub  
tio explica stantia rerum, argumentum non apparen  
tur ex D. tium. Id est, habitus, seu vis, virtusq; mentis,  
*Tho. 2. 2. q.* qualicet obscurè, certo tamen, & firmiter af  
4. 47. 1. sentimur his, quæ speramus aperte videre. In  
qua diffinitione designatur primò firmitas assensus: cuius causa dicitur substantia: id est in  
choatio rerum sperandarum, quæ robur ha  
bet & firmamentum ex obedientia libertatis.  
Nam rerum, quæ nec videntur, nec ratiocina  
tione demonstrantur, nunquam haberemus tam firmum assensum, nisi in captitatem re

propositionibus explicuimus. Fides catholi  
ca, christianæ familie necessaria, utpote qua  
christiani censemur, non est specialis illa, qua  
indubitate credit quisque, ac constituit sibi re  
mitti peccata propter C H R I S T V M , & esse  
in gratia Dei: sed illa potius persuasio diuina,  
atque assensus, quem debemus, præstamusq; Deo, omnium in genere, quæ ab ipso sunt Ec  
clesiae reuelata per C H R I S T V M , perq; eius  
Prophetas, Evangelistas, & Apostolos: inter  
quæ & promissiones ipsæ diuinæ connume  
ratur. Duo hic enuntiamus. Primum est, quod  
nullatenus dñs, sed vna penitus fides est, qua  
credimus vniuersa reuelata, siue historiæ sint,  
siue promissiones, siue præceptiones aut con  
silia. Eiusdem enim habitus virtus est credere,  
quod Abraham genuit Isaac, & quod in illo  
promissus est nobis redemptor: quod C H R I  
S T V S carnem suscepit, & quod credentibus  
& baptizatis promiserit salutem. Atque eiusdem  
fidei est actus credere promissiones illas, &  
quascunque alias, quæ sunt in sacra pagina, fa  
ctas esse à Deo, quod ad historiam pertinet: &  
certo credere verissimas esse, & firmissimas,  
quod propriè pertinet ad fidem promissio  
num, vnde spes nobis erigitur. Secundum est,  
quod promissionum assensus, ad fidem catho  
licam pertinens, non est specialis illæ, quo quis  
que de se credit, seu recipere modo, seu habere  
iam gratiam, sed ille in genere quo firmiter cre  
dimus I E S V M C H R I S T V M vniuersalem  
esse redemptorem, vnum mediatorem Dei &  
hominum: & ideo nisi eius merito, nemini vil  
lam condonari noxam: sed quicquid peccato  
rum à lapsu usque Adam remissum est, & re  
mittetur, virtute sanguinis sui remitti. Atque  
adeo nemini, nisi per ipsum, ad æternam hæ  
reditatem accessum patere. Quod autem huic  
modo, illi uero beneficium hoc impertitur, quia

digentes intellectum in obsequium C H R I  
S T I . Designatur præterea subiectum fidei esse  
intellectuum potentiam, obiecti autem ratio  
nem ad omniapatére, vniuersaq; ambire, quæ  
cunque à Deo cœlitus sunt reuelata: siue res ge  
stæ sint, siue mandata, vel monita: siue sua pro  
missa. Hæc enim omnia in spem nos futuro  
rum mittunt. Quocirca in eodē symbolo vtri  
que copulantur articuli: scilicet & qui historia  
les sunt: vt quod C H R I S T V S natus est & cru  
cifixus: & præterea qui de sanctorum cōmu  
nione, & remissione peccatorum constituunt  
tanquam sub eodē obiecto fidei compre  
hensi. Et confirmatur argumentum. Ratio  
christianis credendi, est summa infallibilisq;  
Dei veritas: hæc autem eadem perlucet in reue  
latis omnibus, siue ad historiam pertineant, si  
ue ad promissiones. Eadem ergo vniuersorum  
fides est. Cuius vna eademq; per exigua parti  
cula est de promissionibus: sanè quas credim⁹  
non solum verè esse factas, sed esse firmissimas,  
quantum est ex parte Dei, nisi nos renitamur.  
Quod autem fides illa specialis commentitia  
istorum in sexta propositione asserta non per  
tineat ad fidem catholicam, hoc certè persuasus  
facillimum est. Fides enim catholicæ ex sola di  
uina assertione, vel promissione pendet: quod  
autem quisque aptus sit & idoneus promisso  
beneficio suscipiendo, ex humano assensu, &  
cooperatione etiam pendet. ergo huius fides  
non est catholicæ. Hoc autem quod dicimus  
tale est. Fides catholicæ, quam qui nō firmiter  
teneret, hereticus esset, ea est prorsus, quod De  
us præsentissimus nobis sit, ac promptissimus,  
nisi per nos steterit, salutem in nobis operari:  
eademq; vnicuiq; assentienti impendere. Por  
rò autem, quod quisque credit salutem se mo  
dò assequi, addit insuper assensum se præbu  
se Deo, neque digito eius mouentis obicem  
opposuisse vllum. Quoniam ( vt superiore lib.  
constitutum est) neminem Deus coactu, sed  
liberè trahit. Et ideo cum certitudo hæc huma  
num conatum exigat, non potest certitudinæ  
catholicæ fidei adæquare. Connexi ergo erro  
res sunt, & inseparabiles, quod iustificatio no  
stra ex sola diuina pollicitatione absq; operi  
bus nostris dependeat, & quod certus fieri f. 239.b.

quisque possit per fidem, se esse in gratia. Atq; Cōfirmatio  
deo nemo potest ambo hæc simul sustinere: argumenti.  
nimurum, quod à libero nostro arbitrio quo  
quo pacto dependeat, & quod possit quis fieri possit secun  
certus, nisi Deo specialiter reuelante. ¶ Acce  
dit & hoc argumentum, quod fides catholicæ gnosci bomi  
vna est, quæ vniuersam C H R I S T I familiam nem esse in  
obligat, si ergo fides esset catholicæ, me esse gratia.  
in gra-

Cōfirmatio  
argumenti.  
Tho. 2. 2. q.  
1. ar. 1.

Contr. i spe  
cialē fidem.

Fides Catho  
lica.

Lib. 3. c. 10

bus.

quisque possit per fidem, se esse in gratia. Atq;

Cōfirmatio

deo nemo potest ambo hæc simul sustinere: argumenti.

nimurum, quod à libero nostro arbitrio quo

quo pacto dependeat, & quod possit quis fieri possit secun

certus, nisi Deo specialiter reuelante. ¶ Acce

dit & hoc argumentum, quod fides catholicæ gnosci bomi

vna est, quæ vniuersam C H R I S T I familiam nem esse in

obligat, si ergo fides esset catholicæ, me esse gratia.

*Altera con-* in gratia, omnes profectò astringerètur idem  
*firmatio.* reddere, vti ego. Ad hæc. Qui de fide catholica  
 aneps est, & dubius, hereticus censetur: qui  
 verò ambigit qualis sit apud Deum, non est  
 cur habeatur hereticus, sanè qui de promissio-  
 nibus Dei nihil formidat, sed cum iustissimo

*Iob. 9.* Iob veretur opera sua, sine quibus certi sumus,  
 minimè nos esse capaces beneficiorum eius, quæ ad gratiam pertinent iustificationis. Le-

*Dicitur* giser enim noster C H R I S T V S neminem certiorem facit, aut credere iubet, iustum vel fieri,  
*Christi.* vel esse, sed id tantum, quod qui crediderit, &  
*Mar. 16.* baptizatus fuerit, saluus erit. Et id quidem nisi

*Luc. 13.* prauam obiecerit voluntatem: nam nisi pœnitentiam, ait alibi, egeritis, omnes simul peribitis. Neque prædicat, appropinquare regnum cælorum, nisi pœnitentiam agentibus. Id quod ipsimet aduersarij profitentur. Nuspian autem de se quenquam definire præcepit certitudine catholice fidei, vel legitimè baptizatum esse, vel pœnitentiam egisse. Profectò non video quomodo agnoscentes nemini conferri gratiam antequā pœniteat, renitente queant, quod per fidem homo sit certus de sua salute. Aiunt,

*Matth. 3.* Quoniam pœnitentia non est causa, at est tamen requitalia: de qua an sit legitima, haud quæ quam habemus reuelationem fidei. De hac autem certitudinis disputatione integrum est inferius capitulum, lib. 3. Nunc autem id tantum constituimus, quod nugatoria sit illa distinctione fidei, in historicam & iustificantem. In cogruens ergo est diffinition Caluini, quam lib. de institu. relig. christ. tribuit fidei. Nempe quod sit diuinæ erga nos benevolentæ firma, certaque cognitio, quæ gratuitæ in C H R I S T O promissionis veritate reuelatur. mentibus nostris, & cordibus obsignatur. Nam si ad promissiones in genere referatur, non est nisi pulla portio catholicæ fidei: si verò ad illam suam specialem certitudinem, quam de se quisque habet, extra limites est eiusdem orthodoxæ si

*Secunda pro dei.* ¶ Secunda propositio. Fides, spes, & charitatem virtutes sunt non ratione modò, sed re, Fidei, spei, obiecto etiam & subiecto discretæ. Hanc con- & charita- tra septimam suam propositionem obfirma- tis differ- mus. Nam animaduerte optime lector: ne quæ tia. Tho. 2. semel diuulgare coeperunt, vocem desererent 2. q. 17. ar. (nimurum quod sola fide iustificamur) quibus illam retinere commentis conati sunt. Primū Technæ Lu quia viderunt fidem catholicam non sufficere theranorū, ad iustitiam, coeperunt illam appellare fidem ut defendere historicæ, effingentes fidem, quæ iustificat, non rēt sola nos esse nisi illam, quam Deo habemus pollicen- fide iustifi- ti remissionē peccatorum per C H R I S T V M. eari. Et haec tenus, licet ramum fidei à iusta arbore

de truncantes, tamen intra fines fidei errabant. Verum quia neque illam satis esse intellexerunt, transgressi iam lineam veræ fidei, meditati sunt illam specialem, quam modò refutabamus. Sed quia hoc etiam loco depulsi sunt: conuicti scilicet, quod potest quis certò se credere esse in gratia, qua tamen vana credulitate decipiatur, ad texere cogitarunt rationi fidei, spem quoque & charitatem: quin verò & opera. Quasi hæc omnia censemur nomine fidei. Atque hoc pertinet, quod modò referebamus ex Caluino: scilicet, quod fides & mentibus, id Calu. est, intellectibus & cordibus, id est, voluntatibus obsignatur. Sed audi Philippum in apologia confessionis Augustanæ. Habentur em in. 5. art. eiusdem confessionis hæc verba, Omnes perterfactæ mentes, sciant se debere credere, quod certo donetur ipsis remissio peccatorum propter C H R I S T V M, non propter ipsorum merita, aut dignitatem. Hi omnes certo consequuntur remissionem peccatorum. Et cum hoc modo consolamur nos promissione seu Euangelio, & erigimus nos fidei, simul datur nobis spiritus sanctus. Eadem verba repetit Philip. in apologia. Sed proximè à tergo Melanchth. eiusdem pagellæ ait, quod fides quæ iustificat non est tantum notitia historiæ, sed est assentiri promissioni Dei. Sublungit autem, Et ne quis suspicetur, tantum notitiam esse, ad demus amplius, est velle, & accipere oblatam promissionem remissionis peccatorum, & iustificationis. Eademq; innouat Buce. verba in suis nuper concordantijs. Expende manifesta contradictionem. Prius dicit fidem illam specialem, qua certò credimus donari, &c. sufficere ad salutem, & iustificare nos. Et cōfestim ad dit, velle, & accipere promissionē, concludi in ratione fidei. Tales sunt istorum apologiæ. Si fides sufficit, quomodo requirit voluntatis actus: qui alterius est potentia? Aliam ego tamē ma petitoprin iorem absurditatem video in hac suffarinata cipij. diffinitione fidei. Questio erat, Per quid recipimus beneficium iustificationis à Deo nobis promissum? Et respondent, Per solam fidem. Sed dum hanc fidem qualis sit instamus inquirere, respondent, quod sit non solum assentiri promissioni Dei promittentis nobis gratis remissionem peccatorum, sed & velle, & accipere oblatam promissionem. Ergo perinde est, ac fidicerent, quod recipimus beneficium iustificationis per hoc quod volumus ipsum, & tādem accipimus. Recipimus deniq; gratiam iustificantem, quia recipimus promissionem. Ecquis non cernat cæco nos verborum inuolucro ab istis complicari, & ceu vertigine circumvol-



camuolui, dum idē nobis per idem diffiniunt? Quoniam Non ne luculentius dixissent, illud nos beneficiatur ius ficum accipere actū, quo per speciale auxi-  
stificationis lium Dei credimus Deum esse, & remunerato-  
beneficium. rem esse, vñā cum actū spei, quo nos per idem

auxilium erigimus, atque actū charitatis, quo nos erratorum poenitentia, adhibito sacramento, vel baptismi, si ab infidelitate conuertimur, vel poenitentia, si relapsi resipiscimus? Sed respon-  
dent, Omnes istos actus complectimur nomi-  
ne fidei.

*Primum  
argumentum.*

*Ratio fidei.*

*Rom. 8.*

*1. Cor. 13.*

Contra hoc ergo responsum oppo-  
suimus secundam propositionem. Quis enim  
hanc ferat theologiam, vt in diffinitione fidei,  
actus spei, & charitatis cōglutinentur? Etenim  
substantia fidei suam habet legitimam ratio-  
nem in persuasione & assensione intellectus,  
cuius proprium obiectum est verum, quod à  
Deo reuelatum est. Reliqui vero habitus ad vo-  
luntatem attinent. Spei namque & charitatis  
obiectum non est ratio veri, sed boni, quod  
obiectum est voluntatis: sicuti intellectus, est  
verum. Erigimur enim formaliter non per fi-  
dem, vt isti putant, sed per spem in bonum il-  
lud diuinum, licet fides nos illuc dirigendo du-  
cat. Erigimur inquam desiderando, & appeten-  
do: charitas autem amor eiusdem boni est, be-  
nevolentia & amicitia. Quare in patria fide  
per visionem depulsa, spes simul cessabit: cha-  
ritas vero perspectu ipso Dei adeò non absce-  
det, vt sit mirifice perficienda. Spectatio crea-  
turæ ait Paul. reuelationem filiorum Dei spe-  
ctat: spes autem quæ videtur non est spes: nam  
quod videt quis quid sperat? Et alibi, Charitas  
nunquam excidit: siue prophetiz euacuabun-  
tur, siue linguae cessabunt. Ex quibus colligit  
fidem, spem, & charitatem non solum tres esse  
res, sed illarum esse maximam ac præstantissimam,  
charitatem. Non modo quia fides &  
spes, tempore rariæ sunt, charitas vero perpetua,  
sed quia aliarum omnium est forma virtutū:  
qua absente, nulla estimatur virtutis pretio.  
Hac de causa, vbi de ratione præcisè fidei ser-

Qua rōe lo mo est Paulo: Accidentem, inquit, ad Deum  
quatur Pau oportet credere quia est, & quia remunerator  
lus de fide est. Ecce totam substantiam fidei. Vbi autem  
sola, et que de fide cum sua societate que ad iustitiam vñā  
ad iustitiam requiritur: Neq; circuncisio, inquit, aliquid va-  
ficit. let, neque præputium, sed fides, quæ per cha-

Aug. ritatem operatur. Vnde super Psal. 31. Au-  
gust. Quod credit quæ fidei est, sed quod opera-  
tur, charitatis est. Porro, nisi tam hostiliter isti  
ex suis gymnasij vniuersam eliminassent phi-  
losophiam, nunquam virtutum rationes ita  
confuse permiscerent: sed cuique suam tribue-  
rent. Sunt enim, vt iustitiae, temperantiae, &

aliarum virtutum essentiae & finitiones va-  
ria, ita & fidei, spesi, & charitatis. At vero re- Lutherano-  
spicienti exemplar, quod capit. 5. præfiximus rū incōstan-  
tia. mentis istorum, facile erit perpendere homi-  
num inconstantiam, & contradictionem.

Vbi enim aiunt, sola fide iustificari, rationem magistri sui eam adferunt, quod solum verbum promissionis C H R I S T I est illud, quod nostram operatur salutem: verbum autem sola fide apprehenditur, ergo sola illa iustificatur. Vbi manifeste usurpat fidem pro sola assensione intellectus, vt distinguitur contra omnem aliam virtutem, & opus. Quamobrem aiunt illam fidem non solum fundamen-  
tum, sed totam apprehensionem salutis esse, & gratia, quam gratiam, aiunt, subsequitur charitas. Postea vero, vel suimet ipsorum obli-  
ti, vel certe conuicti, quod illa fides non suffici-  
cit, consuunt rationi fidei, spem & charitatem, & poenitentiam. Quis non istorum vertigum deprehendat? Atqui per hæc detexitur aliis ipsorum cauillus, qui in omne se latus ver-  
tunt, vt voci suæ, sola fide, aliquid obtendant,  
Quia enim sentiebant se iam de hoc loco de- Lutherano-  
iectos, nempe quod ratio fidei cæteras virtu-  
tē euasio.

tes complectenter, aiunt saltem esse conne-  
xas. Hanc autem connexionem: si recolis bo- Quomodo cō  
nelector, non ita intelligunt, quod illæ virtu- nex as existi  
tes præueniant gratiam, vt secundum Euange- ment Lathe  
licam veritatem nos à Patribus docti sumus, rani, fidem  
sed quod solafides accipit gratiam iustifican- spem et cha  
tem, trahētem secum charitatem. Verba enim  
sunt Melanthonis supra citata, Sola fide, non  
per dilectionem consequimur remissionem ius fo. 152.  
peccatorum: et si dilectio sequitur fidem. Nisi Melanchth.  
quod iam Bucerus in sua reconciliatione velle Buce.  
videtur persuadere, quod etiam si requireren-  
tur omnes ad consequendam gratiam, sint ni-  
hilominus, fides, spes, & charitas, tres quidem  
virtutes, sed tamen inter se connexæ, ita vt ne-  
que charitas sine fide, neque fides insit absque  
charitate. Neque alio vtitur teste quā vno  
exemplo, quod à magistro suo suscepit in de-  
capti. Babylonica: & putat irrefragabile. Co-  
gitemus, inquit, hominem sanæ mentis &  
fame grauiter laborantem, & huic mortem me-  
tuenti aduenire, qui cum ad aliquod paratum,  
lautumque conuolum vocet, sitq; ille cui mai-  
ser fidem indubitate accormodet, possit ne,  
inquit, huiusmodi famelicus non statim illa  
fide fiduciā desiderati cibi concipere, ac quā  
possit propere ad conuolum illud accurrere,  
simulque & conuiatorem illum toto corde  
amare, & colere, cupereque illi qua possetre  
gratificari. Humiliter proponas, inquit, anti-

me



mo alicui ex periculo morbo laboranti, & extrema expectanti adesse medicum, qui certis: nam salutem promittat: Ita, inquit, qui fidem habet Euangelio, non potest non certò sperare oblatam salutem, eiusq; omnia mandata perficere, ac denique toto se pectori ad ipsum conuertere. Quis enim inquit, non in seipso experitur, se non posse non amare, & colere eum, quem non dubitat ingentia sibi bona polliceri, & certissimè præstiturum? eiusq; etiam consilia atque præcepta se cupide sequi, quem non dubitet sibi vera, & salutaria consulere, atque præcipere? Sed primum

*Anceps* omnium anceps est exemplum hoc Buceri. *exemplū*.

Quinimo magis à nobis quām ab ipsis pugnat. Nam vt donemus, connexas esse dictas virtutes propter exemplum infirmi, qui si ita crederet, illico omnia faceret, quāz iuberet medicus: inde non colligitur, quod sola fides effet salutis causa, sed quōd fides pareret fiduciam, & fiducia obedientiam: quā proxima effet causa. Attamen neque id certè largimur: sed tertiam contra hoc exemplum statuimus propositionem. Fides, spes, & charitas adeò non ratione modo, sed re etiam sciungū tur, vt possit esse fides, imò etiam spes, absque charitate. Et quoniam hic est locus vnde nos acerrimè & validissimè oppugnare censem, paulò hic contrà nos pluribus insistemus. Nihil nunc disputamus, an fides vel spes absque charitate, veræ sint virtutes. Quoniam vt lib. I. cap. 21. diecbarthus, nullum officium in absencia charitatis dignum absolute est appellatio-

*Fides sine* ne virtutis. Et præterea cum fides fundamen-  
charitate es- tum sit charitatis, non potest charitas infusa  
se potest- esse absque fide. Sed quōd fides solitaria esse  
*Primū argu* possit sine charitate, probatur. Ratio & essentia fidei non solum alia est à ratione charitatis, sed natura sua prior, neq; ab illa dependēs, quia tota, vt dictum est, consistit in intellectu, cuius operatio anteit operationem voluntatis: ergo nihil vetat quo minus & prius r̄gigni pos- sit, quām charitas, & illa abeunte superstare.

At quia rationes istiusmodi nō tanti æstimāt, quo argumentationem Buceri simul diliuam, alia ratione arguitur. Fides, esto, voluntatē ex- citet ad appetitiam boni, quod ostendit, nul lam ei tamen vim infert, sed semper voluntas, quā sua natura est, manet libera: ergo quantū- cunq; fidem adhibeamus Deo invitanti nos ad coeleste conuiuium, cōminanti nobis æternas poenas, & pollicenti requiem à laboribus nostris, nihil oseciū liberum est homini præ- sentia bona sensualia illis anteferre. Non quōd natura fidei non sit à terrenis nos ad æterna

euocare, sed quod instantia hæc & sensibus ob via vehementius nos ad se dimouent. Èò præ- certim quōd homines promittunt sibi post la- plum, resipiscētiā, & diuinum fauorem, quō possint in amicitiam Dei restituī. Quapropter nulla est reputgnantia, quōd quis habeat fidem certam & constantem, ita vt pro eius confes- sione ceruices gladio subijceret, & nihilomin⁹ persistat in aliquo peccato. Quin verò, neq; in

*Cōtra exē* humanis contrarium est semper exemplum, plū Buce- , quod Bucer magnificat. Reperiri enim potest infirmus extrema patiens, cupidissimus etiam vitæ: cui tamen si medicus tali conditione of- ferret salutem, vt permitteret ferrari os cruris,

aut incidi partem, qua posset lapillus extrahi, aut aliquid huiusmodi terribilium perpetere- tur: reuera vitam prius rapudiaret. Quemad- modum de Mario legitur, qui obligato uno

*Dictum* crure iussus alterum extendere, Non est, inqt, *Marij.*

tanto dolore digna salus. Neq; in hisce modò terrificis curationibus, sed in affectionibus le- uioribus comperimus homines, qui certissimi- cum sint, mortem sibi suis voluptatibus cōsci- scere, nihilo magis cohibētur. Ita planè de fide nos experiētia docet: nimur quōd licet chri- stiani homines firmā fidem habeant bonitatis diuinæ futurorumq; bonorum, & malorum: tamen, vel quia angusta sibi appetet pietatis, & religionis ianua, asperaq; & acclivis semita, vel quia laqueis seculi huius irretiti sunt, & cu- piditatibus implexi, non se ita inde possunt extricare, vt sequantur quod optimum iudicant. Vbi splendor ipse diuinitatis felices illos

*Status glo-*  
*rie.lib.3.c.*  
*1.f.193.b*  
*Tbom.1.2.*  
*q.4.ar.4.et*  
*q.5.ar.4.et*  
*q.1.o.ar.2.*  
*lib.3.ca.7.*  
*fo.226.*

cælicolas perfundit, videntes Deum sicuti est, illuc nulla esse potest diligendi cunctatio, aut inora. Nam conspectus ille fontis omnium bo- norum non potest non beatos in amore ra- perere, atque ita deificatos spontanea quadam amicitia necessitate cum Deo prorsus deuin- cire: vbi nullus segnitia locus, ægritudo animi nullam nihil deniq; quod perpetuam illam reue- rentiam filialem remorari queat. Veruntamen cognitio hæc nostra per speculum in ænigma te non adeò efficax est: & ideo neque semper bonorum operum frax. Aliás non solum ne minem decidere de gratia Dei sineret, sed & in optimâ semper summaq; officia teneret inten- tos christianos viuieros, Paulinoq; colliga- *Rom. 8.*  
*tos nodo: quem neq; mors, neq; vita, neq; in-*  
*Probat Lu-*  
*stantia, neq; futura poterant separare à cha-*  
*theranienum*  
*ritate Dei. At non omnes rapti sumus vsq; ad*  
*qui credit*  
*tertium coelum. Mittunt nos ad locum illum* *non posse*  
*Euangelij, vbi rogati duodecim discipuli, an* *non amare.*  
*vellent & ipsi abire, responderunt, Domine,* *Ioan.6.*  
*quò ibimus: quia verba vitæ aeternæ habes?*

Et



Et inde nos intelligere iubent, quo pacto, qui Quid sua credit, non potest non amare. At nihil nos in pte nostra ficiamur, quin sapissimè fides charitatem infides chari= generet, hæc est enim natura sua: sed id defen- catem gene dimus, quod non semper vbiq; est, tantum re, id in nō dein potest, obſistentibus affectiōibus carnis. semper con Remittamus nos eos vicissim in aliud locum, tingit nobis vbi iuuenis ille qui præcepta seruauerat à iu- obſtartibus, uentute sua (aliás non dixisset Euange. Mar.

10. CHRISTVS respexit, & dilexit eum) & ideo cum fide viua accessit sciscitatum CHRISTI

*Mattb. 19. S T V M*, quid faciendo vitam æternam possi- deret. Ille in qua abſq; dubio credidit redem- ptori, quod si venditis, erogatisq; bonis seque- retur ipsum, perfectus esset: & tamen ingens opum amor, in quibus animum habebat infi- xum, fidei præualuit. Vnde non planè tanta coniectura fit, quod fides sua non fuisset ma- gna, quām quod amor ille opulentia diffluen- tiaq; bonorum esset ille maximus. Enim uero eadem fides vbi non offendisset tantam diffi- cultatem, illico potuisse iuuenem à seculo con- uellere. Neque illum necessum est dicere gra- tiam Dei propter illum tempore fiduci ami- fuisse. Quandoquidem non præceptum, sed cō- filium erat: si vellet perfectus esse. Ut lib. 3. di- cetur. ¶ Igitur vt amplius hæc omnia lucescat, variae diuersæq; sunt qualitates gradus & ha- bitus fidei, qui sibi, salua eius substantia acci- dentunt. Est nanque quandoq; sana & firma, ali- quando verò infirma & imbecilla. Ait enim Paul. Infirmum in fide assumite. Et, Increpat illos dure, vt sani sint in fide. Incusat rursus CHRISTVS seruator noster in Petro trepi- dante modicam fidem, laudatq; in Centurione & Chananea fidem magnam. Appellat denique Iaco. fidem mortuam, eam, quæ deserta est à charitate: & Paul. viuam, quæ per charita- tem operatur. Nam sicut motus corporis indi- cium est vita animalis, ita & vita spiritualis, testes sunt officia, quæ fiunt secundum Deum. At verò vt non omnis remissio & languor fidei, lumen extinguit diuinæ gratiæ, ita nec mors ipsa talis iudicanda est, vt substantiam rationemq; eiusdem fidei absumat, & expun- gat habitum. Quin potest mortua robustior

*Mortua fides robusti* esse quām viua, licet tunc non sit melior: imò or, nō tū me neque sit omnino virtus. Petrus quanuis non horiuente habuit gradum illum firmatę fidei, vt consta- neq; omni- ter graderetur super aquas, non protinus arbitrio uirtus. trandus est mortaliter deliquisse. Id quod & de iuene proximè commemorato pariter di- cebamus. Quinimò sunt homines tepidi, neq; ita multum validi in fide: perdurantes tamen in gratia, eò quod non obiciuntur magnis pe-

*Diversæ  
qualitates fidei*

Rom. 14. Tit. 1.

gat habitum. Quin potest mortua robustior esse quām viua, licet tunc non sit melior: imò or, nō tū me neque sit omnino virtus. Petrus quanuis non horiuente habuit gradum illum firmatę fidei, vt consta- neq; omni- ter graderetur super aquas, non protinus arbitrio uirtus. trandus est mortaliter deliquisse. Id quod & de iuene proximè commemorato pariter di- cebamus. Quinimò sunt homines tepidi, neq; ita multum validi in fide: perdurantes tamen in gratia, eò quod non obiciuntur magnis pe-

## Lib. II. Cap. VII.

riculis cadendi. Sunt contrà multò valentiores qui nihilominus, in gente occasione de subito oblata, impetu paſſionis præcipitantur. Luxta verbum illius Comici. Quanuis desubito facile est facere nequiter. Ceu qui trucidatum charis simum filium cernens, aut violatum thorum, in homicidam, vel in adulterum irrueret. In David.

Fides signit bonam uolū tamē. c. 21 f. 186. b

1. Cor. 13.

¶ Confirmat deniq; assertio nostra irrefragabili testimonio Pauli. Nam si habuero, inquit, oēm fidē, ita vt mōtes transferā, charitatē autem non habuero, nihil sum. Nō ergo modò fides, sed maxima esse po- test absque charitate. Hic locus est, quem intuentes manifestissimè rem conuincere, delu- dere sumuopere moluntur, nescio qua fide miraculorum conficta, præter fidem iusti- ficantem. Quemadmodum enim carentes assensum scripturæ sacræ haberi posse absque charitate, aiunt non esse illam, qua iustifica- mur, sed eile fidem historiæ: ita audientes ex Paulo, omnem fidem reperiri posse sine con- fortio charitatis, aliam fidem excogitant miraculorum. Profecto si ita licet cauillari scri- pturas, & locis singulis de fide noua eam vſur- patione lacerare, & ludificare, omnis deperi- ret ratio explicandi naturam, & qualitates fidei. Primum, quænam nominatio est fides mi- raculorum. Si dixisset gratia miraculorum, primū argu- mentum.

**Explicatio** lorum. Item verbum Pauli, allusio est prorsus ad illud redemptoris, Si habueritis fidem si

**Matth. 17.** eut granum linapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit. Vbi manifestus est sermo de fide catholica. Siquidem inter exprobrandum incredulitatē apostolorū, qui illa causa nō eiecerant dæmonū, adiecit illud verbum. Eninuero, vt paulo antē dicebamus, cōstantis sumum est, & receptissimū, virtutē miraculorum, neq; C H I R S T V M vsurpasse, neq; discipulis impertisse, nisi ad cōfirmandā fidem, quę rationibus naturalibus nequieverat persuaderi. Id quod supra verbo C H R I S T I cōmonstrauimus, delegantis apostolos ad disseminandū

**Mar. ult.** verbum: vt ait, Signa aut̄ eos qui crediderint, hæc sequentur, &c. Quinimò ab initio statim olim revelatæ fidei mos diuinus fuit illam cō-

**Gene. 18.** firmare portentis & miraculis. Ita enim Abra

hæ pollicitus est ex sene, steriliq; Sara genus illi propagare super arenam maris. Et intemerata virginī, quo angelus fidem mysterij adstrueret, alterius miraculi anus prægnantis meminit. Igitur ipsi fidei cuius testificandæ causa erat edēa miracula, eadē est collata vis & potestas: si tamē eō effet vsq; fœtūda, vt certa fiduciā pareret impetrādi. Et hoc est quod

**Oēm fidem.** ait Apostolus, Omnē fidē, id est, fidē in eo summo gradu, qui trāferendis montibus est necessarius: tamen si iam modo, vbi non est hæc

**Explicatis=** crebro exerat virtus hæc. Sed quid opus est

**Paul.** aliunde testes cicer? non 'ne Apost. explicatis-

fimus est de qua fide loquatur? Cum enim cōcludit in calce illius capitis, fidē, spem, & charitatem tria esse, ceterisq; maiorem charitatem, an negare quis poterit sermonē habere de tribus theologicis virtutibus: atq; adeò de fide catholica, quę prima earum est? In toto ergo capite de eadē proloquit̄, quā ita cōfert cū charitate, vt quocunq; gradu solitaria sit, nō sufficiat ad amicitiam Dei. Sed operosa charitas, quę patiens est, & benigna, reliquis oībus virtutibus subministret esse diuinū. Et hac ratione illi traxit, quod omnia credit, & oīa sperat. Et præterea quia per charitatem, & fides ex erelicit, &

**Matt. 8.** spes. Eodē pertinet illud C H R I S T I, Non oīs qui dicit mibi, Domine, domine, intrabit in regnum celorum: sed qui facit voluntatem patris mei. Multi enim dicēt in illa die, Domine, dñe, in nomine tuo prophetauimus, & cetera: qui tamē nō intrabunt in regnum celorum. Dicere nanq; Domine, domine, ad fidē catholice per-

**Fides demo** tinet, qua cognoscimus, Deum esse verum dominū & Chri minum. Neq; ita cognoscimus, vt dæmones: stiani. nam illi non dicunt dñe, quia non credunt ex

obedientia. Dicere autē domine, est propria fides christiani: non acquisita solum, sed qua captiuantes intellectum, assensum præbemus diuinæ maiestati suam profesi legem. Quæ esse nihilominus potest absque charitate. Et ideo subinfert redemptor noster, Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti: qui autem audit, & non facit, assimilabitur viro stulto. Vbi audire, idem Audire.

est, quod credere & suscipere fidem. Vnde apud Lucam ille seruus, qui cognouit voluntatem domini sui, & non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Nam proculdubio cognoscere voluntatem, est fidem habere. Huc etiam attinet parabola invitatorum ad coenam magnam: qui certe nihil de conuiuo dubitantes, excusauerunt se, negotia secularia prætendentes. Duo tamen hic sunt vel tria istorum obiecta, ad quæ necessarium est respondere. Primum, cum fides sit dominum Dei, quemadmodum charitas, cur non patiter cum charitate mortali quolibet criminē expungitur? Responsio in promptu est.

Quod charitas individuus est gratiae comes. C H A R I = T A S co-  
ritas qua ipsum diligimus. Et vt habetur in mes gratiae Euangeliō. Qui diligit me, diligitur à patre individuus. meo. Quare qua contrarietate peccatum mor

Ioan. 14. tale opponitur gratiae, aduersatur & charitati.

Fides autem, & spes, & reliquæ virtutes morales suas habent proprias rationes distinctas, ne charitate quæ de se non dicunt, neque amicitiam, neque gratiam Dei. Quare vt abscedens charitas per peccatum furti, non secum auferit habitum castitatis, ita neque habitum spei, aut fidei: sed manent omnes informes, atque adeo indignæ virtutum simpliciter nomine. Sed hæresis vel

apostasia, quæ ē regione obstat fidei, excludit infusum eius habitum. Hæreticus enim in uno articulo, quanuis aliorum habeat acquisitam fidem, non tamen illos credit propter formalem rationem fidei catholicae: nempe quatenus à C H R I S T O per sanctam Ecclesiam reuelatisunt & propositi. Deficiente autem ratione fidei, aboletur & fides ipsa.

¶ Alterum dubium est maioris ponderis apud Fides mortuos, nimirum, quod fides mortua non sit fides proprietas. Hoc enim infonat nomen mortuum, ho-

mo nanq; mortuus nō est homo. Et præterea arguit quod eiusmodi fides nihil differat à fide dæmonum. Vno enim contextu ait Iaco. quod fides si non habeat opera, mortua est in semetipsa: & quod ille qui hoc modo credit, nihil egregius facit quam dæmones, qui credunt & contremiscunt. Hæc tamen ambo ci- tra

Cur fides  
nō perditur  
cūcharitate.

Sola hære-  
sis uel apo-  
stasia exclusit fidem.

Iaco. 1.



tra negotium dissoluet, qui verba Iacobi extimate fuerit meditatus. Non enim refert fidem ad charitatem, sicuti hominem ad animam: sed sicut corpus ad animam. Non inquam ait, Si cut homo, sed sicut corp<sup>s</sup> sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Vivit enim per animam, & homo, & corpus: sed homo tamquam performam, quæ pars sui est, corpus autem tamquam per eam quæ extrinsecus sibi accidit. Et ideo quia Deus, qui est nobis cœu anima vita spiritualis, habitat in nobis p<sup>r</sup> charitatem (Deus enim charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo) expuncta charitate, & homo manet spiritualiter mortuus, & fides sua mortua. Attamen, vt corpus absque anima suam retinet integrum essentiam corporis, ita & fides absque charitate suam habet rationem, substantiam, & proprietatem fidei, quæ est assentire dictis Dei. Neq; continuo consequens est, fidem illam mortuā Fides mortuā nihil ab illa dæmonum distare. Ratio enim fidei differt à dei non solum consistit in certitudine, quam fidei dæmonum forsan habere possunt dæmones maiorē, immo clariorem nobis, sed in eo quod per obedienciam, & voluntatis obsequium (vt in ipsa eius definitione innuebamus) suscipitur. Dæmones autem non vltro, sed inuiti credunt: & inde fit, vt nostra fides suapte natura illiciat nos ad amorem Dei, illa vero sua, nihil aliud quam timorem illis incutiat, & tremorem. Hæc autem iam singula articulatim definiuit S. Synodus Tridentina. Sanè quæ postquam can. 7. explicuit, vt essent tres illæ virtutes theologicae, suis proprijs rationibus distinctæ, atque adeo ab inuicem semouibiles, can. 12. sub anathemate censuit, fidem non esse fiduciam illam specialem: & can. 28. fidem, quæ reinanet sine charitate, veram esse fidem, licet mortuam, quæ ho Syno. Trid. Bononiām minem sufficit constituere Christianum. Synodus inquam Tridētina, quæ iam modò (quod Deus vtinā Ecclesiæ suæ bene vertat, quodq; felix illi faustumque sit) Bononiām translatā est.

### De causa effectuā fidei sine operibus. Cap. 8.

**C**onfecimus ergo, vnicam esse fidem, illam scilicet orthodoxam à spe & charitate omnino distinctam: sanè quæ vt esse potest absq; gratia, ita & absq; charitate. Hanc ergo demonstrare iā pergimus, eandem esse prolus, quæ ad nostrā iustificationem est necessaria. Sed eius prius causam & originem, atque per se effectū absq; contubernio charitatis præmeditemur oport-

tet, duabus propositionibus. Prima est. Fides, Cōclūsio. 1 etiam dum est informis, donum est Dei supernaturale. Conclusio hæc quanvis theologis summo consensu receptissima sit propter auctoritates scripturar<sup>r</sup> (qualis est ad Ephe. Gra- Ephe. 2. tia estis saluati per fidem: & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, & id genus multæ non nihil tamen de sensu eius discordant. Scot. 3. enim in. 3. d. 23. ait, fide humana (quam ipse appellat acquisitam) hominem posse assentiri toti prædicationi christiana. Imo ita inquit, credimus auctoritate Ecclesiæ (quam ipse putat humanam) & institutione parentum, qui fidem suos erudiunt liberos. Sed infunditur, inquit, à Deo fides, cum propter maiorem animæ perfectionem, tum propter maiorem certitudinem & intentionem in actu credendi. Cui sententia adhuc explicatius subscriptit Duran. ran. q. 1. in. 2. senten. d. 28. dicens, fidem infusam non esse necessariam, nisi vt facilius credamus. Non dicunt fidem iustificantem, quippe quæ consors est gratia, possibilem nobis esse absque dono Dei. Neque vero negant habitū infusum informem, esse donum Dei. De hoc enim omnes consentiunt doctores: nempe, quod non solum fides formata, verum informis sit donum diuinum: vt auctore est S. Tho. S. Tho. 2. 2. q. 6. & est glossa super illud, Si habuero fidem, charitatem autem nō habeam, Quod dominum requiritur vt homo sit christianus. Neq; rursus negant, quin necessaria sit reuelatio mysteriorum Dei, facta mundo, vt homines credant: etenim cum nō cadant sub naturali scientia, nisi Deus hoc lumine mundum irradiasset, impossibilis erat earum notitia. Sed hoc tantum affirmant, q; qui audiret CHRISTVM, vel Apostolos, vel alios prædicatores, non indigeret aliquo habitu vel afflato supernaturali, vt assentiret toti prædicationi: sicuti assentimur narrantibus alias naturales historias. Attamen S. Thom. loco proximè citato longè S. Tho. aliter astruit huius conclusionis fidem. Quippe quod non solum ad maiorem perfectionem, seu promptiorē assensum, sed omnino sit dominum necessarium Dei: sine quo non possumus omnia certè credere quæ sunt reuelata. Vnde ad fidem, inquit, duo requiruntur: Vnum, vt homini credibilia proponantur, quod factum est ministerio prophetarum & apostolorum, & aliorum prædicatorum. Et isti habent auctoritatem Dei mittentis illos: iuxta illud, Quomodo prædicabunt nisi mittentur? Ad Rom. 10. de quod auctoritas Ecclesiæ vniuersalis in determinandis his quæ sunt fidei, est par ratione Ecclesiæ. auctoritas spiritus sancti. Alterum requiritur

ex



**ex parte hominis:**& hoc Pelagiani putabat esse liberum arbitrium. Sed hoc est falsum: quia cum homo credendo eleuetur super naturam suam, oportet, quod hoc insit ei ex supernaturali principio interius mouente. Hec S.Thos. Et profecto non solum propter S. Thomam & propter Augustinum, cuius eadem est vbiq; in dubitata sententia, hunc sensum, legitimum fuerim arbitratus: verum salua illustrium authorum examinatione, non plane video, quomo

*Scotifentia* dō sit satis tutum aliter sentire. Quare S. Thos. *tia nō sat* non hanc recitat, quasi opinionem, sed quod contrarium existimet Pelagianum. Sanè quod

sensus Pelagianorum afferentium, initium fidei esse à nobis, non esset aliud, qd quod posset quis audiens prædicationem fidei tanta certitudine naturaliter assentire, quanta est in fide catholica: & quod gratia non præstaret, nisi ut facilius id homo posset. Quod quinto canone damnatum est in cōcilio Mileuitano.

Sed Augustinum de hac re auscultemus. Is enim quanuis alibi frequentissime, tamen in lib. de præfct. sanct. cap. 2. sub hac forma proponebat quæstionem. Prius itaq; fidem, qua christiani sumus, donum dei esse, debemus ostendere: si tamen diligentius id facere possumus, quām in voluminibus tot, tantisque, iam fecimus. Nota fidem qua christiani sumus. Sanè qua dubio procul absq; gratia, & charitate esse potest. Quod si tibi prima fronte appareat, id tantum Augustinum sibi velle, quod fides infusa sit à deo, à qua christiani sumus, non tam negare, quo minus actus credendi possit esse à natura, contemplare attentius mentem eius, & cernes ulterius progredi. Nemini enim dubium esse potuit, quin habitus infusus, si talis esset, à solo deo infunderetur: sed vult cōstītuere, quod ad credendum actu illa omnia, quā ad religionem christianam pertinet, & ita firmiter ut christianum decet, necessariū si t speiale auxilium dei, siue per habitum, siue per actum. Nam August. nihil unquam sollicitus est discriminari inter actum & habitum. Atq;

*Sensus Au-* sensus hic lucidissimus erit consyderanti, quā illic causam tractet. Etenim postquam Pelagiani coacti sunt hæresim suam retractare nempe gratiam dei secundum merita nostra dari, id taliter retinere conabantur, quod initium fidei esset à nobis. Quo errore laborauit & ipse August. ante quam esset Episcopus, vt codē lib. cap. 3. & lib. 1. retract. ca. 23. confitetur. Po stea vero factus Episcopus (vt ibidem & lib. 2. de bono. perse. ca. 20. ait) illum depositus errorum. Atq; id ipsum est, quod illic edifferit: nimurum, quod nec initium fidei sit à nobis. Ni-

hil de habitu meditatus, sed credere ipsum, qd est, inquit, cum assensione cogitare ea, quā p-  
tinent ad religionem, nemo potest nisi per au *Sacra testi-*  
xilium dei. Quia non sumus idonei cogitare monia qd es-  
aliquid à nobis, quasi ex nobis. Neq; aliud est, scilicet Au-  
quod condemnat illic aduersus Pelagium. A-  
liás illa assensio fidei esset alicuius meriti, cui se donū dei  
aliquo pacto deberetur gratia. Et ideo de illo  
etiam assensu citat illud Pauli, Quid habes qd *1. Cor. 3.*  
non accepisti? Si autem accepisti, quid gloria  
ris, quasi non acceperis? Innuens, quod nōnul-  
lam sibi posset usurpare gloriam, qui naturali-  
ter diceret se assentiri euangelio. Accumulat  
præterea alias complures authoritates. Vt il-  
lud, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non  
ex vobis: donum enim dei est. Tametsi hic lo-  
cus ut ipse August. Hypog. lib. 3. exponit, de  
fide omnino iustificante, quam gratia subse-  
quitur, intelligatur. Sed apertius est illud, Vo-  
bis donatum est pro C H R I S T O non solum  
vt credatis in eum, verum etiam vt patiamini  
pro eo. Et, Misericordiam consequutus sum,  
vt fidelis essem. Non ait, Quia fidelis eram. Ad  
ducit etiam illud, Hoc est opus dei, vt credatis  
in eum, quem misit ille. Tametsi profecto non  
plene possum hunc sensum coniicere ex illo  
loco euangelij. Est enim responsio illius, quod  
discipuli interrogabant, Quid faciemus, vt o-  
peremur opera dei? Vbi non quærebāt opus,  
quod esset effectus dei: sed quod esset præ-  
ceptum eius, & sibi placitum. Et ideo respondit,  
Vt credatis in eum, quē misit ille. Ex illo præ-  
terea Lucæ eadem veritas corroboratur, Do-  
mine adauge nobis fidem. Quasi eius ipsius  
esset virtus, quod crederent. Atq; ex illo ma-  
xime quod August. Hypog. lib. 3. in eandem  
sententiam enarrat. Vbi cōfesso Petro, Tu es  
C H R I S T U S filius Dei vivi, respondit domi *Matth. 16.*  
nus, Beatus es Simō Bar Iona, quia caro & san-  
guis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est  
in cœlis. Vnde colligitur, fidem donum esse  
Dei. Quocirca fateor me intelligere non pos-  
se, quomodo glossari possit, quod sit donum *Glossa Sōse*  
ti male tuta non simpliciter necessarium, sed ad maiorem,  
seu perfectionem, seu facilitatem. Nam hoc ip-  
sum verbum, donum dei, propalam significat  
nullatenus quēpiam id posse naturaliter. Et-  
enim cum dicit Paul. Non ex vobis, sed donū  
dei est, quid aliud exprimere voluit, quām φ  
ni si ex dono dei, fides & gratia haberī nō pos-  
sit? pari ergo modo, vt ait, Vobis donatum est  
pro C H R I S T O non solum vt credatis in eū,  
quid aliud est quām dicere, non alia via cre-  
dere potuistis? Quare optimè illic adnotauit  
August. verbum Pauli, Charitas cū fide à deo *Ephes. 6.*  
h patre

patre & domino IESV CHRISTO. Quasi dixisset, non solum charitas, sed etiam per se fides, puta assentiri euangelio à solo deo esse potest. A solo inquam præueniente. Nam vt vtroq; loco citato, ait scilicet lib. 1. retra. & lib. dei & no- de prædest. fides opus dei est & nostrum. No- strum, hinc struim scilicet propter arbitrium voluntatis: qd Tho. 2.2. q. nisi nobis assentientibus & cooperantibus, cre 1.art.4. dt= atq; dicitur infidelitas peccatum est. Dei au- cit ad credē tem est opus, quia nisi ipso peculiari nos affla dū requiri tu adspirante, & mouente, nihil possumus.

Fides opus Fides & no- Quomodo autem & gratia & virtutes opera dei sint, & nostra, tum satis multa meditati sumus libro priori, ca. 15. & tribus proximis, tū etiam paulo post repetendum nobis est.

Cœra Scot. ¶ Est præterea magnum argumētum aduer- ci Durandū sus illos, qui dicunt, fidem nostram authorita- te humanae gigni, puta parentum, vel prædica- torum, qui nos erudiūt: & quod peius multo est, authoritatem ecclesiæ appellant, humanā. Etenim si propter solam authoritatem homini- num ego assentire euāgelio, revera propter corundem authoritatem, si mihi contrarium dicerent, mutarem fidem. Contra admonitionem Pauli. Si ego vel angelus de cælo aliud euangelizauerit, anathema sit. In summa cre- dere prorsus euangelio est dispositio, & quidē maxima ad gratiam: ergo iuxta id quod dixi mus ca. 3. non potest esse nisi per auxiliū spe- ciale dei. Quare S. Synod. Tridē. optime can- 6. ait, quod excitati diuina gratia fidem ex au- ditu concipimus. & cano. 3. qui ex cōcīl. Arau si. cano. 25. desumptus est, neminem sancti- fice spiritus sancti inspiratione, & adiutorio posse credere, sperare, &c. sicut oportet, vt ei

Galat. 1. Respondebitur iustificationis gratia conferatur. ¶ Respondē- aduersarijs. dum est illis ergo, quod quāvis quis incipiat credere propter parentes vel pædagogos, vel alios prædicatores, non tamen credit, propter eorum authoritatem, sed credit illis tanquam ministris ecclesiæ. Neq; habitus fidei aliam ha- bet inclinationem, nisi sub illa ratione. Autho- ritas verò ecclesiæ, non est humana: sed diu- na, quæ errare non potest. Facile ergo est reli- qua eorum argumenta diluere. Primum est uerisparis huiusmodi. Audientes concionem euangeli- ad. pbndū cam possent tantam habere fidem conciona- q; mififi- tori, vt proptereius authoritatem cuncta cre- des ad credē derent. Sicuti possunt eandem fidem præsta- diacū non re Liuio, aut cuius historico sola naturali fa- sit necessa- cultate intellectus: atque illi potissimum, qui- ria, sed ad audientes C H R I S T U M, cernebant eius do- modum. Etinam testimonij & miraculis confirmari: igitur non est simpliciter necessaria infusa fi-

## Lib. II. Caput. VIII.

des. Porrò autem responsio huius est, quod Alia r̄sio. audientes prædicationem modò, vel Aposto- lorum olim, aut C H R I S T I, poterant quidē naturali lumine assensum aliquem opinionis Fides būana aut fidei humanæ habere, qualem habem⁹ Io- circa res fi- sepho vel Liuio: eam tamen fidei certitudinē, dei. quæ christianis est necessaria, minimè, nisi nu- mine aspirati. Exigitur enim à christiano, nō Fides catbo solum aliqua, sed omnia quæ in utroque sunt licet. testamento (saltem in genere) & quæcunq; ecclæ explicauerit, esse de fide, adeo firmi- ter & certo credere, vt scientiam si opus fue- rit, quam philosophi putarent demonstrati- um, abneget. Qualis est collectio illa. Hæc es sentia diuina est filius, eademq; est pater, ergo pater est filius. Ad quam sane certitudinem tantorum supernaturalium mysteriorum vi- res ingenij naturales minimè sunt efficaces.

Quamobrem si puer ante usum rationis ab in Puer ante fidelitate raptus (quod est alterum eorum ar- usum rōnis gumentum) inter christianos educaretur, pos 2. Argum. let quidem humanam opinionē habere chri- stianæ doctrinæ: veruntamen qualem modò prefati sumus certitudinem, minimè: nisi vel baptizatus, vel aliter cælitus adiutus. Vnde si iam ætate progressus, bona fide crederet se es se baptizatum, licet non res ita esset, posset cum illa crudelitate per auxilium Dei iustifi- cari, & tune cum gratia infunderetur ei & fi- des. De hæretico autem iam paulo antè dixi- mus, quemadmodum fide acquisita naturali- ter potest credere aliquos articulos. Illa tamē non est legitime christiana: quia non est inte- græ. ¶ Hoc tamen est tertium argumētum cō 3. Argum. tra necessitatem infusa fidei. Si ethnicus au- diens prædicationem euangelicam, eam ple- nè susciperet: id est, omniacerta fide amplect⁹, peteret baptismum, cum obice tamen, q; non vult odia ponere, quæ cum suo exercet inimi- co, videtur tunc habere fidem, tamen sine do- no supernaturali. Quoniam fides non infun- ditur, nisi simul cum gratia, cuius tamē ille nō dum est compos. Respondebitur, quod quan- vis si ecclesiæ constaret, & obicem adferre ad baptismum, arcendus esset à sacramento: q; ppe quod nemini debet ministrari, nisi cui creditur per illud conferri gratiam, quæ su- premus est effectus sacramenti: attamen si cum tali fictione baptizaretur, reciperet informē fidem. Vt author est Sanctus Thom. 2.2. quæ Fides infor- stio. 6. art. 2. ad tertium argumētum: ubi ait, re- mis infundi- cipi posse à Deo donum fidei absq; charitate, tur sine clie. Etenim qua ratione fieri potest, vt charitate ritate. restinet, sit fides superstes: fieri etiam po- test, vt fidem quis suscipiat ante charitatem.

Hæreticu-

3. Argum.

Fidei infu-  
sio.

Responso.

Vnde



Vnde cap. veniens. de presby. non bapt. gene  
De presb. raliter habetur, q̄ per sacramētū fidei (qua  
nō bap. c. ue le est baptismus) efficitur quis membrū CHRI  
niens. de cō STI. Et postmodum recedente fictione, reci  
secre. di. 4. pit ille gratiam: vt docet August. cap. tunc va  
Dubitatio . lere. de consecra. distin. 4. Sed quid si ethnicus

ille sic, dispositus esset in nemore, vbi nō est co  
pia aquæ: nunquid cum primum totam legē  
probaret, per votum baptismi reciperet fidē?

Nam si id neges, inde fit consequens opinio,  
quam reprobamus: quoniam tuc naturaliter

tam firmiter credit, quam post suscepsum ba  
ptismum. Respondetur, quod ante baptismū  
in re non est verisimile per baptismū in vo  
to, infundi habitum fidei, nisi infunderet gra  
tia: quia ille non est christianus. Et talis habitus

non infunditur, nisi vel ratione baptismi, vbi  
fit homo christianus: vel ratione gratiæ, qua  
secum adducit virtutes. Et ideo vel ille nō cre  
dit tam firmiter tunc, quam christianus, vel  
suppeditatur sibi desuper auxiliū speciale ad  
actum credendi. Quod si quis adhuc opponat

Solutio.  
Fides quōd in  
fundit p̄ ba  
ptismum in  
uoto.

Aliud arg. nobis hominem in puris naturalibus, vel ante  
aduentum C H R I S T I inter gentes, vel nunc  
in illo orbe, vbi nulla est eius notitia: is enim  
sola cognitione naturali, quod deus est & re  
munerator, posset auxilio speciali tangere vo  
luntatem reconciliari deo. Quod videtur insi  
nuare Aposto. vbi exprobrat naturalibus phi  
losophis, quod cum deum cognouissent, non  
sicut deum glorificauerunt. Et paulò pōst, Gē  
tes quæ legem non habent, naturaliter quæ le  
gis sunt, faciunt. Loci isti Pauli statim ca. 11.  
presius sunt tractandi. Interim tamen respon  
detur, quod esto, cognitio naturalis sufficeret

Quali fides  
est donum dei  
est donum acci  
mouente voluntate,  
illa non fuisset fides C H R I S T I expressa: quā  
modò constituimus esse donum dei.

2. Propof. ¶ Secunda propositio. Fides hæc absq; gratia  
Fides infor & charitate sufficit hominem cōstituere chri  
miscoſtituit stianum & membrum C H R I S T I: non solū  
boiem uere fietè, vt Lutherani prædicant, sed propriè, legi  
christianū. timè, & verè, vt cap. proximo dicebamus, de  
Syn. Tridē. terminatum esse à concil. Tridē. can. 28. quan  
tum ad veritatem substantiæ fidei: illæc careat  
perfectione, & vita, quæ fidei extrinsecus acci  
dit à charitate. Prima huius ratio ex superiori

1. Ratio. bus fontib⁹ deriuatur. Si enim fides absq; cha  
ritate propriè & quantum ad suam internam  
substantiam verè est fides: & christianus idem  
est quod fidelis, per illam est quicūq; christia  
nus. Sed patentius eadem ratio formatur.

Secunda. Christianus est, qui C H R I S T I est, nempe  
qui eius est membrum, qui in suam militiam  
nomen dedit, eiusq; se familiæ addixit, atque

legibus obstrinxit: vnde non apostatauit: qui  
cunq; autem baptisnatis sacramento initia  
tus est, membrum eius per fidem efficitur: iuxta illud, In vno spiritu omnes nos in vnū cor  
pus baptizati sumus, neq; quodlibet commit  
tat peccatum, fidem denegat: ergo per fidem  
informem est homo christianus. Sed aiunt,

Nemo fit C H R I S T I membrum, nisi per gra  
tiam. Nam quicung; (ait Paul.) baptizati su  
mus in C H R I S T O I E S V, in morte ipsius

baptizati sumus. Consepulti enim sumus per  
baptismū in morte, vt quomodo C H R I S T V S

surrexit à mortuis per gloriam patris, ita &  
nos in nouitate vitæ ambulemus. Accedit si  
militudo vitis, & palmitum, qui non sunt mē  
bra vitis, nisi dum eius humore viuunt: sicuti  
neque oculus mortui (ait Aristot.) est oculus.

Ac denum ad Epheſ. 1. Paul. quod C H R I  
S T V S dilexit ecclesiam, & ſeipſum tradidit

pro ea: vt illam ſanctificaret: mundans eam la  
uacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſi  
bi gloriosam ecclesiam, non habentem macu  
lam, neq; rugam. Hæc autem argumentatio, Responſio.

Si satis illi modo facere conaremur, extra fines

nos præſentis instituti educeret ad articulum

de ecclesia: quam iſti, propter huiusmodi te- Ecclesia q̄

ſtimonia, nullam, quæ vera sit, admittunt, niſi ſit Lutheri

internam. Nempe cœtum eorum penitus, qui nis.

cordis ſanctitate pollent. Quantum tamen ad

noſtrā ſpectat assertionem, hoc ſi dicamus

abundabit. Nimirum quod C H R I S T O bifariā

inſerimur, vt membravno modo per fidē, quā

ſuæ adſcripti Reipublicæ vltro illi præſtamus

ſacramento; aſtrigimus. Quemadmodum,

dum Paul. vbi Roma. 1. in ſermonem incidit

de obedientia fidei in Gentibus, ſubdit, In qui

bus eſtis & vos vocati I E S V C H R I S T I: id eſt

christiani, per hoc, quod eandem obtulistiſi

dei obediētiam: in captiuitatem (vt ait ipſe a-

lio loco) redigentes intellectum in obsequiū

C H R I S T I. Sed aliter ſum⁹ illi inſiti, & cōpa-

eti per charitatem. Vnde, Si quis ſpiritum Roma. 8.

C H R I S T I no habet, hic nō eſt eius. Et prima

copulatio ordinatur ad secundam. Ad hoc e-

nim configuramur C H R I S T O cruciſixo in ba

pтиſmo, vt opera carnis mortificemus. Vnde, Galat. 5.

Qui chriſti ſunt, carnem ſuam cruciſixerunt

cum vitijs, & concupiſcentijs. At vero incon-

ſequens eſt, vt qui à fine & scopo fidei aber-

rat, fidem protinus amittat. Enim uero licet

quolibet delicto fidem eatenus frangimus, q̄

non omnino facimus vt promifimus, haud ta

men vsquequaq; denegamus fidem, quod mi-

nus ſumus ſemper lege aſtricti: Inſtar Reipu-

blicæ ciuilis. Non enim qui vnum crimen cō-

mittit, duplex mē brū chriſti.

2. Cor. 10. 2. Cor. 10.

Quo amitta tur fides p  
peccata.

mittit, à republica protinus absciditur: sed si est pertuga, vñ prorsus rebellis. Vnde C H R I S T U S. Si ecclesiam (inquit) non audierit, sit tibi tanquam ethnicus, & publicanus: ergo quodiu ecclesiam quis audierit: fidelis & catholius christianus est. Quocirca quod admodum fidis mortua, vt supra diximus, non ficta, sed vera secundum substantiam est, ita & christianus charitate vacuus, christianus nihil feciit est. Neq; similitudinem omnino gerit oculi mortui. Nam oculus totum compositum dicit ex corpore & anima, qua proinde deceperit, non est oculus. Secus de fide, quæ viuit per aliam virtutem. Neque palmes euangelicus cumpri mū absentia gratiæ arescit, dissecatur à vite: sed manet insitus per fidem: quæ fides est genitrix charitatis, usque ad finem seculi: quādo huiusmodi steriles palmites abscentur, & in ignem mittentur. Vel quousq; auctoritate ecclesiæ amputentur. Idem docemur in similitudine areæ: vbi cum tritico commiscentur paleæ, & sogenæ missæ in mare ex omni generi piscium congregatis, & eiusmodi alijs: quas non est praesentis loci percensere. Et Paulus ecclesiam comparat magnæ domui, vbi non solum sunt vala aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia: quædam in honorem, quædam in contumeliam. Illud autem vbi representat ecclesiam sine macula & sine ruga, effectum irl intelligit per C H R I S T U M in extremo iudicio: quando reddet regnum patri. Interim tamen ratio christianæ reipublicæ, fide militantis in hoc consistit, quod sacramenta, leges, magistratus, ceremonia, vniuersa deniq; exercitia in hoc instituta sunt, vt homines pietate colant, virtutem sententur, & charitate (quæ fides est perfectionis) cor permundent, quod possint purificati æterna illa visione beari. Quocirca qui hanc fidem tenent, et si non unquam à recta deflexerint, christiani censemur: nisi à fide deficientes, ab ecclesia vel decesserint, vel ejiciantur. Eadem est sententia tum Patrū aliorum, tum etiam Augustini in de fide ad Petru & de vera religione: & sāpe contra Donastitas: & in libro de baptismo, cuius verba de cōfess. d. 4. can. est vñitas. referuntur. Est vñitas ecclesiæ, quæ latè patet, in sacramentorum can. est uni videlicet societate & cōmunione, quæ completitur cum granis etiam paleas: quādo eas corporaliter mixtas ita patitur, vt neq; illas iusti vitent, neq; ab illis iusti vitentur. Sic sunt in ecclesia homines mali, vt in corpore humano Pr̄cipuum humores mali, qui interdum exeunt de coramētū pore. ¶ At verò princeps omnium argumentum

*Ocul⁹ mor⁹ tui.*

*Similitudines euangeliæ.*

*2. Timo. 2.*

*Rō eccl. militantis.*

De cōfess. d. 4. can. est vñitas. referuntur. Est vñitas ecclesiæ, quæ latè patet, in sacramentorum can. est uni videlicet societate & cōmunione, quæ completitur cum granis etiam paleas: quādo eas corporaliter mixtas ita patitur, vt neq; illas iusti vitent, neq; ab illis iusti vitentur. Sic sunt in ecclesia homines mali, vt in corpore humano Pr̄cipuum humores mali, qui interdum exeunt de coramētū pore. ¶ At verò princeps omnium argumentum

tum, quo veritas hæc constabiliatur, est. Quod nisi fides informis christianos efficeret, qui re uera essent membra C H R I S T I, fieret, vt cum prælati, & sacerdotes in peccato essent mortali, abdicarentur sacerdotio: saltem quātum ad Ioan. Huss. ecclesiæ iuridicam gubernationem. Nam pro in cōcil. Cōfesto cum caput (verbi gratia) quod dignissi statim p malum est membrum, esse nemo possit, nili qui tos art. preverè est membrum: vbi non est vera ratio mē sentim sessib; nec vera subesse potest ratio capititis. Qua- 8. err. 8. ses. re neq; Papa in peccato esset vere Papa, neq; 15. err. 20 verò cæteri episcopi retinerent gradus suos. 22. err. 24. Porro hæresiarcha ille famigeratissimus Ioan. etidē fuerat nes Huss. optimè iudicauit consequentissimum dānatū à Ni esse, quod si ecclesia solum est illa nobis igno colao. et ha ta, quæ intus charitate nitet, nemo in peccato bēti. q. 1. nō verè compos est ecclesiastici muneris. Ob id- quales. que aserto priori, alerum subinde adiecit. No stri verò recentiores Hussitæ (nam & hoc no Lutherani mine gloriatur Marti.) id quod antecedit, lusbentissimè in odium ecclesiæ (vt aiunt) papistica prædicant: quod verò consequitur, palliant. Nam postquam in. 7. arti. confes. Augu. confessi sunt, ecclesiam esse congregationem membrorum C H R I S T I: hoc est sanctiorū, qui vere credunt, & obediunt C H R I S T O, subseri pserunt in articul. 8. quod mali, & hypocritæ qui societatem habent externorum signorū, possunt administrare sacramenta, eadēq; ab il- Lutheranis lis recipere nobis licet. Quoniā vt addit i apo ad ministratologia Melanthon, ministri funguntur vice re possum sa C H R I S T I. Sed profecto vt sint dialecticæ ne crāmētā gligentissimi, tamē non possunt cernere vim li et hypo cōsequētiæ. Sienim fides sine charitate, vt nul crita. libi non inculcant, nō est vera fides, sed ficta: Cōincit atq; adeo (vt verbis Melanchth. vt ar) in quibus nihil agit C H R I S T U S (videlicet charitatis) non sunt membra C H R I S T I, cūdētissimè col ligitur, vt prælati extra gratiam, non sint veri, sed ficti. Ob idq; non est cur per illos deus certius conferat effectus sacramentorum, q; p alios qui non gerunt formam ministrorum. Sed qd pluribus opus est, nonne Lutherus bene nouit consequētiæ? arti. 25. affectionum, vbi ait, Papam nō esse Papam, si nō amat C H R I S T U M. Et Lutherani nunquid per ironiam Lutherus & ludibrium appellant ministros, eosdē, quos extra gratiam appellant hypocritas? Expen- Verba Men dantur verba Philippi. Recte, inquit, possimus sacramētis vti, quæ per malos administrātur. Nam & Paulus prædictis futurum, vt Anti christus sedeat in templo Dei: hoc est, in Ecclesia dominetur & gerat officium. At de hoc in articulo de Ecclesia.

De cau-

## De causis iustificationis.

C A P . I X .



In iustifica-  
tione repe-  
rit quadru-  
plex genus  
causæ atq;  
ad eō qd-  
cūq; aliud.  
Quatuorge-  
nera causa-  
rum.  
Finis iustifi-  
cationis p-  
ximus.  
Roma.8.

scendamus. Primam ergo, cœu basim, proposi-  
tionem iaciamus. In opere hoc diuinæ miseri-  
cordiæ, qua filij Adæ Deo reconciliamur, velu-  
ti in effectis naturæ, genus omne causæ est cō-  
syderare. Non modo inquam quatuor prima  
ria, sed sibi etiam ipsis cognata. Est enim causa  
finalis, tam proxima, q; suprema: mox efficiens,  
& instrumetalis, deinde materialis, & disposi-  
tiva: adhæc exemplaris & formalis. Finis pro-  
ximus iustificationis nostræ est nostra ipso-  
rum glorificatio. Nam quos vocauit (ait Pau-  
lus,) illos & glorificauit: id est, ad hoc iustifi-  
cavit, vt glorificaret. Supremus verò est deus  
ipse: quippe qui (vt lib. 1. cap. 3. dicebamus) in  
hunc finē creauit tam hominē, q; angelum, vt  
suam illis diuinam felicitatē impartiens, mo-  
do quodam dilataret, & propagaret. Id quod  
& ca. 3. denuo repetēdo explicuim⁹. Nimirū,  
q; deus nō ppter creaturas primū, sed ppter  
Finis crea-  
se, tū hoīem cōdidit, tū & fabre fecit mūdū: vi-  
tioniis rerū. delicit vt gloria esset sua patentior, & nomē  
1. Cor. 13. celebratiſimū. Vnde Apost. de extrema die  
mentionē faciens, qua CHRISTVS operis redē-  
ptionis postremum actum pficiet, Deinde, in  
quit, finis: cum tradiderit regnū deo & patri.  
Et rursus, Cum subiecta fuerit omnia filio, tūc  
ipse filius (scilicet in quantum homo & sancto-  
rum caput) subiectus erit ei (sane cum beatis  
omnibus) qui subiecit sibi omnia: vt sit Deus  
omnia in omnibus. Hic ergo est supremus fi-  
nis redēptionis mundi, & glorificationis, non  
solum hominum, sed etiam angelorū. Atqui  
vt ipse supremus est finis, prima etiam est cau-  
Causa effi-  
ciens: vnde omnis pendet authoritas. Est  
enim teste Ioanne, Alpha & O. Vnde. Domi-  
nus Deus auxiliator meus, ideo non sum cōfu-  
sus, Iuxta est qui iustificat me: quis contradic-  
cit mihi? Ecce dominus Deus auxiliator me⁹,  
quis est quis cōdemnet me? Quibus ferme ver-  
bis Paul. Deus qui iustificat impium, quis est  
qui condenmet? Ille enim est, cui soli peccat:  
Psalm. 50. vt confitetur David: & idcirco idē est, qui cō-  
uersus viuificat nos. Quò nimirum alludebat  
Luc. 7. Iudæi, dicentes. Quis est hic, qui etiam pecca-  
ta dimittit? Acs̄i dixissent, quòd dei est, sibi v-  
Psalms. 83. surpans. Nam legerant in psalmo, Gratiam &

gloriam dabit dominus. Sunt enim quædam  
participatio diuinæ naturæ: & ideo facultatē  
creatæ excedunt. Secundum autem Deum, Christ⁹ cau-  
CH R I S T V S etiam in quantum homo, est *sa efficiens*. Primum,  
quia commeruit nobis salutem: per quod me-  
ritum tanquam mediator dei & hominū fecit  
nobis ipsum propitium. Iuxta illud Ioan. Ad  
1.Ioan. 2.  
uocatum habemus apud patrē, C H R I S T V M  
nostrum, & ipse est propitiatio pro peccatis  
nostris: non pro nostris autē tantū, sed pro  
totius mundi. Et Paul, Iustificati gratis p gra-  
tiam ipsius, quæ est in C H R I S T O I E S V : quæ  
pposuit deus propitiatorē in sanguine ipsi⁹. Quid potest  
Nec sine mysterio congreginavit, gratis, per rat nobis cō  
gratiam ipsis. Poterat enim nobis deus gra donare pec-  
catis condonare peccata absq; aliquo redēptio-  
cata sine p̄  
nis pretio, vbi nulla esset ratio iustitiae: atta-  
tio redem-  
men æquissimus simul, ac benignissimus, ita p̄  
tions.  
gratis id fecit, vt tamen per iustitiam mediato  
1.ad Tim. 2.  
ris C H R I S T I perficeret. Sane, quem gratis  
nobis dedit, & cuius nos rursus gratis efficit  
membra. Neque verò tantum est causa p mo-  
dum meriti, sed quodammodo causa efficiens  
quasi instrumentum viuum, & organum diui-  
nitatis: vt per docte adnotauit S. Tho. 1. 2. quæ  
stio. 1 1 2. artic. 1. Quod ego ita interpretor,  
C H R I S T O domino nostro, quatenus redem-  
ptori, non solum conueniebat mereri nobis  
gratiam, virtutes, & gloriam, sed eadem de cau-  
Quid cō-  
fa, sic omnē potestatem in cælo, & in terra re-  
rat christus  
cipere, vt ipsi competeteret omnia dispensare, nobis.  
& distribuere: quæ pertinent ad nostram salu-  
tem, tanquam iudici vniuersali. Vnde Apost. Eph. 4.  
Vnicuiq; nostrum data est gratia, secundū mē-  
suram donationis C H R I S T I. Propter quod  
scriptum est, Ascendens in altum captiuā du-  
xit captiuitatē, dedit dona hominibus. Ita-  
C hristus in  
que non solum gratiam nobis & reliqua do-  
quā homi-  
na clargitur, sed homines etiā iustificat, inquā mo-  
iustifi-  
tum homo. Non quidē propria virtute, sed tā cat nos.  
quam organum, & viuum instrumētum dei.  
Et hoc est quod ait Apostle. Vnus deus, vonus  
mediator dei, & hominum C H R I S T V S I E-  
S V S. Quòd si mihi morosi, & importuni ob-  
uiam prodierint philosophantes, quòd gratia  
gratum faciens à deo creetur: ad quā idcirco  
productionē humanitas non potest attinge-  
re: quia authore ipso codē S. Tho. 1. p. q. 45. ar-  
ti. 5. creatura neq; instrumētum quidē esse po-  
test creationis. Responsum sibi putent, quòd C hristus  
quēadmodum naturale agens non pertingit *causa infus*  
creationem animæ, sed infusionē, vt totum cō fons grā  
positum sit homo: ita neq; C H R I S T V S est non ipsius  
causa gratiæ, sed infusionis eius, vt homo sit gratia.

h 3 gratus



gratus. Quia ipsi incumbit trutina sua librare & perpendere, quantum gratiae vincicq; iuxta dispositionem, qua se auxilio dei præparauit, debeat. Sicut ad ipsum spectat in iudicio extremo sententiam proferre, & penas dā natis, atq; præmia iustis decernere, & suo quē que ordine collocare. Sunt præterea, & sacerdotes, ecclesiæ ministri causa gratiae tanquam vice C H R I S T I fungentes. Quemadmodum enim à deo in CHRISTVM, ita & ab ipso in sa-  
*Sacerdoti*  
*Causa græ.*  
*Græ capitl.*  
*Tho. q. 84.*  
*art. 5. ad. 3.*  
*Matt. 28.*  
*Ioan. 20.*  
*Sacramenta*  
*Vide Tho.*  
*3. p. q. 62.*  
*art. 1.*  
*Ad Tit. 3.*  
*Ephes. 5.*  
*Sacramenta*  
*uetera.*  
*Gala. 4.*  
*Tho. 3. p. q.*  
*61. arti. 4.*  
*ad. 2. q. 4.*  
*62. art. 6.*  
*Roma. 4.*  
*Rō sacramē*  
*art. 1.*  
*Luc. 8. 11.*

cerdotes deriuata est hæc potestas: vt C H R I S T V S ipse redemptor noster palam affirmat. Data enim, inquit, est mihi potestas in cælo, & in terra: sicut misit me viuens pater, & ego mitti vos. Accipite spiritum sanctum. Quoru remiseritis peccata, remissa erunt: & quoru re tinueritis, retenta erunt. Haud sanè tam amplam habet, tamq; liberam huiusmodi potestatē, quām fuit in CHRISTO. Ille namq; nihil pendebat à sacramētis: utpote sine quibus gratiam contulit Magdalena: & Paralyticus, & quām plurimis. Hæc enim erat gratia capitatis. Ministri autem modum prescripti, vt non sunt quoq; instrumēta gratiae. Non vt ministri, sed vt in anima organa, quibus passio applicatur nobis. Ait enim Paul. Secundū suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti: præpositio autem illa, nota instrumēti est. Et ad Ephes. Mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vbi & materia, & forma exprimit sacramenti. Et super Ioannē August. Vnde tāta vis aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat? Et in hoc differunt à sacramentis veteris legis: quæ ideo appellat Paul. infirma, & egene elementa, quod nulla illis vis inesset iustificandi. Circuncisio enim non erat instrumētum, sed signum fidei: cuius fidei virtute conferebatur gratia. Ita enim de Abraham loquitur Paul. Signum accepit circuncisionis, signaculum si dei. Sacramēta vero nostra, quia ligna iā sunt passionis exhibitæ, quasi quæ ex latere CHRISTI dormiētis fluxerunt (vt est in glossa ad rom. 5.) non indicia modò, sed efficacia sunt gratiae. Etenim cum CHRISTVS morte sua, vitam spiritualē nostram fuerit operatus, ad similitudinem vite animalis virtute nobis eiusdem passionis dispensauit per sacramēta. Baptismus enim est quædam spiritualis regeneratio: ita enim vt modò dicebamus, appellat eum Paul. lauacrum regenerationis. Confirmationis est augmētum quoddam, & robur gratiae: sicut adolescentia vita. Iuxta illud Luca: vbi admoniti sunt discipuli, iam baptizati, sedere

in ciuitate, quoadusq; induerentur virtute ex alto. At sacrosanctum sacramentum corporis & sanguinis, est quædam iugis, quotidianaq; almonia. Nisi enim māduaueritis, inquit, car Ioan. 6. nem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quæ quidē sacramenta tria, nisi renatus homo aliquādo re laberetur, satis erant quantum ad personā cuiusq; propriam. Sed propter peccatum, quod est quædam infirmatio, adhibitum est sacramētum pœnitētia, quo pretiosus, saluificusq; sanguis CHRISTI applicatur p modum medicinæ: iuxta preceptionem Psalmistæ, Sana ani Psalm. 40. mam meam, quia peccavi tibi. Et tandem extrema vñctio, qua reliquæ, si quæ sunt peccatorum, prorsus absterguntur: secundum illud Ia 140. 5. cobi, Quod si in peccatis est, dimittetur ei. Sa cremētum aut ordinis institutum est in bonū cōmune. Nimirum vt gratia suppeditet Ecclæ ministris ad generandū spiritualem prolem. Quemadmodum sacramētum matrimoniū, vt dignè ad laudem dei propagetur anima lis vita. Conferunt autē sacramenta hæc gratiam, eo modo quo supra de CHRISTO dictū est. Ut pote quæ non creationē gratiae attin-  
*Sacramēta*  
*gun*, sed instrumenta sunt quibus homo est cōf. grat.  
*deo gratius. Cuius exemplum in virtute seminis*  
*generatrice hominis præsto est, quæ non est*  
*animæ generanda causa, sed hominis. Neque*  
*aliam virtutē in illis agnosco, quām quod, p-*  
*pterea homo, quia baptizatus est, vel sacramēta*  
*Virtus sa-*  
*taliter absolutus, recōciliatur deo. Nam quid crāmētorū*  
*opus est dicere, huiusmodi virtutem, qualitatē*  
*esse, re distinctam ab aqua & verbis? De hac sa-*  
*cramentorum virtute nō nullus paulopost in*  
*eundus nobis superest conflitus cum Luther-*  
*ero. Tertio loco est causa materialis. Non in-*  
*quā anima vel potentia, quæ gratia & virtuti*  
*bus perfundunt: illa enim subiecta poti⁹ sunt,*  
*q; materia. Sed causam materialē appellamus,*  
*dispositiones, & præparations ad gratiam: q;*  
*sunt actus fidei, spei, & charitatis, seu pœnitentiæ. De eiusmodi autem causis dicere hic non*  
*oportet explicatius: cō quod non cōdem præ*  
*requirūtur in omni genere iustificationis, sed*  
*per capita sunt singula ex ordine discutiēdæ.*  
*Exemplaris aut iustificationis nostræ causa, Causa exem-*  
*est iustificatio ipsa CHRISTI: inquātū hō plak.*  
*est. Ipse enim fuit primum exemplar: sanè qui Christus re-*  
*non per modum meriti, sed virtute vniōis gra cepit grām-*  
*tiam dei recepit, vt homo esset naturalis filius uirtutem*  
*dei: cuius nos instar gratiam, & gloriam reci-*  
*nus. 1. 2. q. 5.*  
*pimus, plus, minusve: qua adoptainur in fi-*  
*lios, heredes quidem dei, vt ait Paul. cohāre-*  
*des aut CHRISTI. Si tamē cōpatimur, vt cō Roma. 8.*  
*gloriſ.*



glorificemur. Itaq; & ad exemplar illius debemus pati, si volumus secundum suam gloriam glorificari. Vnde subdit, Prædestinavit nos Deus conformes fieri imagini filij sui.

Imago enim exemplarē causam significat.

Et ideo in baptismo cōmōrimur, & consepteli mur ad similitudinē mortis, & sepulturā suā, & pariter resurgemus ad similitudinē resurrectionis. Si enim, ait Paul. complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Et, Qui reformabit, inquit, corpus humilitatis nostrę configuratum corpori claritatis suā. Hæc omnia rationem p̄ se ferunt exēplaris causa. Atq; adeò gratia eius exemplar est nostræ: & gloria, itidem gloriæ.

Roma.6. Sancta verò Synodus can. 7. vbi has causas de narravit, gloriam C H R I S T I cōiungit in causam finalē cum gloria dei: vel quia exēplaris quodammodo est finalis: vel forte propter gloriam corporis, & nomen, quod est super omne nomen, quod illi accessit per modum Syn. Tridē. Causa fina. p̄sūmij, merito redēptionis. Postremum denique locum habet causa formalis: puta gratia, & virtutes, quibus infusi iustificamur. At verò explicatur.

Causa for= neq; de causis formalibus possumus hic exā- malis. dicere, quoadusq; modos singulos iustificationis, cap. sequētibus exponamus. Est em̄ nobis de causa formalī, & cum Lutheranis p-

Analogia magnā, & inter nos nōnulla discordia. Ordo iustificatio- hic, causarum & lēries ex analogia sumitur, tū in al resna naturalium, tū artificialium. Agens enim p- turales. polito fine, per instrumēta disponit materiā, vt instar ideā, & exemplaris propositi inducat formam.

### De iustificatione infantis ante vsum rationis. C A P. X.

4. Modi iu- stificationis **V**niuersa principia hæc præmedita- ti, ad punctum deniq; & articulū iustificationis instructiores descē dimus. Hæc aut̄ non vno, sed qua- tuor modis, si perspicuitatē exoptas, celebrat̄ iuxta differentias hominū, quibus hoc reconciliacionis beneficium impenditur. Est enim in iustorum iustorum quatuor genera contemplari. Pri- quatuor gen̄ mū, infantium ante v̄lum rationis, qui origi- nali sunt culpa maculati. Secundum est corū, quibus v̄lus iam rationis emicat, cum sola tamē eadem originis tabe: sane qui nondū ma- le v̄siunt propria voluntate. In tertio ordine sunt, qui originale peccatum indeletum actualibus cumularunt. At demum in quarto sunt Christiani, qui à gratia baptismatis delabunt̄. Atqui de primo genere priori lib. ca. 11. & 12 cum Lutheranis abunde disputauimus, atq; cō-

stituimus, in baptismo plenissimè remitti ori- ginale: eò v̄sq; vt nulla prouersus reliqua fiat ra- tio culpæ. Hic aut̄ vbi de dispositionibus est sermo, duos diuersos errores subnotare restat. Primus est Lutheri, qui adeò tenax est, & pro pugnator suæ illius particula, Sola fide, vt in vtrunq; extremū absurdè peccauerit: dum & adultis, præter illam, nullum aliud opus pro-

Error Lu- theranorū.

primum necessarium existimat ad iustificatio- nem, & infantibus docuerit esse necessariam. Quin verò pariter vt adultos, ita illos existimat non sacramēto, sed sola fide iustificari.

Hic enim est articulus eius primus inter asserções ad Leonem: cuius iam supra memini- mus. Hæretica est, sed visitata sententia, sa- cramenta nouæ legis dare gratiam. Et paulò post. Neq; enim baptismus saluat, sed fides ba-

ptismi. Neq; verò (vt fidelerit illic explicat In infantib- Rosse.) loquitur de habitu fidei cœlitus insu- bus putat

so, sed ait etiamnum in infantibus inesse actū credendi viuacissimum. Id quod in suo Homi- liario euangeliorum dominicaliū aperte p̄se dicit: & secundum ipsum alij etiam suā scho- lā in multis locis. Tamen si in confessione Au-

gustana, & cæteris colloquiis id silenter p̄- termiserint. Fuit enim figuramentum illius homi- nis, quod gratiā non suscipimus per sacramē- tum: sed per fidem quam damus verbo, nō mi-

nistri, sed C H R I S T I ipsius: vbi instituit sa- cramenta, puta. Qui crediderit, & baptizatus fuerit. Nisi manducaueritis carnem filij hoīs.

Quorum remiseritis peccata. Qua scilicet fide assentientes, promissionē esse firmam, iustifi- camur. Ita se exponit in eodem articulo, & in suis Galatis: cuius ludicra, & quidem ridicula

verba sunt, inter exponēdum illud. 3. ca. ex o- peribus legis spiritum accepisti, an ex audi- tu fidei. Ait enim v̄sq; adeò verum esse, & fidē omnibus esse necessariam: puta viuacissimum

actū, neq; posse nisi ex auditu haberi, vt etiā infantes eam ex auditu consequantur. Et obli- ciens sibi ipse, quod nihil audiunt, respondet,

verbo dei nihil esse surdum: sed simul dum au- respulsa, intus spiritum infundit. Necio pro-

fecto vbi potuit, nō dico beneuelas, sed patu- las aures aucupari, in quas eiusmodi exonerat portentum. Quis enim, vt ante me alias di-

xit, tam est ab omni sensu alienus, cui metuē- Lutheri.

dum sit posse persuaderi, quod parvulus, cui Parvuli nō

non modò nulla notitia dei, vel boni, vel mali cōcipiūt au-

discretio, verū neq; v̄llus ratiōis v̄lus, v̄lliuf- ditu fidem

ve rei cognitio inesse potest, auditu concipiāt cuius habet

actū fidei, per quē iustificetur? Adde quod uiuum actū hæresis præterea illa, quod sacramenta nulla

hæresis Lut- heranorū.

h 4 nifestē

